

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ЗУБКО АРТЕМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.951 351.87(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕПАРТАМЕНТУ
МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ А.О. Зубко

Науковий керівник **Куркова Ксенія Миколаївна**, кандидат юридичних наук

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Зубко А. О. Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячено розкриттю наукових положень щодо з'ясування юридичної природи та особливостей адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України як спеціалізованого органу (структурного підрозділу центрального органу виконавчої влади), основним покликанням якого є врегулювання суперечок зарубіжного характеру, а також комунікативна співпраця на зарубіжній арені щодо захисту, відстоювання та представництва інтересів країни та національного експортоорієнтованого бізнесу. На основі цього формується низка нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем.

Виявлено, що система органів виконавчої влади в Україні представлена рядом спеціалізованих суб'єктів на яких державою покладається конкретна соціальна функція. Провідне і невід'ємне місце в цій системі займає Міністерство юстиції України. Даний суб'єкт публічної адміністрації представлений винятковою структурою та організаційною побудовою, в якій органічно і взаємопов'язано функціонують різноманітні секретаріати, департаменти, управління, відділи, служби та підприємства з власним спрямуванням та навантаженням. У свою чергу існування органів юстиції породжене низкою історичних, соціальних, державних та міжнародних чинників, які поступово, з плином державотворчих перетворень, змінювали правову природу та статус Міністерства юстиції України, породжуючи основні

концептуальні характеристики розуміння його значущості та ролі в процесі врегулювання різноманітних суспільних зв'язків, охоронюваних і гарантованих державою.

Відзначається, що спільний розгляд значення Міністерства юстиції України та його самостійного структурного підрозділу – Департаменту міжнародних спорів – у сфері реалізації державної правової політики зумовлений особливостями їх співвідношення – цілого і частини, загального і конкретного. Як і інші підрозділи Міністерства, аналізований Департамент є функціональним складовим елементом цілісної єдності (апарату Міністерства юстиції України), який відповідальний за формування та забезпечення реалізації державної правової політики віднесеної до компетенції Міністерства юстиції України. Відповідно, кожен підрозділ відповідальний за власний напрям діяльності Міністерства, що і визначає його місце і роль в аналізованій системі, а його нормативне закріплення здійснюється окремим розпорядчим адміністративно-правовим актом.

З'ясовано, що Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України (далі – Департамент) уособлює втілення в життя основних завдань останнього, хоч і представлений як самостійна інстанція, наділена власною компетенцією та повноваженнями в чітко визначеній сфері. Відділи Департаменту мають своїм функціональним спрямуванням здійснення конкретно визначеної адміністративної діяльності у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені щодо спорів, які перебувають на розгляді в міжнародному арбітражі або іноземному суді, а також опікуються питаннями досудового врегулювання спорів зарубіжного характеру та адміністративно-розпорядчого забезпечення такої діяльності.

Наголошується, що всі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру. Доведено, що міжнародний спір – це конфлікт держав – учасників відповідного договору, породжений міжнародними правовими зобов'язаннями, що ґрунтують свої вимоги на

нормах міжнародного права, які встановлюють міжнародний правопорядок. Департамент не займається вирішенням міжнародних спорів, оскільки до сфери його відання віднесені питання урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер, однак усі процедурні етапи його врегулювання здійснюються нормами національного законодавства. Існує чітка межа міжнародної та адміністративної діяльності, де міжнародна забезпечується нормами адміністративного права в сфері реалізації її на території України. Тобто матеріальні норми міжнародного права забезпечуються всередині країни нормами адміністративного права. Однак врегулювання приватноправових відносин також не відноситься до сфери повноважень Департаменту. В зв'язку з цим, пропонується ввести в обіг категорію «спір зарубіжного характеру» для позначення саме цього різновиду адміністративної діяльності, який за своєю суттю поєднує як ознаки міжнародного спору (регулюється міжнародним публічним правом), так і спору з іноземним елементом (регулюється міжнародним приватним правом).

Зазначено, що адміністративно-правовий статус будь-якого суб'єкта публічної адміністрації складається з низки складників, які визнають основні принципи реалізації його функціональних спроможностей. Виділено неоднозначність наукових та законодавчих варіацій інтерпретації терміна «адміністративно-правовий статус», що спонукає науковців до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає у з'ясуванні основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта в площині вирішення суспільно-державних відносин різнорідного походження.

Підкреслюється, що суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення елементного складу єдиної сукупності, яка й відображає шукану істинність. Окрім того з'ясовано, що категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та наразі наділена соціологічним чинником інтерпретування. Науковим колом до сьогодні не визначено, у якому співвідношенні використовувати терміни «правовий статус», «правове положення», «правове становище» в контексті

з'ясування основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта, однак так чи інакше, за думкою здобувача, гра термінологією не впливає на загальну сутність розуміння. А тому правовий статус Департаменту визначається через сукупність юридично закріплених варіацій його становища в державі та суспільстві зумовленим комплексом адміністративних прав та обов'язків.

Сформовано поняття та особливості адміністративно-правового статусу аналізованого суб'єкта, а також розкривається його адміністративна діяльність як чинник, що зумовлює виникнення достатусних елементів структури аналізованого явища. Окремо розглянуто правосуб'єктність аналізованого суб'єкта, яка є автономним елементом у системі його адміністративно-правового статусу.

Виявлено й узагальнено, що Департамент було утворено нещодавно. Його адміністративно-правовий статус перебуває на етапі становлення, оскільки саме на першому році функціонування публічного органу влади стають зрозумілі нормативні й організаційні недоліки фіксації та реалізації елементів його становища та відбуваються відповідні зміни. Однак основні завдання і функції, якими він наділений, не є новими та такими, що впроваджені впродовж останніх років. До утворення аналізованого структурного підрозділу Міністерства юстиції України захист і відстоювання інтересів держави на зарубіжній арені здійснювались іншими суб'єктивними утвореннями Міністерства, а тому до 2018 р. вже існувала усталена практика і процедури вирішення зарубіжних конфліктів, зокрема з іноземним суб'єктом та Україною. В умовах сьогодення Департамент займається розв'язанням, попередженням і виконанням зарубіжних спірних взаємовідносин, причому тільки тих, суб'єктний склад яких виключає наявність обох суб'єктів міжнародного права; стосується захисту інтересів та прав держави (окрім випадків боргових зобов'язань); конфліктні ситуації яких виникають між визначеним колом суб'єктів публічної адміністрації, з одного боку, та іноземним елементом – з іншого.

Проведене дослідження з приводу аналізу елементів адміністративно-правового статусу Департаменту надає підстави для формування низки відповідних висновків. Так, вони розглядаються через призму широкого розуміння, а саме з поділом на класи або групи: а) змістовні елементи, тобто ті, що розкривають його особливості: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами та місце Департаменту як складової частини Міністерства юстиції України в системі органів влади та суспільстві, його адміністративна діяльність та механізм її безпосередньої реалізації; б) структурні елементи, які є базовими щодо виокремлення його з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування, оскільки опосередковують і породжують виникнення різномірних адміністративно-правових відносин, які, у свою чергу, є основою адміністративно-правового регулювання. Зокрема, це адміністративні обов'язки та права Департаменту; в) динамічні елементи, до яких віднесено адміністративну відповідальність аналізованого суб'єкта. При цьому ми переконані, що неможливо не наголосити про єдність і спільність цієї групи зі структурними, оскільки адміністративні обов'язки та права як елементи його компетенції реалізуються конкретно визначеними особами, а за перевищення меж компетенційних спроможностей, як відомо, для винної особи настає певне обмеження у вигляді покарання

З'ясовано, що суб'єктивні адміністративні права Департаменту є тим рушійним чинником, що визначає самостійність цього суб'єкта в різномірних взаємозв'язках і наділяє його певною адміністративною правоможністю, яка у свою чергу активує процес належного виконання суб'єктивних обов'язків. Це абстрактна категорія, що поглинає своїм змістом конкретний перелік нормативно зафіксованої гранично допустимої міри його суспільно-корисної поведінки, є допоміжним чинником для реалізації його основних функціональних завдань та активує можливість виникнення зобов'язань. Відзначається, що адміністративні права Департаменту є складовим елементом його суб'єктивних прав і передбачають конкретизований перелік допустимих дій, які виконуються його посадовими особами у процесі захисту інтересів

держави під час виникнення та вирішення спорів зарубіжного характеру, забезпечуючи можливість його організаційно-технічного супроводження. Суб'єктивне право аналізованого суб'єкта відбиває загальні засади його правоможності як суб'єкта публічного адміністрування, у той час як адміністративні наділяють його можливістю реалізації своїх функціональних зобов'язань.

Виявлено, що існують розбіжності в наукових колах щодо можливості застосування до публічних органів влади категорії «суб'єктивне право», однак автор переконаний, що вона може бути застосована не тільки до приватних осіб, оскільки сукупність встановленої міри поведінки може бути узагальненою (наприклад, права Департаменту як суб'єкта, уповноваженого на представництво інтересів держави під час урегулювання спорів зарубіжного характеру) та конкретизованою (адміністративні права Департаменту під час укладання мирової угоди, утворення міжвідомчих робочих груп, застосування заходів щодо захисту прав та інтересів України тощо). При цьому слід розуміти, що суб'єктивні права є невід'ємною частиною адміністративних. А тому вважається, що суб'єктивне право Департаменту включає в себе дві правоможності: а) користуватися певними благами, наданими йому ієрархічно визначеним суб'єктом публічного адміністрування, зокрема організаційними, матеріальними, технічними тощо; б) нормативно зафіксовану міру можливої поведінки, яка апріорі є правовою.

Аналізуючи останній елемент адміністративно-правового статусу Департаменту, з'ясовано, що згідно із загальновизнаною науковою доктриною, а також нормами законодавства відповідальність більшою мірою розглядається як елемент санкційного впливу на протиправну поведінку конкретно визначеної особи, яка допустила своїми діями певні посягання на права чи інтереси інших осіб, зокрема держави чи соціуму загалом. Така особа може бути як фізичною, так і юридичною. За загальним правилом, керівники юридичної особи несуть персональну відповідальність за діяльність останньої. А тому розглядається адміністративна відповідальність Департаменту через призму винуватості в

конкретному правопорушенні ідентифікованих осіб, які в сукупності своїми діями і втілюють в реальність основні його завдання та реалізують функції в аналізованій сфері. При цьому наголошується, що неможливо переоцінити значення інституту юридичної відповідальності в системі важелів регулювального впливу права, оскільки саме з його допомогою суб'єкти правовідносин, зокрема і працівники Департаменту, по-перше, усвідомлюють значення своїх дій та дають їм правову оцінку (правомірність/неправомірність); по-друге, забезпечені можливістю отримати заохочення за вибір правомірності реалізації своїх зобов'язань або ж понести покарання у вигляді певного обмеження, яке спричинене несумлінністю чи перевищенням їх компетенційної спроможності.

Виявлено, відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків Департаменту покладається на Міністра та його заступників, у самому Департаменті – на директора, його заступників (начальників відділів) і на спеціалістів, які безпосередньо здійснюють аналізовану діяльність. Загалом це різновид соціальної відповідальності ідентифікованого працівника, яка складається з низки специфічно побудованих складників, розмежованих характером, ступенем і видовим складом допущеного ним відхилення від правомірної поведінки, встановленої актами законодавства чи договором, а покарання полягає в обов'язку понести конкретно визначені правові обмеження – дисциплінарні, кримінальні, матеріальні, цивільно-правові, адміністративні. Також було наведено перелік ймовірних складів правопорушення в аналізованій сфері, однак уточнено, що у зв'язку з тим, що аналізований суб'єкт є новоствореним, прецедентів притягнення до адміністративної відповідальності його посадових та службових осіб поки ще немає.

Проаналізовано шляхи пошуків та виведення напрямків удосконалення адміністративно-правового статусу Департаменту. Зокрема з'ясовано, що спори зарубіжного характеру – це насамперед інвестиційні, а також договірні, які в свою чергу можуть бути спровоковані щодо різноманітних спірних об'єктів, зокрема учинення певних дій чи утримання від них, відшкодування збитків, а

також впливати із інших відносин, предметом яких є міжнародна торгівля. При цьому найрозповсюдженішим спірним об'єктом є саме інвестиційні правові зв'язки між державою та іноземним суб'єктом, причому не тільки в Україні, а й в інших державах. Саме тому кожна держава прагне мирно, ефективно та своєчасно (без затягування часу) розглянути конкретний спір з метою його врегулювання на найбільш вдалих умовах і з максимальною результативністю. Для цього країна в межах національного законодавства уповноважує державновладного суб'єкта на представлення та відстоювання її інтересів.

Доведено, що виправданою є потреба як розроблення нових нормативно-правових актів в аналізованій сфері, так і внесення численних змін і доповнень до вже існуючих, зокрема в частині розширення тлумачення терміна «представництво інтересів держави» під час урегулювання спорів зарубіжного характеру; уведення в обіг категорії «урегулювання спорів зарубіжного характеру»; зміни назви аналізованого Департаменту на «Департамент спорів зарубіжного характеру»; збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту, урегулювання їх адміністративної відповідальності; урегулювання питання надання виконавчих послуг Департаментом; удосконалення кадрової політики та управління персоналом; та окремо розроблення і створення нових механізмів та процедур реалізації компетентноспроможності Департаменту, зокрема шляхом розроблення універсальної стратегії захисту прав та інтересів держави; про особливості проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про залучення вітчизняних і зарубіжних спеціалістів під час урегулювання спорів зарубіжного характеру та деяких інших.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та використано у науково-дослідній сфері – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового

статусу Департаменту в Науково-дослідному інституту публічного права; правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності адміністративної діяльності Департаменту; у навчальному процесі – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративна діяльність, адміністративні обов'язки, адміністративні права; адміністративно-правовий статус, апарат міністерства, Департамент міжнародних спорів, зарубіжне представництво, Міністерство юстиції України.

SUMMARY

Zubko A.O. The administrative and legal status of the Department of International Disputes of the Ministry of Justice of Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis submitted for the degree of *Candidate of Juridical Sciences*, specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law. – Research Institute of Public Law, Research Institute of Public Law, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the disclosure of the scientific challenge to study the peculiarities of the administrative and legal status of the Department of International Dispute of the Ministry of Justice of Ukraine as a specialized body (a structural unit of the central executive authority) whose main task is to resolve disputes of a foreign nature as well as communicative cooperation in the foreign arena with regard to defense, and representing the interests of the country. In turn, on the basis of which, a number of new scientific provisions and conclusions, proposed personally by the applicant, are formed.

At the initial stages of scientific research, the author found that the system of executive bodies in Ukraine is represented by a number of specialized subjects on which the state has a significant social function. The Ministry of Justice of Ukraine is the leading and indispensable place in this system. This public administration entity is represented by an exceptional structure and organizational structure, in which the various secretariats, departments, departments, departments, services and enterprises with their own competence and workload function organically and interrelated. In turn, the existence of the justice bodies is generated by a number of historical, social, state and international factors that gradually, with the course of state-building transformations, changed the legal nature and status of the Ministry of Justice of Ukraine, generating the main conceptual characteristics of understanding its significance and role in the process of settling various social relations, protected and guaranteed by the state.

In addition, it was noted that joint consideration of the value of the Ministry of Justice of Ukraine and its independent structural subdivision of the Department of International Disputes in the field of implementation of the state legal policy is due to the peculiarities of their relationship: whole and part, general and specific. The structural units of the Ministry of Justice of Ukraine, including the Department of International Disputes, are functional constituent elements of integral unity, which is responsible for the formation and implementation of the state legal policy assigned to the competence of the central executive body under consideration. At the legislative level, such unity is called the apparatus of the Ministry. Accordingly, each unit is responsible for its own direction of the Ministry, which determines its place and role in the analyzed integral unity, the normative consolidation of which is carried out by a separate administrative act.

The study found that the subject is acting on behalf of the Ministry and embodies the implementation of the main tasks of the latter, although presented as an independent authority, has its own competence and powers in a clearly defined sphere. The divisions of the Department of International Disputes have their own functional direction of the implementation of a specific administrative activity in the field of ensuring and strengthening the credibility of the country on the international scene in the area of resolving disputes that are being examined in international arbitration or foreign courts, as well as dealing with issues of pretrial dispute resolution and administrative and administrative provision of such activities.

In his work, the author repeatedly emphasizes that all legal conflicts that arise in foreign jurisdictional bodies with the participation of a foreign subject and Ukraine, in his opinion, should be called conflicts of a foreign nature. Moreover, it is proved that the international dispute is a conflict between the states parties to the relevant agreement, generated by international legal obligations, which are based on the requirements of international law, which establish international legal order. The analyzed Department does not deal with the resolution of international disputes, since its sphere of competence includes the settlement of disputes of a foreign nature, however, all procedural stages of its settlement are governed by the norms of national

legislation. There is a clear line of international and administrative activity, where international law is enforced by the rules of administrative law in the sphere of its implementation on the territory of Ukraine. That is, the material rules of international law are provided in the middle of the country by the norms of administrative law.

Turning directly to the analysis of theoretical constructions of the analyzed problem, it is noted that the administrative and legal status of any subject of public administration consists of a number of components that recognize the basic principles of the implementation of its functional capabilities. However, the ambiguity of scientific and legislative variations in the interpretation of the term “administrative-legal status” prompts scientists to seek new scientific research, the main purpose of which is to clarify the basic functional capabilities and boundaries of the power of entity. A significant problem in this aspect is the definition of the elemental composition of a single set, which reflects the desired truth. In addition, it was found that the category of “status” is historically formed and modernized under the influence of changing socio-political processes in the world and is now endowed with a sociological factor of interpretation. The scientific community still does not define in what relation to use the terms “legal status”, “legal status”, “legal status” in the context of clarification of the basic functional capabilities and the limits of the power of a particular public entity, however, in one way or another, According to the applicant, the game terminology does not affect the general essence of understanding. Therefore, the legal status of the Department of International Disputes of the Ministry of Justice of Ukraine is determined through a combination of legally established variations in its position in the state and society, due to a set of rights and obligations.

In the future, the concept and peculiarities of the administrative and legal status of the analyzed subject are formed, as well as its administrative activity as a factor that causes the emergence of sufficient elements of the structure of the analyzed phenomenon. Separate consideration is the legal personality of the analyzed entity, which is an autonomous element in the system of its administrative-legal status.

It should be added that the author notes separately that the Department was formed in May 2018. His administrative and legal status is at the stage of formation,

since it is precisely in the first year of functioning of a public authority that the regulatory and organizational imperfections of the fixation and implementation of elements of its position become apparent and appropriate changes are taking place. However, the main tasks and functions that it has been allocated are not new and implemented in recent years. Prior to the formation of the analyzed structural subdivision of the Ministry of Justice of Ukraine, protection and defense of the interests of the state in the foreign arena was carried out by other subjective entities of the Ministry, and therefore, by 2018 there has already been established practice and procedures for dealing with foreign conflicts, including with a foreign subject and Ukraine. In the current conditions, he is engaged in the solution, prevention and implementation of foreign controversial relationships, with only those subjects whose composition excludes the presence of both subjects of international law; concerns the protection of the interests and rights of the state (except for cases of debt obligations); conflict situations which arise between a certain circle of subjects of public administration on the one hand and a foreign element on the other.

A separate study on the analysis of elements of the administrative and legal status of the Department of International Dispute of the Ministry of Justice of Ukraine provides grounds for drawing up a number of relevant conclusions. In particular, they are considered in the light of a broad understanding, namely, the division into classes or groups: 1) the content elements, that is, those that reveal its features: the task, function, the nature of the relationship with other bodies and the place of the Department as part of the Ministry, in the system of bodies of power and society, its administrative activity and the mechanism of its direct implementation; 2) structural elements that are basic in relation to its separation among other subjects of public administration, since they mediate and cause the emergence administrative-legal relations, which in turn is the basis of administrative-legal regulation. This is the administrative responsibilities and rights of the Department; 3) dynamic elements to which we relate the administrative responsibility of the subject. Moreover, administrative duties and rights as elements of its competence are implemented by

specifically defined persons, and for exceeding the limits of competence, as is known, the guilty person there is a certain restriction in the form of punishment

Directly considering structural elements, the author finds that the category of “responsibilities” is multifaceted and, according to the conceptual content characteristic, denotes certain permissible actions that are due to social needs for the achievement of a certain useful and necessary purpose. In turn, legal obligations are the obligation of the subordinate to comply with the instructions of the authorized representative, which reflects the necessity of adhering to a specific model of behavior, which is normatively fixed and whose purpose is useful for society and the state, and the violation of which results in the use of punishment. On the basis of this, an appropriate definition of administrative duties of the analyzed entity is formed and their classification is carried out.

In its turn, the subjective rights of the Department of International Disputes of the Ministry of Justice of Ukraine are the driving factor that determines the independence of this entity in interrelationships and gives it a certain administrative right an opportunity, which, in turn, activates the process of proper performance of the responsibilities. This is an abstract category that absorbs the content of a specific list of normatively fixed maximum acceptable social-behavioral behavior, serves as an auxiliary factor for the implementation of its main functional tasks and activates the possibility of obligations. It is noted that the administrative rights of the Department are an integral part of its subjective rights and provide a specific list of permissible actions performed by its officials in the process of protecting the interests of the state during the emergence and settlement of disputes of a foreign nature and provide an opportunity for its organizational and technical support. The subjective right of the subject under consideration reflects the general principles of his right of opportunity as a subject of public administration, while the administrative give him the opportunity to fulfill his functional obligations.

In addition, it has been discovered that there are differences in the scientific circles about the possibility of applying to the public authorities the category of “subjective rights”, but the author believes that it can be applied not only to

individuals, since the set of the established measure of behavior can be generalized (as an example, the rights of the Department as an entity empowered to represent the interests of the state in the settlement of disputes of a foreign nature) and specified (administrative rights of the Department when concluding a settlement agreement, formation of interdepartmental working groups, application of measures to protect the rights and interests of Ukraine, etc.). In addition, it should be understood that subjective rights are an integral part of administrative. Therefore, it is believed that the subjective right of the Department of International Disputes of the Ministry of Justice of Ukraine includes two possibilities: a) to use certain benefits provided to him by a hierarchically determined public administration entity, including organizational, material, technical, etc.; b) a standardized measure of possible behavior that is a priori legal.

Analyzing the last element of the administrative and legal status of the Department, the author finds that, according to the generally accepted scientific doctrine, as well as the norms of the law, responsibility, to a greater extent, is considered as an element of sanctioning influence on the unlawful behavior of a specifically identified person who committed by his actions certain attacks on the rights or interests of other persons, including the state or the general society. At that, such a person can be both physical and legal. Although, in relation to the latter, there is a scientific polemic of expediency and certainty of content and essence. As a general rule, directors of a legal entity are personally liable for the latter's activities. Therefore, the administrative responsibility of the Department of International Disputes of the Ministry of Justice of Ukraine is considered through the prism of the guilt of a specific offense of identified persons, who, in aggregate by their actions, realize their main objectives and realize the functions in the analyzed area. Moreover, it is noted that it is impossible to overestimate the importance of the institution of legal liability in the system of levers of regulatory influence of law, since it is with his help subjects of legal relations, including the employees of the Department under consideration, firstly, understand the significance of their actions and give them a legal assessment. (legality / illegality); and secondly, provided with the opportunity to

receive incentives to choose the legality of the implementation of their obligations or to be punished in the form of a certain limitation that is caused by negligence or excess of its competence.

It was revealed that responsibility for implementing the main tasks of the Department in the Ministry lies with the Minister and his deputies, and in the Department on the Director, his deputies - heads of departments and specialists who directly carry out the activity under review. In general, this is a kind of social responsibility of an identified employee, which consists of a number of specifically constructed components, differentiated by the nature, degree and species composition of his deviation from legitimate behavior established by acts of law or contract. Finally, was drawn up a list of possible elements of the offense in the analyzed area, however, there are no precedents for bringing administrative officials to responsibility yet.

The applicant also explored the ways of seeking and leading the improvement of the administrative and legal status of the Department of International Dispute of the Ministry of Justice of Ukraine. In particular, it was found that disputes of a foreign nature are, first and foremost, investment, as well as contractual ones, which, in turn, may be provoked in relation to various disputed objects, in particular: certain actions or abstinence from them, compensation of losses, as well as from other relations, the subject of which is international trade. Moreover, the most widespread controversial object is the investment legal ties between the state and a foreign entity, not only in Ukraine, but also in other states. That is why each state strives peacefully, effectively and timely (without delaying time) to consider a particular dispute in order to resolve it in the most successful conditions and with maximum efficiency. For this purpose, the country, within the limits of national legislation, authorizes the state power entity to represent and defend its interests.

The author is convinced that there is a need to making changes and additions to the legislation in particular, in terms of expanding the interpretation of the term "representation of the interests of the state" in the settlement of foreign disputes; introduction into circulation of the category "settlement of disputes of foreign

character"; change the name of the Department under consideration to the "Department of Foreign Disputes"; increase of qualification requirements for personnel and separate officials of the Department, settlement of their administrative responsibility; settlement of the issue of the provision of executive services by the Department; improvement of personnel policy and personnel management; and separately development and creation of new mechanisms and procedures for the implementation of the Department's competence, in particular by: developing a universal strategy for protecting the rights and interests of the state; on the peculiarities of conducting legal analysis of draft normative legal acts attributed to the Department; the involvement of domestic and foreign specialists in the settlement of disputes of a foreign nature, and some others.

Key words: administrative activity, administrative-legal status, Department of International Dispute, foreign representative, ministry apparatus, Ministry of Justice of Ukraine.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Зубко А. О. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Ч. 2. С. 61-66.

2. Зубко А. О. Місце і роль суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру в системі Міністерства юстиції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип. 6-2. Т. 2. С. 88-93.

3. Зубко А. О. Адміністративно-правовий статус суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Том 4. С. 167-172.

4. Зубко А. О. Адміністративні обов'язки суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 120-127.

5. Зубко А. О. Адміністративні права суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 3. С. 103-114.

6. Зубко А.А. Административная ответственность субъекта реализации осуществления защиты прав и интересов Украины во время урегулирования споров зарубежного характера. *Право и Политика*. 2017. № 2. С. 67-72 (Кыргызская Республика).

7. Зубко А.А. Административно-правовой статус юридического департамента государственной канцелярии Латвийской республики. *Право и Закон*. 2018. № 2. С. 57-62 (Кыргызская Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Зубко А. О. Інвестиційні спори як різновид конфлікту зарубіжного характеру. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (Харків, 18–19 листоп. 2016 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантівюрислів», 2016. С. 52-54.

9. Зубко А. О. «До статусні» елементи адміністративно-правового статусу суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Роль права та закону в громадянському суспільстві*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (Київ, 10–11 лют. 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 43-46.

10. Зубко А. О. Різновиди адміністративної діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (Одеса, 19–20 січ. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 68-70.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ.....	30
1.1. Місце і роль Департаменту міжнародних спорів у системі Міністерства юстиції України.....	30
1.2. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України.....	46
1.3. Історико-правові аспекти, міжнародно-правові та організаційно-правові особливості засад адміністративної діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України.....	61
Висновки до розділу 1.....	78
РОЗДІЛ 2. ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ.....	86
2.1. Адміністративні обов’язки Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України.....	86
2.2. Адміністративні права Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України.....	103
2.3. Адміністративна відповідальність службових та посадових осіб Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України.....	118
Висновки до розділу 2.....	134
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ.....	141
3.1. Міжнародне врегулювання спорів зарубіжного характеру та особливості адміністративно-правового статусу суб’єктів, уповноважених на здійснення	

такої діяльності (на прикладі Юридичного департаменту державної канцелярії Латвійської республіки).....	141
3.2. Напрямки оптимізації та удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України.....	158
Висновки до розділу 3.....	174
ВИСНОВКИ	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	184
ДОДАТКИ	201

ВСТУП

Обґрунтування теми дослідження. У системі забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб провідне місце належить Міністерству юстиції України. Це Міністерство є складним і логічно побудованим суб'єктом публічної адміністрації, який виконує функції в різних сферах юриспруденції. Вагоме місце в системі завдань і функцій, які покладені на Міністерство юстиції України, належить Департаменту міжнародних спорів, який, поряд із міжнародною правовою компетенцією, реалізує адміністративну правову діяльність у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені шляхом представлення та відстоювання її інтересів під час врегулювання спорів, що мають зарубіжний характер і потребують відповідного реагування та попередження, зокрема нормативного захисту.

Здійснюючи свою основну функцію, Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України (далі – Департамент) пов'язаний численними адміністративно-правовими зв'язками як з іншими органами виконавчої влади, так і з приватними особами. Крім того, внутрішньоорганізаційне державне управління здійснюється як усередині самого Департаменту, так і в процесі виконання делегованих повноважень Міністерства юстиції України.

Як показують результати національних соціологічних досліджень Уряду України довіряє лише 14 % громадян¹. Проведене власне соціологічне опитування дає можливість стверджувати, що 81 % опитаних респондентів визначають діяльність публічної адміністрації у сфері захисту та відстоювання інтересів держави у спрах зарубіжного характеру пріоритетною (додаток Б).

Отже, незадоволеність громадян діяльністю Уряду України, визначення ними адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері захисту та відстоювання інтересів держави у спрах зарубіжного характеру пріоритетною, наявність у цій сфері законодавчих прогалин і спірних питань, які визначають

¹ Довіра громадян України до суспільних інститутів. Центр Разумкова. 2018. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf

адміністративно-правовий статус Департаменту, і визначають актуальність теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Вченими різних галузей науки було проаналізовано деякі загальні аспекти піднятої проблематики. Так, І. Окунев з погляду теорії права визначив, що правовий статус суб'єкта права є складовою соціального статусу, що визначає правове становище суб'єкта права щодо інших суб'єктів права, має офіційне визнання з боку держави, формальну визначеність, характеризується системністю, стабільністю та зумовлений чинною системою суспільних відносин². Н. Янюк довела, що посадова особа є суб'єктом загального і спеціального адміністративно-правового статусу³, І. Микульця охарактеризував адміністративно-правовий статус органів юстиції України⁴.

Окрім вищевказаних вчених, окремі теоретичні питання адміністративно-правового статусу досліджували й інші вчені-правники: В. Авер'янов, С. Алфьоров, Н. Армаш, К. Басс, В. Бевзенко, Ю. Битяк, А. Бородін, В. Галунько, Ю. Гаруст, Є. Гетьман, М. Горбач, Ю. Гридасов, О. Джафарова, О. Дробот, О. Дрозд, О. Єщук, Д. Журавльов, В. Ковальська, А. Ковальчук, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, Т. Кравцова, О. Кузьменко, В. Курило, К. Куркова, А. Манжула, Л. Миськів, Р. Мельник, О. Монаєнко, О. Музичук, С. Нечипорук, В. Нікітін, С. Овчарук, С. Олефіренко, С. Петков, О. Предместніков, С. Стеценко, К. Чижмарь, А. Чубенко, В. Шкарупа, О. Ярмиш та ін. Проте безпосередньо предметом їхніх досліджень аналізована проблематика не була – вони зосереджували свої зусилля на більш загальних спеціальних чи суміжних питаннях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Угоди про асоціацію між

² Окунев І. Загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук. спец: 12.00.01. Київ, 2009. 23 с.

³ Янюк Н. Адміністративно-правовий статус посадової особи: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2003. 168 с.

⁴ Микульця І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2014. 203 с.

Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 і плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ і практики діяльності публічної адміністрації визначити адміністративно-правовий статус Департаменту.

Відповідно до поставленої мети в роботі заплановано вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати місце і визначити роль Департаменту у системі Міністерства юстиції України;
- сформулювати поняття та розкрити зміст адміністративно-правового статусу Департаменту;
- узагальнити історичні аспекти та з'ясувати міжнародно-правові та організаційно-правові особливості засад адміністративної діяльності Департаменту;
- з'ясувати адміністративні обов'язки Департаменту;
- висвітлити та проаналізувати адміністративні права Департаменту;
- розкрити адміністративну відповідальність службових і посадових осіб Департаменту;
- здійснити компаративістичну характеристику міжнародного регулювання спорів зарубіжного характеру та особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів, уповноважених на здійснення такої діяльності;
- виробити напрямки оптимізації та вдосконалити законодавство, що закріплює адміністративно-правовий статус Департаменту.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері реалізації адміністративної діяльності Департаменту.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус Департаменту у системі Міністерства юстиції України.

Методи дослідження. Під час дослідження використовувались загальнонаукові, загальнофілософські, логічні та спеціально-правові методи наукового пізнання.

Загальнонауковий метод *дедукції* було використано при визначенні місця й ролі Департаменту у системі Міністерства юстиції України, формуванні поняття та розкритті змісту адміністративно-правового статусу Департаменту, з'ясуванні історико-правових аспектів, міжнародно-правових та організаційно-правових особливостей засад адміністративної діяльності Департаменту (розділ 1). Метод *індукції* активно використовувався щодо аналізу міжнародного врегулювання спорів зарубіжного характеру та особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів, уповноважених на здійснення такої діяльності (розділ 2, підрозділ 3.1).

Логіко-сигматичний метод наукового пізнання забезпечив можливість здійснення критичного аналізу праць вчених з аналізованої проблематики та використовувався практично в усіх підрозділах дисертації (розділи 1-2, підрозділ 3.1).

Загальнофілософський *діалектичний метод* дозволив сформулювати наукову новизну «вперше» стосовно визначення основних функцій адміністративної діяльності Департаменту та здійснення компаративістичної характеристики міжнародного врегулювання спорів зарубіжного характеру (підрозділи 1.1, 3.1).

Загальнологічні методи *аналізу* і *синтезу* широко використовувалися майже в усіх підрозділах дисертації щодо розкладення складних наукових і юридичних конструкцій на складові елементи та формування на цій основі науково-юридичних категорій нової якості (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, розділ 2).

Формально-догматичний метод наукового пізнання використовувався в усіх підрозділах дисертації для аналізу національного і зарубіжного законодавства. Метод *порівняльного законодавства* забезпечив здійснення компаративістичної характеристики міжнародного врегулювання спорів зарубіжного характеру (підрозділ 3.1).

Соціологічний метод дозволив провести й обробити соціологічне опитування (додаток Б). *Прогностичний* метод дав змогу визначити напрямки оптимізації та удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового статусу Департаменту (підрозділ 3.2).

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, національні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують адміністративно-правовий статус Департаменту, а також відповідне міжнародне та зарубіжне законодавство.

Емпіричну базу дисертаційної роботи становлять узагальнення адміністративної діяльності Міністерства юстиції України та Департаменту, судова практика, політико-правова публіцистика, довідкові видання і результати соціологічного опитування 711 респондентів.

Наукова новизна отриманих результатів аргументується тим, що дисертація є першим монографічним дослідженням у вітчизняній правовій літературі, присвяченим аналізу адміністративно-правового статусу Департаменту. У результаті дослідження сформовано низку висновків, рекомендацій і пропозицій, відмінних від раніше одержаних результатів, зокрема:

уперше:

- сформовано категорію «спір зарубіжного характеру» під яким розуміється конфлікт заінтересованих органів та організацій України з іноземним суб'єктом, що полягає у пред'явленні позову до закордонного юрисдикційного органу з метою його урегулювання;

- визначено основні функції адміністративної діяльності Департаменту, а саме щодо представництва інтересів держави, координації, планування та

надання специфічної адміністративної послуги експертування як сервісної діяльності щодо проведення відповідних експертиз відповідності;

- здійснено компаративістичну характеристику міжнародного врегулювання спорів зарубіжного характеру на прикладі Юридичного департаменту державної канцелярії Латвійської республіки як реалізації гібридної моделі публічного адміністрування (разом із Міністерством юстиції Литви) щодо врегулювання спорів зарубіжного характеру та контрольних наглядових функцій стосовно перевірки та контролю за якістю й легітимністю нормативно-правових актів республіки;

удосконалено:

- характеристику адміністративних обов'язків Департаменту як міру нормативно зафіксованої необхідної моделі поведінки посадових та службових осіб Департаменту, яка визначається як національними, так і додатково зарубіжними актами по конкретній справі, а основним обов'язком працівників Департаменту визначено забезпечення та відстоювання інтересів держави у спірних конфліктних ситуаціях, що мають зарубіжний характер, при чому, вихід за її межі спричиняє застосування заходів примусу;

- розуміння адміністративної відповідальності посадових осіб Департаменту як елементу його адміністративно-правового статусу у вигляді державно-владного впливу адміністративних органів (суду) шляхом накладення на винних осіб Департаменту, які скоїли суспільно небезпечне діяння під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України, адміністративних санкцій;

- законодавство у сфері адміністративної діяльності Департаменту шляхом розроблення конкретних доповнень до підзаконного нормативно-правового акта, що визначає порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час врегулювання спорів зарубіжного характеру шляхом категорійної легалізації змісту поняття «представництво інтересів» та внесення змін до спеціального наказу Міністерства юстиції України, який затверджує положення про аналізований Департамент в аспектах удосконалення кадрової

політики та управління персоналом, розроблення та створення нових механізмів і процедур реалізації компетентноспроможності;

дістали подальшого розвитку:

– наукове розуміння змісту адміністративно-правового статусу Департаменту як різновиду правового статусу з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділеною власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю, основним елементом якого є його правосуб'єктність, зокрема адміністративна компетенція, яка складається з адміністративних обов'язків і прав, а також адміністративної відповідальності службових осіб при здійсненні своїх повноважень;

– історико-правові аспекти міжнародно-правових та організаційно-правових засад адміністративної діяльності Департаменту, які полягають у тому, що така діяльність базується на чинниках міжнародної процесуальної та внутрішньопублічної адміністративної взаємодії як з іноземними, так і національними суб'єктами владних повноважень та приватними особами з метою захисту публічного інтересу України і вітчизняних суб'єктів господарювання шляхом врегулювання спорів зарубіжного характеру на основі реалізації норм адміністративного права України, зокрема міжнародних договорів і угод, ратифікованих Верховною Радою України;

– наукові положення щодо адміністративних прав Департаменту як нормативно закріпленої та гарантованої нормами адміністративного права сукупності дозволених, можливих і суспільно корисних дій, об'єктивованих у вигляді правової поведінки службових осіб Департаменту, реалізація яких відбувається в процесі захисту інтересів держави та відстоювання її прав у спорах зарубіжного характеру.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового статусу Департаменту (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері адміністративно-правового статусу Департаменту (додаток В);

– *правозастосовній діяльності* – використання одержаних результатів підвищило ефективність адміністративної діяльності Департаменту (акт впровадження Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право України», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт впровадження Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Харків, 2016 р.), «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Київ, 2017 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 211 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 185 найменувань на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ
МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

1.1 Місце і роль Департаменту міжнародних спорів у системі
Міністерства юстиції України

З наукової літератури насамперед вдається зрозуміти, що адміністративно-правовий статус будь-якого суб'єкта публічної адміністрації складається з низки складників, які визнають основні принципи реалізації його функціональних спроможностей. Однак з позиції дослідника та методологічних принципів здійснення наукового дослідження, зокрема й нашого, першочергово слід дати відповіді на низку логічно сформованих запитань, зокрема що це за суб'єкт, яке його місце і роль у певній системі, та якими є складові його адміністративно-правового статусу, що визначають його унікальність у державотворчому та управлінському процесі.

Відтак на початковому етапі нашого пізнавального процесу слід схарактеризувати місце і роль Департаменту у системі Міністерства юстиції України.

Слід указати, що за положеннями тлумачного словника української мови, «місце» трактується як «становище, яке займає хто-, що-небудь у суспільстві» [16], тоді як «роль» можна схарактеризувати як «вплив кого-, чого-небудь на щось, чия-небудь участь у чомусь» [16]. Відповідно нашим основоположним завданням у межах цього підрозділу є з'ясування становища Департаменту та характеристика його основного призначення як суб'єкта реалізації однієї зі складових завдання останнього.

Для початку зазначимо, що система органів виконавчої влади в Україні представлена низкою спеціалізованих суб'єктів, на яких державою покладається конкретна соціальна функція. Ні для кого не є новиною, що

провідне й невід’ємне місце в цій системі займає Міністерство юстиції України, органи якого реалізують низку важливих напрямків державновладної діяльності [120, с.97].

Означений суб’єкт публічної адміністрації представлений винятковою структурою та організаційною побудовою, в якій органічно і взаємопов’язано функціонують різноманітні секретаріати, департаменти, управління, відділи, служби та підприємства з власним спрямуванням та навантаженням.

Додамо, що у процесі свого становлення органи юстиції неодноразово змінювали статус, повноваження, форми і методи їх реалізації [120, с. 97]. У свою чергу розбудова України як демократичної правової соціальної держави та її інтеграція до Європейського Союзу зумовлюють оновлення завдань і функцій Міністерства юстиції України [119, с. 71].

Загалом історія становлення та розвитку цієї інституції налічує понад 85 років – від створення Міністерства судових справ і Народного секретарства юстиції до сучасного центрального органу виконавчої влади з його складною розвинутою структурою [17, с. 109]. Зокрема 15 липня 1918 року вважається офіційною датою створення Міністерства юстиції, 90-річчя якого Україна відзначала 2008 року. Практично вся державно-правова політика здійснювалася на той час в цьому Міністерстві. Під його керівництвом діяли 3 судові палати, 19 окружних судів і 112 міських та повітових з’їздів мирових суддів. Головними завданнями тогочасного Міністерства юстиції були такі: здійснення управління судовими органами та пенітенціарною системою; удосконалення судочинства в умовах перехідного етапу української державності; кодифікація законодавства; підготовка проектів кримінальних, кримінально-процесуальних та інших нормативних актів [59].

Тобто існування досліджуваного органу влади породжене низкою історичних, соціальних, державних та міжнародних чинників, які поступово, з плином державотворчих перетворень змінювали його правову природу та статус, породжуючи основні концептуальні характеристики розуміння його

значущості та ролі в процесі врегулювання різноманітних суспільних зв'язків, охоронюваних та гарантованих з боку держави.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. №442 [133] Міністерство юстиції України безпосередньо включається до системи центральних органів виконавчої влади, що підтверджується й профільним Положенням, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. №228 [130]. У той же час статус територіальних управлінь Міністерства юстиції України як місцевих органів виконавчої влади прямо не закріплюється в нормативно-правовому регулюванні (зокрема й Положенням від 23 червня 2011 р. [131]), хоча їх належність до виконавчої влади зумовлюється самою логікою їх утворення Міністерством юстиції України для виконання його завдань на місцевому рівні [120, с. 98].

В умовах сьогодення Міністерство юстиції України забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі – виконання рішень), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення й функціонування державної системи страхового фонду документації [130].

Основна місія аналізованого суб'єкта полягає в розробленні і здійсненні політики, яка гарантує демократичний розвиток України з дотриманням

верховенства права, забезпеченням дотримання прав людини та основних свобод, рівного доступу до правосуддя та ефективної боротьби з корупцією. Мін'юст розробляє і реалізує політику з метою забезпечення прозорого, швидкого та ефективного надання послуг кожній особі, забезпечуючи легкість ведення бізнесу та підвищуючи ступінь суспільної довіри й упевненості. Відповідно основними засадами його діяльності є: верховенство права; забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина; законність; відкритість і прозорість; відповідальність і підзвітність; професійність і постійне вдосконалення [10].

Організаційна побудова цього Міністерства формується з різноманітних підрозділів, зокрема: Патронатна служба Міністра; Секретаріат Державного секретаря Міністерства; управління зовнішніх зв'язків; Департамент взаємодії з органами державної влади; Управління інформування населення та реформування правової освіти; Департамент міжнародних спорів; Департамент публічного права; Департамент приватного права; Департамент з питань судової роботи та банкрутства; Департамент реєстрації та систематизації правових актів; Департамент з питань правосуддя та національної безпеки; Департамент міжнародного права; Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини; Департамент з питань люстрації; Департамент персоналу; Управління з питань запобігання та виявлення корупції; Управління внутрішньої безпеки Державної кримінально-виконавчої служби України і органів юстиції; Управління інформаційної політики; Департамент комунікації, документообігу та контролю; Департамент фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку; Департамент державної реєстрації та нотаріату; Відділ режимно-секретної роботи; Департамент державної виконавчої служби; Адміністративно-господарський департамент; Департамент державних закупівель, договірної роботи та взаємовідносин з державними підприємствами; Департамент пробації; Департамент ресурсного забезпечення Державної кримінально-виконавчої служби України; Департамент

внутрішнього аудиту; Сектор мобілізаційної роботи; Управління медичного забезпечення; Управління пенітенціарних інспекцій [152].

Тобто в Україні, як і в інших демократичних країнах, такі юридичні органи, як пенітенціарна система, нотаріат, державна виконавча служба, державна реєстраційна служба, органи реєстрації актів цивільного стану, діють під егідою юстиції та становлять фундамент державного управління, утверджуючи при цьому демократичні засади розвитку суспільства, верховенства права, принципів справедливості та гуманізму, пріоритету прав і свобод людини та громадянина [111, с. 128].

Розпочинаючи нашу наукову працю про адміністративно-правовий статус Департаменту, неможливо не зазначити про це Міністерство як ієрархічний суб'єкт, самостійним структурним підрозділом якого є аналізований суб'єкт. Подальший розгляд піднятої проблематики буде також здійснюватись з урахуванням його особливостей у співвідношенні цілого і частини, загального і конкретного.

Мова йде насамперед про те, що аналізований Департамент може діяти від імені Міністерства юстиції України та втілює в життя окремі завдання останнього, хоч і представлений як самостійна інстанція, наділена власною компетенцією та повноваженнями у чітко визначеній сфері.

Таким чином, як і інші підрозділи Міністерства, аналізований Департамент є функціональним складовим елементом цілісної єдності, який відповідальний за формування та забезпечення реалізації державної правової політики віднесеної до компетенції Міністерства юстиції України. На законодавчому рівні таку єдність прийнято іменувати апаратом міністерства – організаційно поєднаною сукупністю структурних підрозділів і посад, що забезпечують діяльність міністра, а також виконання покладених на міністерство завдань [139].

Відповідно, кожен підрозділ відповідальний за власний напрям діяльності Міністерства, що і визначає його місце і роль в аналізованій системі, а його

нормативне закріплення здійснюється окремим розпорядчим адміністративно-правовим актом.

Додамо, що аналізований суб'єкт здійснює свою роботу з урахуванням положень Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 року № 1099-VIII, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501 / 2015, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276 / 2015, Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р, Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68, та з урахуванням щорічних планів дій щодо виконання зазначених стратегічних документів [10].

У свою чергу правові засади його функціонування представлені значною кількістю різноманітних міжнародно-правових, конституційних, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які безпосередньо встановлюють статус, правила й умови організації та діяльності системи органів юстиції в цілому та її окремих складових. У свою чергу відсутність усупереч вимогам Конституції України профільного закону про систему органів юстиції України та, як наслідок, переважне врегулювання організації їх діяльності значною кількістю різних підзаконних актів становить одну з основних особливостей адміністративно-правового забезпечення функціонування органів юстиції загалом [121, с. 187].

Так, Указ Президента України «Про Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України» від 12.03.1996 № 179/96 [127] встановлює, що штатний розпис центрального апарату міністерства і положення про його структурні підрозділи затверджує міністр (керівник). У свою чергу Закон України «Про центральні органи

виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI [139] містить вказівку про те, що вимоги до формування структури апарату міністерства визначаються Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів [...]» від 12.03.2005 № 179 [138] у складі апарату міністерств та інших центральних органів виконавчої влади утворюються такі структурні підрозділи (якщо інше не передбачено актами, що мають вищу юридичну силу): департамент, управління (самостійний відділ), самостійний сектор, відділ у складі департаменту (управління). Окрім того можуть утворюватися як структурні підрозділи директорати, зокрема директорат стратегічного планування та європейської інтеграції. У разі потреби у складі департаменту, управління та самостійного відділу може утворюватися сектор зі штатною чисельністю не менш як 2 одиниці, а також структурний підрозділ із забезпечення діяльності керівника.

Аналізований нормативно-правовий акт установлює, що департамент – це структурний підрозділ, що утворюється для виконання основних завдань високого ступеня складності (багатогалузовість, багатофункціональність, програмно-цільовий напрям діяльності), координації роботи, пов'язаної з виконанням таких завдань, за умови, що в його складі буде не менш як чотири відділи. У разі коли штатна чисельність департаменту перевищує 32 одиниці, до його складу можуть входити управління (не менше двох). Департамент очолюється директором. Директор департаменту, штатна чисельність якого не перевищує 32 одиниці, може мати не більше двох заступників – начальників відділів. У разі коли штатна чисельність департаменту становить понад 32 одиниці, директор департаменту може мати не більше трьох заступників, зокрема одного заступника, який не очолює відділу (управління) [138].

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» [129] як основоположний нормативний акт аналізованого суб'єкта було ухвалено 10

травня 2018 року № 1825/1. Відповідно до нього аналізований департамент є структурним підрозділом Міністерства юстиції України та відповідальний за:

1) забезпечення представництва інтересів України як держави, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх посадових осіб під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України відповідно до встановленого законодавством порядку;

2) міжвідомчу координацію дій, здійснюваних заінтересованими органами та організаціями, зокрема юридичними та фізичними особами, залученими для здійснення захисту прав та інтересів України, під час урегулювання суперечки, розгляду в закордонному юрисдикційному органі справи за участю іноземного суб'єкта та України;

3) планування витрат, пов'язаних із захистом прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України за рахунок коштів державною бюджету на підставі поданих юридичними радниками, примирювачами, фахівцями, експертами та відповідальними органами розрахунків витрат, зокрема витрат, пов'язаних з виконанням погоджених Кабінетом Міністрів України умов угод про врегулювання спорів (мирових угод), на відповідний бюджетний період згідно з вимогами Бюджетного кодексу України;

4) забезпечення виконання завдань, покладених на Міністерство Президентом України і Кабінетом Міністрів України, щодо надання правових висновків на проекти законів та інших нормативно-правових актів, розроблення за дорученням Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністра юстиції України та з власної ініціативи проектів нормативно-правових актів із питань, віднесених до компетенції Департаменту.

Як бачимо, основними різновидами його адміністративної діяльності є: представництво, координація, планування, експертування та нормотворення. Уважаємо за необхідне зупинитись на цьому питанні детальніше.

Передусім слід указати, що під терміном «представництво інтересів» у сучасному політологічному значенні прийнято позначати сукупність форм і методів артикуляції інтересів суспільних агентів (формальних і неформальних груп інтересів). На думку американських учених Ч. Ендрейна [169] і Д. Ептера [177], таке явище відбиває модальність взаємин між групами інтересів і владними структурами і має системний характер. Тобто воно є самовідтворюваним, функціональним і відокремленим від зовнішнього середовища. Окрім того, «представництво інтересів» американські політологи інтерпретують як один з основних каналів взаємодії громадянського суспільства і держави [12, с. 46].

Для класичного для українських науковців розуміння цей термін позначає особу, яка діє в межах наданих і належним чином оформлених повноважень від імені та в інтересах заінтересованих осіб з метою захисту прав та інтересів останніх [153, с.245]. У нашому разі аналізований Департамент представляє інтереси держави. Конституційний суд України своїм Рішенням від 08.04.1999 № 3-рп/99 (у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді)) спробував визначитись зі змістовним наповненням цього явища і зазначив: «державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо. Інтереси держави можуть збігатися повністю, частково або не збігатися зовсім з інтересами державних органів, державних підприємств

та організацій чи з інтересами господарських товариств з часткою державної власності у статутному фонді. Проте держава може вбачати свої інтереси не тільки в їх діяльності, але й в діяльності приватних підприємств, товариств» [144].

Виходячи з вищенаведеного, представництво інтересів держави – це адміністративна діяльність уповноваженого органу здійснювати захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання всіма доступними формами та методами реалізації.

При цьому це в будь-якому разі правовідносини, в яких аналізований нами Департамент реалізує свої повноваження щодо захисту інтересів держави. За своєю сутністю вони є: 1) матеріально-правовими (досудове врегулювання суперечки); 2) процесуальні (учинення процесуальних дій в суді чи арбітражі).

Говорячи про координаційну діяльність, слід зазначити, що це форма співпраці, яка спрямована на узгодження, упорядкування дій у керованій системі, приведення їх відповідно до поставленої мети. Загалом координація становить собою функцію управління, що здійснює інформаційний обмін і має на меті розподілити діяльність у часі, забезпечити взаємодію різних учасників загального процесу в інтересах виконання поставлених цілей. Координація забезпечує цілісність, стійкість соціально-економічної системи [33]. Аналізований Департамент тісно взаємодіє з іншими органами публічної влади з питань, що віднесені до його компетенції, а також наділений повноваженнями з утворення міжвідомчих робочих груп для здійснення підготовки пропозицій і рекомендацій з організаційно-правових, процедурних та інших питань, пов'язаних із забезпеченням захисту прав та інтересів України під час урегулювання суперечок зарубіжного характеру [129].

У свою чергу, планування – це прогнозування (визначення) параметрів керованого процесу (або результатів його діяльності) на основі зіставлення

інформації про потреби зовнішньої середовища в результатах діяльності цього об'єкта і його можливостей з урахуванням розвитку самого об'єкта, що направлено на досягнення поставленої перед системою мети [61]. Реалізуючи свою діяльність, Департамент зобов'язаний створити стратегію захисту конкретного державного блага та, як видно з його функціональних завдань, спрогнозувати можливі витрати з державного бюджету на рік. На цьому етапі виявляється також його нормотворча діяльність.

Додамо, що такий різновид його адміністративної діяльності, як експертування, фактично є послугою, яку він надає заінтересованим особам, однак у спеціальному законодавстві надання послуг цим суб'єктом не передбачено.

Таким чином, Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України – це профільний функціональний складовий елемент цілісної єдності, яка представлена Міністерством юстиції України, що характеризується цільовим характером, реалізується через адміністративну діяльність у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені шляхом представництва та відстоювання її інтересів під час урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер і потребують відповідного реагування та попередження, зокрема нормативного захисту.

Уточнимо, що за нашим баченням, усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру. Більш детально дане питання буде розкрито на наступних етапах нашої наукової праці.

У своїй діяльності Департамент керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами, Положенням про Міністерство, наказами Міністерства та вищенаведеним Положенням [129], а також налічує чотири структурних підрозділи – Відділ міжнародного арбітражу, Відділ іноземних судів, Відділ досудового врегулювання спорів, Відділ адміністративно-розпорядчого забезпечення [40].

Для цілей нашого дослідження уточнимо, що у складі департаменту (управління) відділ – це структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за одним напрямком (функцією) діяльності органу виконавчої влади, зі штатною чисельністю не менш як 4 одиниці. Відділ очолює начальник, який може мати не більш як одного заступника. Така посада може вводиться у разі, коли штатна чисельність у відділі не менш як 5 одиниць. Положення про Відділ затверджується Державним секретарем Міністерства [138].

Наприклад, згідно зі спеціалізованим Положенням [122] основними завдання Відділу міжнародного арбітражу є:

1) забезпечення представництва та захисту прав та інтересів України як держави, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших державних органів та їх посадових осіб під час розгляду міжнародним арбітражем справ за участю іноземного суб'єкта та України відповідно до встановленого законодавством порядку;

2) міжвідомча координація дій, здійснюваних заінтересованими органами та організаціями, зокрема юридичними та фізичними особами, залученими для здійснення захисту прав та інтересів України, під час розгляду в міжнародному арбітражі справи за участю іноземного суб'єкта та України;

3) забезпечення права на доступ до інформації, зокрема публічної інформації, що перебуває у володінні Відділу, відповідно до порядку, передбаченого законами України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про статус народного депутата» та іншими законами та нормативно-правовими актами.

Тобто, як бачимо, аналізований Відділ має своїм функціональним спрямуванням здійснення конкретно визначеної адміністративної діяльності у сфері забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародній арені в площині вирішення суперечок, що перебувають на розгляді в арбітражі. За аналогією діють інші відділи Департаменту, тільки в іншій сфері (іноземний суд, досудове врегулювання суперечок та адміністративно-розпорядче забезпечення такої діяльності).

Додамо, що Департамент очолює директор, який у встановленому порядку призначається на посаду і звільняється з посади Державним секретарем Міністерства або посадовою особою, яка виконує його обов'язки. На цю посаду призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра у галузі знань «Правознавство» або спеціальністю «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвідом служби в органах місцевого самоврядування, або досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років, за досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації, вільно володіє державною мовою, володіє однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань [129].

У свою чергу Відділ очолює заступник директора Департаменту – начальник Відділу, який призначається на посаду і звільняється з посади також Державним секретарем Міністерства або посадовою особою, яка виконує його обов'язки. На цю посаду призначається особа, яка має вищу освіту з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра за спеціальностями «Правознавство» або спеціальністю «Міжнародне право», досвід роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше двох років [122].

Така особа мусить знати Конституцію України, закони України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, законодавство про публічні закупівлі, про звернення громадян, про інформацію, про доступ до публічної інформації, інші нормативно-правові акти, що стосуються діяльності Міністерства, порядок підготовки та внесення проектів нормативно-правових актів, сучасні методи управління персоналом, правила охорони праці та протипожежного захисту, володіти державною мовою, володіти однією з офіційних мов Ради Європи на

рівні, достатньому для виконання своїх посадових обов'язків. Також заступник директора Департаменту – начальник Відділу мусить знати нормативно-правові акти з питань, які зачіпають стратегічно важливі галузі економіки [122].

Відповідно Директор Департаменту також має володіти вищенаведеним вимогам, однак окрім того також він повинен мати достатній рівень знань щодо питань державної таємниці, що регламентують порядок опрацювання та застосування, виконання документів які містять інформацію, віднесену до державної таємниці, зокрема інформацію за результатами оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності, що становить державну таємницю; виконання доручень Президента України, Кабінету Міністрів України до секретних документів Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Міністерства закордонних справ, доручень Кабінету Міністрів України до секретних шифртелеграм щодо діяльності іноземних і міжнародних суб'єктів права, які зачіпають стратегічно важливі галузі економіки (зокрема ядерної енергетики) [129].

Відповідно до спеціалізованого Положення [129] на Директора Департаменту покладаються такі повноваження:

1) організаційні: здійснює керівництво діяльністю Департаменту; вносить пропозиції керівництву Міністерства щодо вдосконалення роботи Департаменту та Міністерства; розподіляє обов'язки між керівниками підпорядкованих структурних підрозділів, очолює та контролює їх роботу; уживає заходів щодо вдосконалення організації та підвищення ефективності роботи Департаменту; забезпечує розроблення проектів нормативно-правових актів; забезпечує дотримання працівниками Департаменту виконавчої дисципліни; вносить пропозиції державному секретарю Міністерства щодо заохочення державних службовців Департаменту, розробляє плани роботи Департаменту та щорічно складає звіти;

2) функціональні: співпрацює з керівниками інших структурних підрозділів апарату Міністерства з питань, які потребують спільного розв'язання; бере участь у проведенні закупівлі послуг юридичних радників,

примірювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, які мають необхідні знання для здійснення заходів щодо захисту прав та інтересів України; здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань охорони державної таємниці за напрямками діяльності Департаменту; опрацьовує та забезпечує виконання документів, які містять інформацію, віднесену до державної таємниці; здійснює особистий прийом громадян з питань, що стосуються компетенції Департаменту; візує документи Департаменту, які стосуються його повноважень; за дорученням керівництва Міністерства виконує інші завдання.

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно місця і ролі Департаменту міжнародних спорів у системі Міністерства юстиції України:

1) адміністративно-правовий статус будь-якого суб'єкта публічної адміністрації складається з низки складників, які визнають основні принципи реалізації його функціональних спроможностей;

2) система органів виконавчої влади в Україні представлена рядом спеціалізованих суб'єктів на яких державою покладається конкретна соціальна функція. Провідне і невід'ємне місце в цій системі займає Міністерство юстиції України. Даний суб'єкт публічної адміністрації представлений винятковою структурою та організаційною побудовою, в якій органічно і взаємопов'язано функціонують різноманітні секретаріати, департаменти, управління, відділи, служби та підприємства з власним спрямуванням та навантаженням;

3) існування органів юстиції породжене низкою історичних, соціальних, державних і міжнародних чинників, які поступово, з плином державотворчих перетворень змінювали правову природу та статус Міністерства юстиції, породжуючи основні концептуальні характеристики розуміння його значущості та ролі в процесі врегулювання різноманітних суспільних зв'язків, охоронюваних та гарантованих з боку держави;

4) спільний розгляд значення Міністерства юстиції України та його самостійного структурного підрозділу Департаменту міжнародних спорів у

сфері реалізації державної правової політики зумовлений особливостями їх співвідношення – цілого і частини, загального і конкретного;

5) Департамент може діяти від імені Міністерства юстиції України та втілює в життя окремі завдання останнього, хоч і представлений як самостійна інстанція, наділена власною компетенцією та повноваженнями у чітко визначеній сфері. Основними різновидами його адміністративної діяльності є:

– представництво інтересів держави – адміністративна діяльність уповноваженого органу здійснювати захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання всіма доступними форматами та методами реалізації. При цьому в будь-якому разі це правовідносини, в яких Департамент реалізує свої повноваження щодо захисту інтересів держави. За своєю сутністю вони є: 1) матеріально-правовими (досудове врегулювання спору); 2) процесуальні (вчинення процесуальних дій в суді чи арбітражі);

– координація – узаємодія Департаменту з іншими органами публічної влади з питань, що віднесені до його компетенції, а також реалізація повноважень щодо утворення міжвідомчих робочих груп;

– планування – зобов'язання Департаменту під час реалізації своєї діяльності створити стратегію захисту конкретного державного блага та спрогнозувати можливі витрати з державного бюджету на рік. На цьому етапі виявляється також його нормотворча діяльність;

– експертування – фактично є послугою, яку Департамент надає заінтересованим особам відносно проведення обов'язкових експертиз відповідності, однак у спеціальному законодавстві надання послуг цим суб'єктом не передбачено;

6) усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру;

7) як і інші структурні підрозділи Міністерства, аналізований Департамент є функціональним складовим елементом цілісної єдності (апарату Міністерства юстиції України), який відповідальний за формування та забезпечення реалізації державної правової політики віднесеної до компетенції Міністерства юстиції України. Відповідно, кожен підрозділ відповідальний за власний напрям діяльності Міністерства, що і визначає його місце і роль в аналізованій системі, а його нормативне закріплення здійснюється окремим розпорядчим адміністративно-правовим актом;

8) відділи Департаменту мають своїм функціональним спрямуванням здійснення конкретно визначеної адміністративної діяльності у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені щодо спорів, які перебувають на розгляді в міжнародному арбітражі або іноземному суді, а також опікуються питаннями досудового врегулювання спорів зарубіжного характеру та адміністративно-розпорядчого забезпечення такої діяльності;

Таким чином, Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України – це профільний функціональний складовий елемент цілісної єдності, яка представлена Міністерством юстиції України, що характеризується цільовим характером, реалізується через адміністративну діяльність у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені шляхом представництва та відстоювання її інтересів під час урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер і потребують відповідного реагування та попередження, зокрема нормативного захисту.

1.2 Поняття та зміст адміністративно-правового статусу

Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

Попередньо нам вдалося з'ясувати місце Департаменту в системі апарату Міністерства юстиції України та схарактеризувати загалом його основні властивості як суб'єкта публічного адміністрування, якому делеговано відання

сферою захисту права та інтересів країни на міжнародній арені. Відтак, розуміючи його основне призначення, стає можливим визначитись з його адміністративно-правовим статусом, який, нагадаємо, складається з низки складників, які визнають основні принципи реалізації його функціональних спроможностей, та є унікальним для окремого суб'єкта публічного адміністрування.

Однак досить цікавим видається вивчення піднятого питання, оскільки сам термін «адміністративно-правовий статус» в юридичній літературі визначається неоднозначно та має декілька варіацій застосування, зокрема як розмежувальний чинник виокремлення з-поміж інших державних органів конкретного публічного суб'єкта, визначивши особливості його організації, функціонування та взаємодії з іншими органами державної влади [162, с.329]. Ми прибічники думки, що визначення адміністративно-правового статусу аналізованого суб'єкта має важливе значення для з'ясування його правових можливостей, установлених правом меж дозволеної поведінки. До того ж таке дослідження дозволяє вдосконалювати законодавство, яке його регулює, оскільки завдання законодавця та юридичної науки в цілому полягає в тому, аби знайти оптимальний варіант правових норм, за допомоги яких можна було б ефективно впливати на суспільні відносини [58, с. 91].

Відтак неоднозначність наукових і законодавчих варіацій інтерпретації терміна «адміністративно-правовий статус» спонукає науковців до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає в з'ясуванні основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта в площині вирішення суспільно-державних відносин різнорідного походження. Суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення елементного складу єдиної сукупності, яка й відбиває шукану істинність.

Однак спочатку слід указати, що з погляду фундаментальної вітчизняної теорії держави і права та за тлумачним словником української мови визначено, що термін «статус» визначається як певний стан чого-небудь (становище, стан) [174, с.420]. У загальному розумінні під статусом розуміється правове

положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [34, с.1263; 15, с.23]. Тобто статус – це основний елемент соціальної структури суспільства; соціальний стан людини в суспільстві, у певній соціальній групі, пов'язаний з іншими соціальними позиціями через систему ролей, прав і обов'язків, норм і звичаїв [93].

Додамо, що у Древньому Римі цей термін означав стан, правове положення юридичної особи. Однак наприкінці XIX століття англійський історик соціології Г. Мейн надав йому соціологічного звучання [93], яке наразі, відповідно до Британської енциклопедії – це відповідні права, обов'язки і спосіб життя людини в соціальній ієрархії, заснованій на честі або престижі. Статус може надаватися людині при народженні або здобувається через конкуренцію та індивідуальні зусилля. Перша складова статусу визначається на основі статі, віку, раси, сімейних відносин або народження. Для досягнення другої особі необхідно мати певну освіту, професію, сімейний стан тощо. Статус має змістом соціальне розшарування за вертикальною віссю: особи, які займають високі позиції, мають можливість контролювати порядок або мати вплив на інших осіб. Як правило, це здійснюється через обіймання важливих посад [184; 15, с. 23].

Як бачимо, категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та наразі наділена соціологічним чинником інтерпретування.

У той же час Н. Гудима справедливо зазначає, що стосовно органів державного управління в Україні це поняття в системі нормативно-правових актів використовується достатньо широко. Наприклад, поняття «статус» використовується в окресленні обов'язків, прав і повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативно-правовими актами такі обов'язки, права й повноваження визначаються [38, с. 82; 162, с. 325]. Окрім того застосовуються категорії правового статусу та його різновидів, зокрема й адміністративно-правового.

У загальних працях під правовим статусом державного органу частіше за все розуміють певну сукупність його повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань. Однак таке визначення не охоплює частини питань організації та діяльності державних органів, які визначають їх правовий стан або статус [96, с. 112].

Так, з позиції професора В. Корельського правовий статус виражений як багатоаспектна категорія, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин – держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відбиває індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правом, без юридичної відповідальності, у необхідних випадках – без правових гарантій; по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права та обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів їх удосконалення [80, с. 45; 114, с.32].

При цьому вважаємо за необхідне наголосити, що в юридичній літературі існує дискусія стосовно використання термінів «правовий статус», «правове положення», «правове становище». У межах дослідження Т. Степанової визначено, що більшість учених схилиються до ототожнення цих понять. Так, М. Матузов й О. Малько визначають сутність правового статусу особи як юридично закріплене положення людини в суспільстві [98, с. 183; 101], О. Скакун наполягає на тому, що це слова-синоніми, і вони етимологічно збігаються [147, с. 378], Л. Воеводін вказує, що правовий статус особи – це місце людини в суспільстві та державі [27, с. 50], та зазначає, що за підсумками аналізу конституцій окремих країн при застосуванні понять «статус», «положення», «становище» та інших подібних категорій, які визначають місце суб'єкта правового спілкування, окрім виняткових випадків, між згаданими термінами не робиться будь-яких відмінностей [27, с. 12].

Деякі науковці відстоюють позицію про доцільність розмежування понять «правовий статус» і «правове положення». Так, М. Вітрук, відокремлюючи правове положення від правового статусу, характеризує положення як більш широке поняття та наводить такі його елементи: правовий статус, громадянство, правосуб'єктність, юридичні гарантії [23, с.40]. Він наполягає, що правове положення – це узагальнена категорія, що розкриває всі елементи закріпленого в праві стану особи, які перебувають між собою у визначених зв'язках і в соціальному плані зумовлені тим місцем, яке особа займає в системі суспільних відносин [23, с. 10-11]. За думкою О. Харитонової, навпаки – правовий статус асоціюється зі стабільним правовим станом суб'єкта, а правове положення змінюється залежно від правовідносин, у яких він бере участь [63, с.71; 67; 151, с. 36].

Дещо інакше визначає співвідношення цих понять С. Алексєєв, уважаючи, що статус – це стабільне, основне у правовому стані суб'єкта, що охоплює правосуб'єктність у єдності з іншими загальними (конституційними) правами та обов'язками. Конкретні ж права та обов'язки відбивають швидше специфіку реального правового стану, пов'язаного з наявністю тих або інших юридичних фактів, ніж основи загального становища особи в цій правовій системі [4, с. 142-143]. Виходячи з позиції вченого, правовий статус фактично є статичним правовим станом абстрактного суб'єкта, що визначається загальними його правами та обов'язками, тоді як правове становище слід розглядати як динамічний комплекс прав та обов'язків конкретного суб'єкта, зумовлених його вступом у певні відносини. Однак тут вадою розмежування, визначеного С. Алексєєвим, за думкою М. Ісакова, є те, що мова йде фактично лише про загальний (конституційний) статус, а всі інші галузеві права та обов'язки виявляються за його межами [58, с. 92].

Окремо слід зазначити про існування ще однієї окремої думки щодо аналізованої проблематики: категорія «правовий статус» стосується особи, тоді як «правове становище» – публічного органу влади.

Так чи інакше, гра термінологією не впливає на загальну сутність розуміння. А тому правовий статус Департаменту можна визначити через сукупність юридично закріплених варіацій його становища в державі та суспільстві зумовленим комплексом прав та обов'язків.

Переходячи безпосередньо до розгляду питання про адміністративно-правовий статус Департаменту, слід уточнити, що він є різновидом попереднього з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділений власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю.

З приводу поняття адміністративно-правового статусу особи, що аналізується в науковій літературі, О. Гумін та Є. Пряхін зазначають, що виокремлюється два основних підходи. Першого дотримується переважна більшість науковців. Він полягає в тому, що поняття адміністративно-правового статусу розкривається через характеристику його елементів. Інша частина науковців детально розглядають зміст адміністративно-правового статусу через компетенцію [39, с. 33].

Для прикладу наведемо декілька наукових думок щодо цього:

1) поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються цією особою як у адміністративних правовідносинах, так і поза ними (В. Авер'янов) [2, с. 194];

2) адміністративно-правовий статус, як спеціальний правовий статус, характеризує особу через її права, обов'язки та відповідальність як суб'єкта адміністративного права і забезпечує участь у суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної влади прав і свобод фізичних осіб, при взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства, а також опосередковано у відносинах, які пов'язані у сфері публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, а інколи – у відносинах, які мають місце у

внутрішньоорганізаційній діяльності органів публічної влади (Я. Окар-Балаж) [109, с. 85; 114, с. 33];

3) адміністративно-правовий статус становить сукупність прав, обов'язків і законних інтересів (М. Вітрук) [24, с. 147];

4) до елементів цього статусу належать: правосуб'єктність, права, обов'язки та юридична відповідальність, при тому що не всі права, закріплені в законодавстві, характеризують адміністративно-правовий статус. До них належать лише ті, що передбачені нормами адміністративного права та реалізуються у взаємовідносинах з органами публічної влади, оскільки адміністративно-правові відносини існують тільки там, де один із суб'єктів є суб'єктом владних повноважень. Аналогічно і з обов'язками, які зумовлюються виникненням взаємовідносин з органами публічної влади (О.Гумін) [39, с. 37].

Тобто загалом у теорії адміністративного права під адміністративно-правовим статусом особи розуміють сукупність установлених законодавством України суб'єктивних публічних прав і юридичних обов'язків індивіда в сукупності з обсягом та характером його адміністративної правосуб'єктності та адміністративною відповідальністю [30, с. 126; 114, с. 33]. При цьому Н. Білоглазова, В. Галуцько та С. Короєд, проаналізувавши думки вітчизняних учених-адміністративістів, які безпосередньо досліджували адміністративно-правовий статус певних суб'єктів адміністративного права, визначили таке: адміністративно-правовий статус – це передбачена законодавством сукупність певних ознак (елементів), що визначають місце і роль суб'єкта адміністративного права в системі адміністративного права. У вузькому розумінні адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації виявляється в публічних обов'язках і правах; у широкому розумінні адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації додатково вченими-адміністративістами може доповнюватися змістом і характером спеціальної правосуб'єктності; публічними правообмеженнями; правовими гарантіями діяльності; професійно-кваліфікаційними вимогами; соціально-правовим захистом та юридичною відповідальністю [15, с. 26].

Відзначимо, що в науці відсутній єдиний уніфікований підхід до визначення структури такого статусу органів виконавчої влади. Так, А. Альохін [5, с. 99] і Ю. Битяк [14, с. 59] до статусу органів виконавчої влади зараховують насамперед тільки компетенцію, розуміючи під нею повноваження або права й обов'язки. З іншого боку, окрім компетенції, до структури адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України Р. Будецький [21, с.31], І. Микульця [105, с. 50-51] також включають мету (цілі), завдання, функції, принципи діяльності, порядок формування, структуру, підпорядкованість і юридичну відповідальність; а Н. Єльцов [47, с. 17] – ще й територію та межі дії, форми й методи діяльності, фінансування, символіку тощо. Останній підхід дає змогу комплексно характеризувати статус Міністерства юстиції України в єдності та взаємозалежності його основних елементів [119, с. 71].

У будь-якому разі очевидно, що саме компетенція Департаменту є основою його адміністративно-правового статусу, оскільки, як зазначає Д. Бахрах, вона складається із сукупності владних повноважень відносно певних предметів відання. Учений поділяє зміст компетенції на дві складові: перший елемент – обов'язки та права, пов'язані зі здійсненням влади, участю у владних відносинах, зокрема і право видавати певні акти. Другий елемент – підвідомчість, правове закріплення кола об'єктів, предметів, справ, на які поширюються владні повноваження [9, с. 178; 162].

Тобто компетенція – це елемент правового статусу, що встановлює сукупність юридично встановлених прав та обов'язків органу виконавчої влади або його керівника, реалізація яких забезпечує виконання їх основних функцій. Водночас між категоріями «права та обов'язки» і «компетенція», на думку Н. Армаш, існує проміжна категорія – «повноваження». У науковій літературі можна зустріти ототожнення термінів «права й обов'язки» та «повноваження». Така позиція суттєво звужує роль повноважень до звичайного синоніму «прав та обов'язків». Більш точним розумінням цього терміна, на погляд ученої, буде розуміння повноважень як категорії, яка позначає комплекс прав та обов'язків певної функціональної спрямованості. Така позиція виправдана не тільки з

точки зору теоретичної доцільності, дотримання чистоти юридичної техніки – оскільки недоречно вживати декілька термінів для позначення одного й того самого явища, але й з точки зору нормотворчої практики – аналізуючи чинні нормативно-правові акти, що встановлюють правовий статус органів державної влади, можна побачити, що багато з них містять цілі розділи (глави) або ж статті, які мають орієнтовно такі назви: «Повноваження в галузі бюджету та фінансів», «Повноваження в сфері валютного регулювання», «Повноваження Міністерства оборони України у сфері управління Збройними Силами України». Тобто мається на увазі, що в цьому разі повноваження – це категорія, яка об'єднує в собі декілька окремих складників – прав та обов'язків – за ознакою їх галузевої належності [7].

У вузькому розумінні аналізованого явища ми долучаємось до думки провідних учених і вважаємо, що адміністративно-правовий статус Департаменту характеризується сукупністю його обов'язків і прав сукупно з його правосуб'єктністю та адміністративною відповідальністю за неналежне виконання поставлених перед ним функціями [15, с. 26].

Однак слід уточнити, що елементи його адміністративно-правового статусу, за нашим баченням, доцільніше розглядати через призму широкого розуміння, а саме з поділом його елементів на класи або групи. Відтак перша група – це змістовні елементи, тобто ті, що розкривають його особливості: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами та місце Департаменту як складової Міністерства, в системі органів влади та суспільстві, його адміністративна діяльність і механізм її безпосередньої реалізації.

Наступна група – структурні елементи, які є базовими відносно виокремлення його з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування, оскільки опосередковують і породжують виникнення різномірних адміністративно-правових відносин, які у свою чергу є основою адміністративно-правового регулювання. Мова безпосередньо йде про адміністративні обов'язки та права Департаменту. Остання група – це динамічні складники, до яких ми відносимо адміністративну відповідальність

аналізованого суб'єкта. При цьому неможливо не наголосити про єдність і спільність другої й третьої групи, оскільки адміністративні обов'язки та права як елементи його компетенції реалізуються конкретно визначеними особами, а за перевищення меж компетенційних спроможностей, як відомо, у винної особи настає певне обмеження у вигляді покарання. Додамо, що правосуб'єктність аналізованого суб'єкта є автономним елементом у системі його адміністративно-правового статусу.

Відтак адміністративно-правовий статус Департаменту – це: 1) сукупність певних ознак, яким кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві; 2) різновид реалізованої адміністративної діяльності чи правових зв'язків Департаменту, що характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав; 3) набір елементів організаційного, технічного та іншого характеру, що в сукупності розкривають його зміст.

За нашим баченням, окремої уваги заслуговує правосуб'єктність аналізованого суб'єкта, оскільки всі інші елементи будуть відображені в подальшому викладі нашої наукової праці.

Як зазначається у науковій літературі, поняття «правосуб'єктність» характеризує такий елемент правовідносин, як суб'єкт. Причому не стільки характеризує, скільки зумовлює його наявність взагалі. Невипадково окремі науковці практично поєднували категорії «правосуб'єктність» та «суб'єкт права» [65, с. 232]. Так, у Великому енциклопедичному юридичному словнику «правосуб'єктність» визначено як здатність фізичних і юридичних осіб у встановленому порядку бути суб'єктами права, тобто носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Правосуб'єктність фізичних осіб складається з їх правоздатності й дієздатності. В окремих випадках правосуб'єктність включає також деліктоздатність. У юридичних осіб згідно зі словником ця здатність виявляється у їх компетенції, сукупності прав і обов'язків, які надаються їм для виконання відповідних функцій. Тобто, за загальним правилом теорії права, правосуб'єктність – це самостійна правова категорія, що

існує поряд із правами та обов'язками та є передумовою набуття суб'єктивних прав. При цьому зміст правосуб'єктності розглядається як певний набір суб'єктивних прав кожної особи [146, с. 535–536; 43, с. 131].

Адміністративне право наділяє правосуб'єктністю значно більше коло суб'єктів, ніж у будь-якій іншій галузі права [65, с. 232]. Як указує І. Дроздова, в органах державної влади адміністративна правосуб'єктність виявляється в нормативно закріпленій за ними владній компетенції, тобто в сукупності їх юридично-владних повноважень (прав і обов'язків), що надаються їм для виконання відповідних завдань і функцій [45, с. 45].

Слід також додати, що на сьогодні на законодавчому рівні центральні органи виконавчої влади віднесені до юридичних осіб публічного права, категорія яких ще з радянського періоду науки адміністративного права традиційно заперечувалась. Якщо звернутись до цивільного законодавства, то згідно із ч. 2 ст. 81 ЦК України особливність юридичних осіб публічного права виявляється в тому, що вони створюються розпорядчими актами Президента, органів державної влади, органів влади АРК або органів місцевого самоврядування [165; 65, с. 232].

Традиційно вважається, що виникнення зокрема адміністративної правосуб'єктності суб'єкта владних повноважень пов'язується з його державною реєстрацією або ж із ухваленням уповноваженим органом управлінського акта, згідно з яким такий суб'єкт утворюється. Водночас, враховуючи юридичну природу суб'єктів владних повноважень, можна дійти висновку, що існують й інші юридичні факти, з якими пов'язується виникнення у цих суб'єктів адміністративної правосуб'єктності. Відтак момент виникнення правоздатності залежить також від організаційно-правової форми, виду та напрямку діяльності майбутнього суб'єкта владних повноважень. Залежно від виду суб'єктів владних повноважень підстави набуття ними адміністративної правосуб'єктності можна класифікувати на такі основні групи: 1) унаслідок народного волевиявлення та складання присяги відповідним суб'єктом владних повноважень; 2) унаслідок рішення посадової особи або вищого органу

державної влади; 3) унаслідок державної реєстрації; 4) унаслідок рішення загальних зборів [11, с. 14].

Нагадаємо, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» [129] як основоположний нормативний акт аналізованого суб'єкта було ухвалено 10 травня 2018 року № 1825/1. Відповідно до нього аналізований Департамент є структурним підрозділом Міністерства юстиції України та відповідальний за представництво, координацію, планування, експертування й нормотворення у сфері урегулювання спорів зарубіжного характеру.

Таким чином, адміністративна правосуб'єктність Департаменту виникла на підставі Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» 10 травня 2018 року (№1825/1) та передбачає нормативно закріплений перелік владноуповноваженої компетенції аналізованого суб'єкта, реалізація якої кореспондує з виконанням покладених на нього завдань.

Додамо, що адміністративна правосуб'єктність Департаменту є загальною (виникла на підставі розпорядчого акта) та спеціальною, яка виникає з моменту вступу аналізованого суб'єкта у відповідні адміністративні зв'язки, пов'язані з реалізацією його завдань.

Учені-адміністративісти вважають, що публічні органи влади вступають в різноманітні суспільні зв'язки, зокрема: 1) адміністративно-сервісні відносини суб'єкта публічної адміністрації, коли він надає адміністративні послуги приватним суб'єктам права, які звернулися до нього. У цьому разі суб'єкт публічної адміністрації діяти імперативно (публічно владно) щодо приватного суб'єкта адміністративного права не має права. Більше того, суб'єкт публічної адміністрації є зобов'язальним і має надати адміністративну послугу на належному рівні й у встановлені строки; 2) адміністративно-арбітражні відносини суб'єкта публічної адміністрації, коли він є адміністративним арбітром між двома приватними суб'єктами адміністративного права в разі порушення одним приватним суб'єктом адміністративного права прав та/або

свобод, що захищаються нормами адміністративного права, іншого суб'єкта. У такому разі суб'єкт публічної адміністрації є імперативно владним щодо приватного суб'єкта адміністративного права, який порушив права та/або свободи іншого. Відповідно до наданої законодавством компетенції він зобов'язаний вимагати від такого суб'єкта припинити протиправну поведінку або застосувати легальні засоби адміністративного примусу для відновлення порушеного права; 3) адміністративно-імперативні відносини всередині системи публічної адміністрації. У цьому разі суб'єкт публічної адміністрації, який стоїть вище за ієрархічним щаблем владної компетенції, має право віддавати законні розпорядження суб'єктам публічної адміністрації, які йому підпорядковані. Тут виникають класичні імперативно-владні відносини [31, с. 82].

На нашу думку, Департамент набуває спеціальної правосуб'єктності з моменту вступу як в організаційні адміністративно-правові зв'язки (класичні імперативно-владні відносини між Міністерством юстиції України та Департаментом; Департаментом і відділами), так і функціональні (адміністративно-сервісні та адміністративно-рівноправні, між Департаментом та особами у випадку надання адміністративних послуг; Департаментом та іншими органами (зарубіжними та національними) під час реалізації своїх функціональних завдань, зокрема координаційної діяльності).

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно поняття та змісту адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України:

1) неоднозначність наукових і законодавчих варіацій інтерпретації терміна «адміністративно-правового статусу» спонукає науковців до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає у з'ясуванні основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта в площині вирішення суспільно-державних відносин різнорідного походження. Суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення елементного складу єдиної сукупності, яка й відбиває шукану істинність;

2) категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та наразі наділена соціологічним чинником інтерпретування;

3) науковими колами до сьогодні не визначено, у якому співвідношенні слід використовувати терміни «правовий статус», «правове положення», «правове становище» в контексті з'ясування основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта, однак так чи інакше, а гра термінологією не впливає на загальну сутність розуміння. А тому правовий статус Департаменту можна визначити через сукупність юридично закріплених варіацій його становища в державі та суспільстві зумовленим комплексом прав та обов'язків;

4) адміністративно-правовий статус Департаменту є різновидом його правового статусу з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділений власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю;

5) адміністративно-правовий статус Департаменту – це: 1) сукупність певних ознак, яким кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві; 2) різновид реалізованої адміністративної діяльності чи правових зв'язків Департаменту, що характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав; 3) набір елементів організаційного, технічного та іншого характеру, що в сукупності розкривають його зміст;

6) елементи його адміністративно-правового статусу доцільніше розглядати через призму широкого розуміння, а саме з поділом їх на класи або групи:

– змістовні елементи, тобто ті, що розкривають його особливості: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами та місце Департаменту як складової частини Міністерства в системі органів влади та суспільстві, його адміністративна діяльність та механізм її безпосередньої реалізації;

– структурні елементи, які є базовими щодо виокремлення його з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування, оскільки опосередковують і породжують виникнення різноманітних адміністративно-правових відносин, які у свою чергу є основою адміністративно-правового регулювання. Мова безпосередньо йде про адміністративні обов'язки та права Департаменту;

– динамічні елементи, до яких відносимо адміністративну відповідальність аналізованого суб'єкта. При цьому неможливо не наголосити про єдність і спільність цієї групи зі структурними, оскільки адміністративні обов'язки та права як елементи його компетенції реалізуються конкретно визначеними особами, а за перевищення меж компетенційних спроможностей, як відомо, у винної особи настає певне обмеження у вигляді покарання;

– правосуб'єктність аналізованого суб'єкта є автономним елементом у системі його адміністративно-правового статусу:

а) загальна, яка виникла на підставі розпорядчого акта – Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» 10 травня 2018 року (№1825/1) та передбачає нормативно закріплений перелік владно-уповноваженої компетенції аналізованого суб'єкта, реалізація якої кореспондує з виконанням покладених на нього завдань;

б) спеціальна, що виникає з моменту вступу аналізованого суб'єкта у відповідні адміністративні зв'язки, пов'язані з реалізацією його завдань, зокрема організаційні адміністративно-правові зв'язки (класичні імперативно-владні відносини між Міністерством юстиції України та Департаментом; Департаментом і відділами); функціональні (адміністративно-сервісні та адміністративно-рівноправні, між Департаментом та особами у випадку надання адміністративних послуг; Департаментом та іншими органами (зарубіжними та національними) під час реалізації своїх функціональних завдань, зокрема координаційної діяльності).

Отже, адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України – це сукупність юридичних ознак, яким

кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві, що в кожному окремому випадку характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав залежно від різновиду адміністративної діяльності у сфері реалізації повноважень Департаменту.

Зміст аналізованої категорії розкривається через розуміння його як різновиду правового статусу Департаменту з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділеною власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю, основним елементом якої є його правосуб'єктність, зокрема адміністративна компетенція, що складається як із сукупності, так й окремо у визначеній сфері обов'язків і прав, а також адміністративної відповідальності посадових осіб у здійсненні своїх повноважень.

1.3 Історико-правові аспекти, міжнародно-правові та організаційно-правові особливості засад адміністративної діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

Як нам уже вдалося з'ясувати, Департамент є унікальним публічним органом влади, якому притаманні виключні повноваження та сфера відання. Змістовні елементи його адміністративно-правового статусу можна іменувати як достатусні, оскільки за їх допомогою є змога виокремити цей Департамент з-поміж інших органів публічної влади та з'ясувати специфічні його особливості.

Нагадаємо, що Департамент було утворено в травні 2018 року. Відповідно його адміністративно-правовий статус перебуває на етапі становлення, оскільки саме на першому році функціонування публічного органу влади постають зрозумілі нормативні та організаційні недоліки фіксації та реалізації елементів його становища та відбуваються відповідні зміни.

Цей суб'єкт в умовах сьогодення займається розв'язанням, попередженням і виконанням зарубіжних спірних взаємовідносин, причому тільки тих, суб'єктний склад яких виключає наявність обох суб'єктів

міжнародного права; стосується захисту інтересів та прав держави (окрім випадків боргових зобов'язань), конфліктні ситуації яких виникають між визначеним колом суб'єктів публічної адміністрації, з одного боку, та іноземним елементом – з іншого.

Продовжуючи зазначимо: цілком зрозуміло, що його основні завдання й функції не є новими та такими, що впроваджені протягом останніх років. Така діяльність має надзвичайно довгу історію, бо ці процеси з'явилися практично з виникненням родового суспільства, першого обміну продуктами, а також перших проблем, пов'язаних із територіями для полювання, землеробства, рибальства та їхніми межами, суперечками, що виникали навколо них. Уже первісні люди дійшли висновку, що розбіжності краще вирішувати за допомогою домовленостей, бо вирішення їх силою часто викликало озлоблення суперника і призводило до нових конфліктів. Ще в доісторичні часи були спроби розв'язати суперечки тими чи іншими способами, що базувалися на засадах здорового глузду і виконувалися старшими членами общини, до голосу яких прислухалися. Звичайно, що в той час зрозумілим і прийнятним шляхом розв'язання суперечок була війна, але з часом система врегулювання конфліктів удосконалювалася [18].

Останніми роками Україні все частіше доводиться захищати свої інтереси в різного роду зарубіжних судах і міжнародних юрисдикційних органах. Найчастіше позивачі вважають, що Україна не виконує зобов'язань, узятих відповідно до міжнародних угод та договорів. Зокрема це стосується різного роду інвестиційних угод (двосторонні угоди про сприяння та заохочення інвестицій); будівельних, кредитних, гарантійних угод тощо; договорів про спільну діяльність; мирових угод, підписаних за результатами розгляду тієї чи іншої справи. Крім того, підставами подання позовів проти держави Україна в закордонні юрисдикційні органи є невиконання українськими державними органами влади норм чинного законодавства (несвоєчасне видання ліцензій, дозволів тощо за встановленою процедурою); невиконання на території України рішень міжнародних або іноземних юрисдикційних органів, а також

рішень національних судів, відповідно до яких держава зобов'язана здійснити певні дії чи виплатити компенсацію; довготривала процедура розгляду національними судами справ за участю іноземного суб'єкта, інвестора; перевищення повноважень державними органами виконавчої влади [48].

До утворення аналізованого структурного підрозділу Міністерства юстиції України захист та відстоювання інтересів держави на міжнародній арені здійснювались іншими суб'єктивними утвореннями Міністерства, а тому до 2018 року вже існувала усталена практика і процедури вирішення зарубіжних конфліктів, зокрема з іноземним суб'єктом та Україною, мова про які буде йти далі.

Попередньо ми зазначили, що за нашим баченням, усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру. Для цілей нашого дослідження вважаємо за необхідне розмежувати питання міжнародного спору як елементу системи міжнародно-правового врегулювання та урегулювання суперечок, що мають зарубіжний характер, однак не належать до сфери відання останнього.

Як стверджують С. Асірян та О. Горлова, у міжнародному праві немає загальновизнаного визначення поняття «міжнародний спір». Колись Постійна палата міжнародного правосуддя визначила міжнародний спір як незгоду із правом або фактом, конфлікт правових позицій або інтересів двох сторін. Ознаки спору встановлюються для потреб реалізації певної процедури врегулювання міжнародних спорів, передбаченої конкретним міжнародним договором. Водночас досить часто регламентація процедур мирного врегулювання відбувається без формального визначення ознак міжнародного спору. У сучасній теорії склався загалом єдиний підхід до визначення змісту цього поняття. Він ґрунтується на практиці Міжнародного Суду, який під міжнародним спором розуміє конфлікт поглядів, що об'єктивно існує до початку розгляду справи. Якщо в поглядах сторін із питань порушення їх інтересу, права або факту є суттєва різниця, то це ще не є достатнім приводом

для наявності спору, така розбіжність має бути об'єктивно вираженою в офіційних діях принаймні однієї зі сторін [77, с. 271]. Тобто міжнародний спір – це виражена суперечність між суб'єктами міжнародного права, коли сторони висунули одна до одної взаємні претензії, у ньому завжди є учасники, а їх претензії співпадають за предметом спору [8, с. 236].

Відповідно, міжнародний спір – це конфлікт держав-учасників відповідного договору, породжений міжнародно-правовими зобов'язаннями, що ґрунтують свої вимоги на нормах міжнародного права, які встановлюють міжнародний правопорядок.

Тут ще раз слід наголосити, що аналізований нами Департамент не займається вирішенням міжнародних спорів, оскільки до сфери його відання віднесено питання урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер, і всі процедурні етапи його врегулювання здійснюються за нормами національного законодавства. Тут існує чітка межа міжнародної та адміністративної діяльності, де міжнародна забезпечується нормами адміністративного права в сфері реалізації її на території України. Тобто матеріальні норми міжнародного права забезпечуються всередині країни нормами адміністративного права. Однак врегулювання приватноправових відносин також не відноситься до сфери повноважень Департаменту. В зв'язку з цим, пропонується ввести в обіг категорію «спір зарубіжного характеру» для позначення саме цього різновиду адміністративної діяльності, який за своєю суттю поєднує як ознаки міжнародного спору (регулюється міжнародним публічним правом), так і спору з іноземним елементом (регулюється міжнародним приватним правом).

За нашим баченням під категорією «спір зарубіжного характеру» слід розуміти конфлікт заінтересованих органів та організацій України з іноземним суб'єктом, що полягає у пред'явленні позову до закордонного юрисдикційного органу з метою його урегулювання.

25 червня 2002 року (з подальшими змінами та доповненнями) було ухвалено Указ Президента України «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних

юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» [135], який визначає механізм реалізації такої діяльності у випадку, якщо державний орган (Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, його посадової особи) порушив перед Міністерством юстиції України питання про необхідність здійснення захисту, реалізація якого делегована його структурному підрозділу.

У розумінні цього документа заінтересованими органам та організаціями є органи виконавчої влади, інші державні органи, підприємства, установи та організації України, яких стосуються питання, пов'язані із захистом прав та інтересів України під час урегулювання спору, розгляду в закордонному юрисдикційному органі справи за участю іноземного суб'єкта (іноземної юридичної, фізичної особи, громадянина України, юридичної особи України, особи без громадянства в разі пред'явлення ними в закордонному юрисдикційному органі позову до України, що має на меті або може призвести до виникнення зобов'язання держави стосовно таких осіб за результатами розгляду відповідного позову) та України. Тоді як закордонним юрисдикційним органом є міжнародний судовий, міжнародний арбітражний орган, згода на здійснення юрисдикції яким щодо України надана відповідно до міжнародного договору України або в інший спосіб згідно із законами України, а також судовий, арбітражний орган іноземної держави [135].

Окрім того, означений нормативно-правовий акт детально визначає права, обов'язки, порядок дій Департаменту у цій сфері; процедуру створення міжвідомчої робочої групи, категорію осіб, які можуть входити до її складу, та порядок ухвалення рішень міжвідомчою робочою групою; порядок урегулювання суперечок за участю іноземного суб'єкта та України на досудовій стадії та під час розгляду справи в закордонному юрисдикційному органі [126].

Додамо, що відповідальним за забезпечення представництва України в Європейському суді є також Міністерство юстиції України, однак в особі

Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини [134], а не означений Департамент.

У проміжку часу з 2002 по 2018 роки аналізований Порядок піддавався численним змінам і доповненням. Так, 2011 року, коли було визнано Міністерство юстиції України відповідальним за цей напрямок діяльності, виникло чимало колізій та проблемних питань щодо реалізації такої діяльності, оскільки до цього вона була децентралізована й зосереджувалась у повноваженнях різних центральних органів виконавчої влади.

У зв'язку з численними запитами центральних органів виконавчої влади стосовно застосування Порядку здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України (581/2002), затвердженого у новій редакції Указом Президента України від 03.03.2011 N 261 (261/2011), Міністерство юстиції надало роз'яснення [53], згідно з яким центральні органи виконавчої влади, які були визначені як відповідальні органи в аналізованій сфері до набрання чинності даного Указу Президента України – до 15.03.2011 р., залишаються відповідальними органами в таких спорах та справах до їх остаточного вирішення. У свою чергу останні зміни від 24.02.2016 (підстава 60/2016) передбачили у визначених випадках співпрацю Міністерства фінансів України разом із Міністерством юстиції України та Міністерством закордонних справ України. З того часу Міністерство юстиції на щомісячній основі в письмовій формі звітує Кабінету Міністрів України про стан і хід справ, порушених проти держави Україна [91].

Говорячи про конкретне поле діяльності Департаменту, його можна знайти як у Положенні, що регламентує діяльність Міністерства юстиції України, так і в спеціалізованому Положенні Департаменту. Однак чіткого розмежування між функціями, компетенцією, повноваженнями та обов'язками в цих актах немає.

Щодо цього О. Предместніков вказує, що якщо розглядати завдання як розгорнуту мету (цілі) діяльності Міністерства юстиції України, то під

функціями насамперед варто розуміти основні види його однорідної діяльності, що спрямовуються на вирішення відповідних завдань (цілей) через реалізацію покладених на Міністерство юстиції України повноважень. Як відзначається з цього приводу в науковій літературі [21, с. 53], функції органів юстиції похідні від завдань і розкривають зміст їхньої практичної повсякденної діяльності. Завдання, насамперед уособлюючи очікуваний результат (який може бути досягнутий або переглянутий), мають тимчасовий характер.

Маємо наголосити, що ані завдання, ані функції не є достатніми підставами для застосування відповідного управлінського впливу (діянь) Міністерства юстиції України, який може здійснюватись виключно лише згідно з його нормативно закріпленими повноваженнями. Виходячи з вищевикладеного, маємо дещо не погодитись із Р. Будецьким у тому, що основні завдання Міністерства юстиції України визначаються для виконання його владних повноважень [105, с. 33], оскільки в дійсності повноваження мають деталізувати функції, які у свою чергу спрямовуються на реалізацію завдань. Отже, саме повноваження мають виводитись із функцій і завдань, а не навпаки, що забезпечить упорядкованість й узгодженість діяльності Міністерства юстиції України [119, с. 72].

Уважаємо, що такі положення стосуються й аналізованого Департаменту, однак на відміну від Положення «Про Міністерство юстиції України», Положення «Про Департамент міжнародних спорів» передбачає його завдання, функції та права окремими пунктами. Так, до функцій віднесено: 1) вивчення фактів, обставин спорів, стосовно яких існує загроза пред'явлення або пред'явлено в закордонному юрисдикційному органі позови до України чи може бути пред'явлено Україною, проведення юридичного аналізу таких фактів та обставин; 2) розроблення стратегії захисту прав та інтересів України як держави; 3) утворення міжвідомчих робочих груп для забезпечення узгодженості дій заінтересованих органів та організацій; 4) здійснення узагальнення та аналізу матеріалів про хід і результат захисту прав та інтересів України; 5) виконання доручень Президента України та Кабінету Міністрів

України з питань представництва і захисту прав та інтересів держави в закордонних юрисдикційних органах у справах за участю іноземною суб'єкта та України; 6) забезпечення співпраці з юридичними радниками, примірювачами, фахівцями, експертами, зокрема іноземними, які мають необхідні знання для здійснення заходів щодо захисту прав та інтересів України; 7) розроблення переліку суперечок, що фінансуються бюджетом на відповідний бюджетний період [129], та інші.

Як бачимо з вищенаведеного, Департамент у своїй адміністративній діяльності користується низкою інструментів, які допомагають досягти бажаних цілей. Так, правовими і неправовими формами (наприклад, видання розпорядчих актів, укладання різноманітних договорів, зокрема на закупівлю послуг, застосування актів, а також виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, зокрема мирових угод, надання рекомендацій тощо), а також організаційними та функціональними методами, які мають забезпечити високий рівень виконання співробітниками завдань і функцій Департаменту, шляхом систематичного владного впливу на конкретно визначені об'єкти управління (систематичні роз'яснювальні роботи, аналіз спірних ситуацій зарубіжного характеру та інформування про них публічних органів влади, організація та проведення семінарів/конференцій, круглих столів, просвітницьких заходів, тощо). При цьому класичні методи адміністративної діяльності Департаменту майже відсутні в аспекті впливу на сторонні об'єкти. Утім, безпосередньо врегульовуючи спори, чи під час їх розгляду в юрисдикційному органі Департамент фактично контролює та перевіряє правомірність тих чи інших дій, проте заходи примусу застосовувати не може, лише ініціювати їх стороннім суб'єктом (іноземним, арбітражним, третейським судом, тощо). Однак в організаційному аспекті побудови і функціонування Департаменту його Директор застосовує і нагляд, і контроль з перевітками та уповноважений застосовувати примусові заходи до співробітників, поведінка яких вийшла за межі правомірної, або ж застосовувати заходи заохочення в протилежному випадку.

У свою чергу логічним буде твердження, що основне завдання Департаменту полягає в гідному, якісному, професійному та ефективному представництві, захисті та попередженні виникнення спорів зарубіжного характеру, в той час як функції розкривають зміст такої діяльності.

На наш погляд, потрібно уточнити, що фінансування витрат, пов'язаних із діяльністю Департаменту, здійснюється за рахунок коштів, передбачених на цю мету Мін'юсту в загальному фонді державного бюджету на відповідний рік окремою бюджетною програмою [132]. Зокрема, це КПКВК 3601150 «Забезпечення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України, а також забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини» та КПКВК 3601170 «Платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, ухвалених за наслідками розгляду справ проти України» [91].

Для належної діяльності Департаменту, та й взагалі для можливості її реалізації з державного бюджету кошти спрямовуються на: 1) сплату обов'язкових реєстраційних, інших платежів та внесків, залучення до розгляду справ арбітрів закордонних юрисдикційних органів; 2) закупівлю за державні кошти робіт і послуг юридичних радників, примирювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, які володіють відповідною іноземною мовою та належним чином атестовані (за наявності в законодавстві держави місця арбітражу (суду) вимог щодо атестації у відповідних державних установах, органах; 3) забезпечення участі уповноважених осіб центральних органів виконавчої влади; 4) підготовку позовних заяв, пояснень, відзивів, інших процесуальних документів та подання доказів у справі; 5) оплату послуг з письмового та усного перекладу з однієї мови на іншу; 6) участь експертів, свідків та представників державних органів, підприємств, установ та організацій України (за погодженням з їх керівниками); 7) ведення архіву; 8) проведення комплексних аналітичних досліджень матеріалів спорів та справ; 9) проведення експертизи, надання свідчень; 10) внесення абонентської плати за користування

юридичною базою даних закордонних юрисдикційних органів, закупівлю програмного забезпечення; 11) фінансування витрат, пов'язаних з організацією та забезпеченням захисту прав і контролем за захистом прав та інтересів України під час урегулювання та розгляду спорів; 12) оплату нотаріальних послуг із засвідчення вірності копій документів і виписок з них, справжності підпису на документах і вірності їх перекладу з однієї мови на іншу; 13) оплату витрат, пов'язаних з виконанням умов угод про врегулювання спорів (мирових угод), погоджених Кабінетом Міністрів України [132], та інші.

Для розуміння сум грошових коштів, що акумулюються для реалізації діяльності Департаменту, наведемо деякі звітні цифри за 2017 рік [57], які хоч і не відбивають повною мірою стан теперішнього фінансування такої діяльності, однак нададуть загальне уявлення про це. Зокрема, за цей період Міністерством юстиції було:

1) сплачено обов'язкові реєстраційні внески на суму 4 898,2 тис. грн., зокрема: 2 000 швейцарських франків (52,5 тис. грн.) у справі за позовом держави Україна до компанії «Euronews SA», у зв'язку з поданням клопотання про зняття арешту на кошти фінансової гарантії, перераховані для забезпечення виконання умов договору стосовно проведення 2017 року в Україні пісенного конкурсу «Євробачення»; 182 500 доларів США (4 845,7 тис. грн.) за позовом компанії «Todini Costruzioni Generali S.p.A.» до Державного агентства автомобільних доріг, у зв'язку з поданням зустрічного позову про відшкодування збитків у справі сплачено обов'язковий реєстраційний внесок до Міжнародного арбітражного суду;

2) витрачено 384 934, 4 тис. грн. на оплату послуг, наданих юридичними радниками, примирювачами, фахівцями, експертами, зокрема іноземними суб'єктами для забезпечення належного представництва та захисту прав та інтересів держави Україна під час розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України у справах: за позовом держави Україна до Амстердамського археологічного Музею Алларда Пірсона; за позовом компанії «Sinequanon Invest» до держави Україна та інших; за

позовом ВАТ «Татнефть» до держави Україна; за позовом компаній «Torno Global Contracting S.p.a.» та «Beta Funding S.r.l.» до Міністерства транспорту та зв'язку України та Державної служби автомобільних доріг України; за позовом компаній «City State N.V.», «Praktyka Asset Managment Company LLC», «Crystal-Invest LLC» та «Prodiz LLC» до держави Україна; за позовом компанії «Krederi Ltd» до держави Україна; та ще восьми;

3) сплачено послуги банку в сумі 87,4 тис. гривень;

4) визнано недоцільними та/або зменшено обсяг витраченого часу на певний вид роботи з надання юридичних послуг 2017 року за відповідними договорами, що також дозволило додаткового забезпечити значну економію коштів за КПКВК 3601150;

5) зареєстровано кредиторську заборгованість у сумі 16 737, 2 тис. грн., що утворилась унаслідок порушення радниками строків надання документів, які підтверджують виконання послуг у справах, а саме: 9 950,5 тис. грн. (356 029,10 дол. США) у справі за позовом Республіки Татарстан та Міністерства земельних ресурсів та майнових відносин Республіки Татарстан до держави Україна; 307,1 тис. грн. (10 987,71 дол. США) у справі за позовом держави Україна до компанії «Euronews SA»; 4 354,9 тис. грн. (131 478,19 євро) у справі за позовом держави Україна до Амстердамського археологічного Музею Алларда Пірсона; 1 932,2 тис. грн. (69 133,20 дол. США) у справі за позовом компанії «JKX Oil & Gas plc» до держави Україна; 192,5 тис. грн. за банківські послуги;

6) здійснено 7 відряджень з метою забезпечення належного представництва та захисту держави Україна під час проведення судових засідань у закордонних юрисдикційних органах на суму 423,5 тис. грн. у справах: за позовом ВАТ «Татнефть» до держави Україна (1 відрядження, 2 особи) – місто Москва, Російська Федерація; за позовом держави Україна до компанії «Euronews SA» (1 відрядження, 1 особа) – місто Женева, Швейцарська Конфедерація; за позовом компаній «City State N.V.», «Praktyka Asset Managment Company LLC», «Crystal-Invest LLC» та «Prodiz LLC» до держави

Україна (1 відрядження, 2 особи) – місто Париж, Французька Республіка; за позовом компанії «Krederi Ltd» до держави Україна (1 відрядження, 1 особа) – місто Париж, Французька Республіка; за позовом «Todini Costruzioni Generali S.p.A.» до Державного агентства автомобільних доріг України, провадження у Міжнародному арбітражному суді (1 відрядження, 2 особи) та (1 відрядження, 1 особа) - місто Лондон, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії; за позовом компаній «Emergofin B. V.» та «Velbay Holding Ltd.» до держави Україна (1 відрядження, 2 особи) – місто Париж, Французька Республіка;

7) здійснено оплату послуг з письмового та усного перекладу з однієї мови на іншу, а також нотаріальних послуг із засвідчення вірності копій документів і виписок з них, справжності підпису на документах і вірності їх з однієї мови на іншу, що здійснювалося на підставі наданих договорів, рахунків, актів наданих послуг, що в загальній сумі за 2017 рік становить 575,3 тис. гривень;

8) проведено 62 засідання Міжвідомчих робочих груп з метою забезпечення узгодженості дій заінтересованих органів та організацій і здійснення підготовки пропозицій і рекомендацій з організаційно-правових, процедурних та інших питань;

9) погашено в повному обсязі кредиторську заборгованість в сумі 2 196,8 тис. грн. за послуги юридичних радників, що були надані 2016 року.

До утворення спеціалізованого Департаменту відповідальним органом за цей напрямок діяльності був Департаменту з питань судової роботи та банкрутства, основних завдань в переліку якого було 9 сфер відання. У ході його реформування залишились повноваження в сфері 1) забезпечення представництва інтересів Кабінету Міністрів України, Міністерства та їх посадових осіб в судах України; 2) забезпечення представництва інтересів іноземних осіб під час розгляду справ у судах касаційної інстанції України у випадках, передбачених Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей; 3) забезпечення представництва інтересів

держави в судах України у справах про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виконання рішень Європейського суду з прав людини згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»; 4) забезпечення виконання покладених на Міністерство завдань, визначених Законом України «Про судову експертизу» та іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності; 5) здійснення контролю за діяльністю науково-дослідних установ судових експертиз та судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ; 6) реалізація державної політики з питань банкрутства [123]. Тобто відбулось так зване розмежування національної та зарубіжної підвідомчості суперечок.

За часів його «відання» найбільш резонансними справами проти держави, що були на розгляді в закордонних судових органах, були, наприклад, справа за позовом ТОВ «АМТО» (Латвія) до держави Україна із сумою позову близько 20 млн. євро; справа за позовом норвезької компанії «Норськ Гідро» до держави Україна в особі Фонду державного майна України, сума позовних вимог якого складає 16 млн. дол. США); справа за позовом громадянина США Джозефа Чарльза Леміра до держави Україна щодо невиконання умов мирової угоди 2000 року, а також нових порушень Двосторонньої угоди про заохочення та взаємний захист інвестицій, укладеної між Україною та США; справа за позовом компанії «Альфа Проект холдінг ГмбХ» (Австрія) до держави Україна щодо поновлення прав цієї компанії за інвестиційними угодами із ДП «Готель Дніпро» [48].

У свою чергу, упродовж 2017 року у справі за позовом компанії «SI Group Consort LTD» до держави Україна Івано-Франківської обласної державної адміністрації, Департаменту будівництва житлово-комунального господарства, містобудування та архітектури Івано-Франківської обласної державної адміністрації, за результатами якого Окружний суд США Південного Округу міста Нью-Йорку 30 січня 2017 року ухвалив рішення на користь держави Україна, Суд визнав, що держава Україна володіє суверенним імунітетом у

даному провадженні та відхилив усі заявлені вимоги позивача. Крім цього 2017 року очікувалося, що буде винесене 2 рішення на користь України: у справі за позовом компаній «City State N.V.», «Praktyka Asset Managment Company LLC», «Crystal-Invest LLC» та «Prodiz LLC» до держави Україна, але 2017 року рішення не було ухвалено; рішення Арбітражного суду міста Москви від 27 червня 2017 року у справі за позовом ВАТ «Татнефть», яким було припинено провадження про визнання та звернення до виконання арбітражного рішення на території Російської Федерації, але 29 серпня 2017 року Арбітражний суд Московського округу ухвалив постанову, якою скасував ухвалу Арбітражного суду міста Москви та направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції, судове провадження наразі триває [57].

Щодо мирного врегулювання, то 2017 року його було реалізовано за 2 претензіями: компанії «Gilead Sciences, Inc.» (США) до держави України; урядової організації з розробки нових промислових технологій (NEDO, Японія). Очікувалося також мирне врегулювання спору у справі за позовом компаній «Torno Global Contracting S.p.a.» та «Beta Funding S.r.l.» до Міністерства транспорту та зв'язку України та Державної служби автомобільних доріг України, але виконання мирової угоди очікується 2018 року [57].

Слід уточнити, що у відкритому доступі відсутня інформація щодо справ, порушених проти держави Україна в міжнародних арбітражах на підставі міжнародних інвестиційних угод, опублікована державними органами, організаціями, іншими структурами України, з огляду на режим конфіденційності запроваджений у таких справах згідно з відповідними регламентами ведення арбітражних проваджень. При цьому зазначимо, що як виняток, якщо сторони арбітражного провадження погодили відкритий режим провадження, відповідні арбітражні рішення можуть перебувати у вільному доступі в мережі Інтернет та публікуються, наприклад, на сайті Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів (<https://icsid.worldbank.org/en/>) и Постійного третейського суду (<https://pca-cpa.org/en/home/>) тощо [91].

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки щодо з'ясування деяких особливостей адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України:

1) Департамент є унікальним публічним органом влади, якому притаманні виключні повноваження та сфера відання, адміністративно-правового статус якого складається з трьох головних груп елементів. Саме змістовні його елементи можна іменувати як достатусні, оскільки за їх допомогою є змога виокремити цей Департамент з-поміж інших органів публічної влади та з'ясувати специфічні його особливості;

2) Департамент було утворено в травні 2018 року. Його адміністративно-правовий статус перебуває на етапі становлення, оскільки саме на першому році функціонування публічного органу влади стають зрозумілі нормативні та організаційні недоліки фіксації та реалізації елементів його становища та відбуваються відповідні зміни. Однак основні завдання і функції, якими він наділений, не є новими та такими, що впроваджені протягом останніх років. До утворення аналізованого структурного підрозділу Міністерства юстиції України захист та відстоювання інтересів держави на зарубіжній арені здійснювались іншими суб'єктивними утвореннями Міністерства, а тому до 2018 року вже існувала усталена практика і процедури вирішення міжнародних та зарубіжних конфліктів, зокрема з іноземним суб'єктом та Україною;

3) в умовах сьогодення Департамент займається розв'язанням та попередженням зарубіжних спірних взаємовідносин і виконанням владних приписів, пов'язаних з ними, причому тільки тих, суб'єктний склад яких: 1) виключає наявність двох суб'єктів міжнародного права; 2) стосується захисту прав та інтересів держави (окрім випадків боргових зобов'язань); 3) конфліктні ситуації виникають між визначеним колом суб'єктів публічної адміністрації з одного боку, та іноземним елементом – з іншого;

4) міжнародний спір – це конфлікт держав – учасників відповідного договору, породжений міжнародно-правовими зобов'язаннями, що ґрунтують свої вимоги на нормах міжнародного права, які встановлюють міжнародний

правопорядок. Аналізований Департамент не займається вирішенням міжнародних спорів, оскільки до сфери його відання віднесено питання врегулювання спорів, що мають зарубіжний характер, а всі процедурні етапи його врегулювання здійснюються нормами національного законодавства. Тут існує чітка межа міжнародної та адміністративної діяльності, де міжнародна забезпечується нормами адміністративного права в сфері реалізації її на території України. Тобто матеріальні норми міжнародного права забезпечуються всередині країни нормами адміністративного права. Однак врегулювання приватноправових відносин також не відноситься до сфери повноважень Департаменту. В зв'язку з цим, пропонується ввести в обіг категорію «спір зарубіжного характеру» для позначення саме цього різновиду адміністративної діяльності, який за своєю суттю поєднує як ознаки міжнародного спору (регулюється міжнародним публічним правом), так і спору з іноземним елементом (регулюється міжнародним приватним правом);

5) під категорією «спір зарубіжного характеру» слід розуміти конфлікт заінтересованих органів та організацій України з іноземним суб'єктом, що полягає у пред'явленні позову до закордонного юрисдикційного органу з метою його урегулювання;

6) конкретне поле діяльності Департаменту логічно впливає із компетенції Міністерства юстиції України. Основне завдання Департаменту полягає в якісному, професійному та ефективному представництві інтересів держави, захисті та попередженні виникнення закордонних юрисдикційних спорів, у той час як функції розкривають зміст такої діяльності;

7) Департамент у своїй адміністративній діяльності користується низкою інструментів, які допомагають досягти бажаних цілей:

– правовими і неправовими формами – видання розпорядчих актів, укладання різноманітних договорів, зокрема на закупівлю послуг, застосування актів, а також виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, зокрема мирових угод, надання рекомендацій тощо;

– організаційними та функціональними методами, які мають забезпечити високий рівень виконання співробітниками завдань і функцій Департаменту, шляхом систематичного владного впливу на конкретно визначені об'єкти управління (систематичні роз'яснювальні роботи, аналіз спірних ситуацій зарубіжного характеру та інформування про них публічних органів влади, організація та проведення семінарів/конференцій, круглих столів, просвітницьких заходів тощо). При цьому класичні методи адміністративної діяльності Департаменту майже відсутні в аспекті впливу на сторонні об'єкти. Утім, безпосередньо врегульовуючи спори чи під час їх розгляду в юрисдикційному органі, Департамент фактично контролює та перевіряє правомірність тих чи інших дій, проте заходи примусу застосовувати не може, лише ініціювати їх стороннім суб'єктом (іноземним, арбітражним, третейським судом тощо). Однак в організаційному аспекті побудови і функціонування Департаменту його Директор застосовує і нагляд, і контроль з перевітками, а також уповноважений застосовувати примусові заходи до співробітників, поведінка яких вийшла за межі правомірної, або ж застосовувати заходи заохочення в протилежному випадку.

Отже, історико-правові аспекти, міжнародно-правові та організаційно-правові особливості засад адміністративної діяльності Департаменту полягають в наявності додаткових елементів виокремлення аналізованого суб'єкта з-поміж інших публічних органів влади та його значення для суспільства, які деталізують його адміністративно-правове становище в ймовірних адміністративно-правових зв'язках характером його адміністративної діяльності, механізмом її реалізації, а також сферою відання його владних повноважень, яка має чітко сформовані межі та специфічні особливості: він не займається вирішенням міжнародних спорів, а врегульовує спори зарубіжного характеру, однак всі процедурні етапи його врегулювання регламентуються нормами національного законодавства.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження з приводу аналізу теоретико-правових засад адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України надає підстави для формування низки висновків, зокрема:

1. Встановлено, що система органів виконавчої влади в Україні представлена рядом спеціалізованих суб'єктів на яких державою покладається конкретна соціальна функція. Провідне і невід'ємне місце в цій системі займає Міністерство юстиції України. Даний суб'єкт публічної адміністрації представлений винятковою структурою та організаційною побудовою, в якій органічно і взаємопов'язано функціонують різноманітні секретаріати, департаменти, управління, відділи, служби та підприємства з власним спрямуванням та навантаженням. У свою чергу існування органів юстиції породжене низкою історичних, соціальних, державних і міжнародних чинників, які поступово, з плином державотворчих перетворень змінювали правову природу та статус Міністерства юстиції України, породжуючи основні концептуальні характеристики розуміння його значущості та ролі в процесі врегулювання різноманітних суспільних зв'язків, охоронюваних і гарантованих державою.

2. Відзначено, що спільний розгляд значення Міністерства юстиції України та його самостійного структурного підрозділу Департаменту міжнародних спорів у сфері реалізації державної правової політики зумовлений особливостями їх співвідношення – цілого і частини, загального і конкретного. Як і інші підрозділи Міністерства, аналізований Департамент є функціональним складовим елементом цілісної єдності (апарату Міністерства юстиції України), який відповідальний за формування та забезпечення реалізації державної правової політики віднесеної до компетенції Міністерства юстиції України. Відповідно, кожен підрозділ відповідальний за власний напрям діяльності Міністерства, що і визначає його місце і роль в аналізованій системі, а його

нормативне закріплення здійснюється окремим розпорядчим адміністративно-правовим актом.

3. Доведено, що Департамент— це профільний функціональний складовий елемент цілісної єдності, яка представлена Міністерством юстиції України, що характеризується цільовим характером, реалізується через адміністративну діяльність у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені шляхом представництва та відстоювання її інтересів під час урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер і потребують відповідного реагування та попередження, зокрема нормативного захисту.

4. З'ясовано, що аналізований суб'єкт може діяти від імені Міністерства юстиції України та втілює в життя окремі завдання останнього, хоч і представлений як самостійна інстанція, наділена власною компетенцією та повноваженнями у чітко визначеній сфері. Відділи Департаменту мають своїм функціональним спрямуванням здійснення конкретно визначеної адміністративної діяльності в сфері забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародній арені в площині вирішення спорів, що перебувають на розгляді в міжнародному арбітражі або іноземному суді, а також опікуються питаннями досудового врегулювання спорів та адміністративно-розпорядчого забезпечення такої діяльності.

5. Визначено, що основними різновидами адміністративної діяльності Департаменту є:

— представництво інтересів держави — адміністративна діяльність уповноваженого органу здійснювати захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання всіма доступними формами та методами реалізації. При цьому це в будь-якому разі правовідносини, в яких Департамент реалізує свої повноваження щодо захисту інтересів держави. За своєю сутністю вони є:

1) матеріально-правовими (досудове врегулювання спору); 2) процесуальними (учинення процесуальних дій в суді чи арбітражі);

– координація – узаємодія Департаменту з іншими органами публічної влади з питань, що віднесені до його компетенції, а також реалізація повноважень щодо утворенню міжвідомчих робочих груп;

– планування – зобов'язання Департаменту під час реалізації своєї діяльності створити стратегію захисту конкретного державного блага та спрогнозувати можливі витрати з державного бюджету на рік. На цьому етапі виявляється також його нормотворча діяльність;

– експертування – фактично є послугою, яку Департамент надає заінтересованим особам щодо проведення обов'язкових експертиз відповідності, однак у спеціальному законодавстві надання послуг цим суб'єктом не передбачено.

6. Убачається, що всі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру.

7. Зазначено, що адміністративно-правовий статус будь-якого суб'єкта публічної адміністрації складається з низки складників, які визнають основні принципи реалізації його функціональних спроможностей. Однак неоднозначність наукових і законодавчих варіацій інтерпретації терміна «адміністративно-правовий статус» спонукає науковців до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає в з'ясуванні основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта в площині вирішення суспільно-державних відносин різнорідного походження. Суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення елементного складу єдиної сукупності, яка й відбиває шукану істинність.

8. З'ясовано, що категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та наразі наділена соціологічним чинником інтерпретування. Науковими колами до сьогодні не визначено, у якому співвідношенні варто використовувати

терміни «правовий статус», «правове положення», «правове становище» в контексті з'ясування основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта, однак так чи інакше, а гра термінологією не впливає на загальну сутність розуміння. А тому правовий статус Департаменту визначається через сукупність юридично закріплених варіацій його становища в державі та суспільстві зумовленим комплексом прав та обов'язків.

9. Доведено, що адміністративно-правовий статус Департаменту— це сукупність юридичних ознак, яким кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві, що в кожному окремому випадку характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав залежно від різновиду адміністративної діяльності у сфері реалізації повноважень Департаменту. Зміст аналізованої категорії розкривається через розуміння його як різновиду правового статусу даного Департаменту з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділеною власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю, основним елементом якого є його правосуб'єктність, зокрема адміністративна компетенція, яка складається як із сукупності, так і окремо у визначеній сфері обов'язків і прав, а також адміністративної відповідальності посадових осіб при здійсненні своїх повноважень.

10. Сформовано характерні риси адміністративно-правового статусу Департаменту, зокрема: 1) сукупність певних ознак, яким кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві; 2) різновид реалізованої адміністративної діяльності чи правових зв'язків Департаменту, що характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав; 3) набір елементів організаційного, технічного та іншого характеру, що в сукупності розкривають його зміст.

11. Визначено елементи адміністративно-правового статусу Департаменту, які розглядаються через призму широко розуміння, а саме з поділом їх на класи або групи: 1) змістовні елементи, тобто ті, що розкривають

його особливості: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами та місце Департаменту як складової частини Міністерства в системі органів влади та суспільстві, його адміністративна діяльність та механізм її безпосередньої реалізації; 2) структурні елементи, які є базовими щодо виокремлення його з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування, оскільки опосередковують і породжують виникнення різномірних адміністративно-правових відносин, які в свою чергу є основою адміністративно-правового регулювання. Мова безпосередньо йде про адміністративні обов'язки та права Департаменту; 3) динамічні елементи, до яких ми відносимо адміністративну відповідальність аналізованого суб'єкта. При цьому неможливо не наголосити про єдність і спільність цієї групи зі структурними, оскільки адміністративні обов'язки та права як елементи його компетенції реалізуються конкретно визначеними особами, а за перевищення меж компетенційних спроможностей, як відомо, у винної особи настає певне обмеження у вигляді покарання. Правосуб'єктність аналізованого суб'єкта є автономним елементом у системі його адміністративно-правового статусу:

а) загальна, що виникла на підставі розпорядчого акта – Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» від 10 травня 2018 року (№1825/1) та передбачає нормативно закріплений перелік владно-уповноваженої компетенції аналізованого суб'єкта, реалізації якої кореспондує виконання покладених на нього завдань;

б) спеціальна, яка виникає з моменту вступу аналізованого суб'єкта у відповідні адміністративні зв'язки, пов'язані з реалізацією його завдань, зокрема організаційні адміністративно-правові зв'язки (класичні імперативно-владні відносини між Міністерством юстиції України та Департаментом; Департаментом і відділами); функціональні (адміністративно-сервісні та адміністративно-рівноправні, між Департаментом та особами у випадку надання адміністративних послуг; Департаментом та іншими органами

(зарубіжними та національними) під час реалізації своїх функціональних завдань, зокрема координаційної діяльності).

12. З'ясовано, історико-правові аспекти, міжнародно-правові та організаційно-правові особливості засад адміністративної діяльності Департаменту, що полягають в наявності додаткових елементів виокремлення аналізованого суб'єкта з-поміж інших публічних органів влади та його значення для суспільства, які деталізують його адміністративно-правове становище в ймовірних адміністративно-правових зв'язках характером його адміністративної діяльності, механізмом її реалізації, а також сферою відання його владних повноважень, яка має чітко сформовані межі та специфічні особливості: він не займається вирішенням міжнародних спорів, а врегульовує спори зарубіжного характеру, однак всі процедурні етапи його врегулювання регламентуються нормами національного законодавства.

13. Наголошується на тому, що Департамент було утворено в травні 2018 року. Його адміністративно-правовий статус перебуває на етапі становлення, оскільки саме на першому році функціонування публічного органу влади стають зрозумілими нормативні та організаційні недоліки фіксації та реалізації елементів його становища та відбуваються відповідні зміни. Однак основні завдання і функції, якими він наділений, не є новими та такими, що впроваджені впродовж останніх років. До утворення цього структурного підрозділу Міністерства юстиції України захист і відстоювання інтересів держави на зарубіжній арені здійснювались іншими суб'єктивними утвореннями Міністерства, а тому до 2018 року вже існувала усталена практика і процедури вирішення зарубіжних конфліктів, зокрема з іноземним суб'єктом та Україною. В умовах сьогодення він займається розв'язанням, попередженням і виконанням зарубіжних спірних взаємовідносин, причому тільки тих, суб'єктний склад яких виключає наявність обох суб'єктів міжнародного права; стосується захисту інтересів та прав держави (окрім випадків боргових зобов'язань); конфліктні ситуації яких виникають між

визначеним колом суб'єктів публічної адміністрації, з одного боку, та іноземним елементом – з іншого.

14. Доведено, що міжнародний спір – це конфлікт держав-учасників відповідного договору, породжений міжнародно-правовими зобов'язаннями, що ґрунтують свої вимоги на нормах міжнародного права, які встановлюють міжнародний правопорядок. Департамент не займається вирішенням міжнародних спорів, оскільки до сфери його відання віднесено питання урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер, однак всі процедурні етапи його врегулювання здійснюються нормами національного законодавства. Тут існує чітка межа міжнародної та адміністративної діяльності, де міжнародна забезпечується нормами адміністративного права у сфері реалізації її на території України. Тобто матеріальні норми міжнародного права забезпечуються всередині країни нормами адміністративного права. Однак врегулювання приватноправових відносин також не відноситься до сфери повноважень Департаменту. В зв'язку з цим, пропонується ввести в обіг категорію «спір зарубіжного характеру» для позначення саме цього різновиду адміністративної діяльності, який за своєю суттю поєднує як ознаки міжнародного спору (регулюється міжнародним публічним правом), так і спору з іноземним елементом (регулюється міжнародним приватним правом). Це конфлікт заінтересованих органів та організацій України з іноземним суб'єктом, що полягає у пред'явленні позову до закордонного юрисдикційного органу з метою його урегулювання.

15. Виявлено, що конкретне поле діяльності Департаменту логічно впливає із компетенції Міністерства юстиції України. Основне завдання Департаменту полягає в якісному, професійному та ефективному представництві інтересів держави, захисті та попередженні виникнення закордонних юрисдикційних спорів, у той час як функції розкривають зміст такої діяльності. З метою досягнення бажаних цілей Департамент у своїй адміністративній діяльності користується низкою інструментарію:

– правовими і неправовими формами (видання розпорядчих актів, укладання різноманітних договорів, зокрема на закупівлю послуг, застосування актів, а також виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, зокрема мирових угод, надання рекомендацій, тощо);

– організаційними та функціональними методами, які мають забезпечити високий рівень виконання співробітниками завдань і функцій Департаменту, шляхом систематичного владного впливу на конкретно визначені об'єкти управління (систематичні роз'яснювальні роботи, аналіз спірних ситуацій зарубіжного характеру та інформування про них публічних органів влади, організація та проведення семінарів/конференцій, круглих столів, просвітницьких заходів тощо. При цьому класичні методи адміністративної діяльності Департаменту майже відсутні в аспекті впливу на сторонні об'єкти. Утім, безпосередньо врегульовуючи суперечки чи під час їх розгляду в юрисдикційному органі, Департамент фактично контролює та перевіряє правомірність тих чи інших дій, проте заходи примусу застосовувати не може, лише ініціювати їх стороннім суб'єктом (іноземним, арбітражним, третейським судом тощо). Однак в організаційному аспекті побудови й функціонування Департаменту його Директор застосовує і нагляд, і контроль з перевітками, а також уповноважений застосовувати примусові заходи до працівників, поведінка яких вийшла за межі правомірної, або ж застосовувати заходи заохочення в протилежному випадку.

РОЗДІЛ 2

ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

2.1 Адміністративні обов'язки Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

Закінчивши розгляд загальнотеоретичних аспектів адміністративно-правового статусу Департаменту, ми зорієнтували себе в напрямку подальшого розгляду цього питання, зокрема стосовно структурних та динамічних його складових.

Насамперед слід зазначити, що довіра до влади в багатьох відносинах залежить від того, як публічна адміністрація забезпечує реалізацію владної сили стосовно покращення рівня життя жителів своєї країни. Адміністративне право регулює широке коло суспільних відносин, що виникають у процесі здійснення публічного управління, проте така діяльність зумовлює наявність великої кількості суб'єктів, які для розв'язання покладених на них завдань наділені різними повноваженнями, структурою і юридичними властивостями [141], зокрема компетенційними.

Нагадаємо, що ми прихильники думки вчених, які вважають, що компетенція – це елемент правового статусу, який установлює сукупність юридично встановлених прав та обов'язків органу виконавчої влади або його керівника, реалізація яких забезпечує виконання їх основних функцій [7, с.112]. Існують й інші наукові думки щодо цього питання. Так, автори новітнього підручника з адміністративного права В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко вважають, що це комплекс взаємопов'язаних елементів (мети, завдань, предмета відання та повноважень), що характеризує особливості діяльності конкретного суб'єкта публічного адміністрування, зумовлені його місцем у публічній адміністрації [31, с. 83].

Цілком логічно було б погодитись із таким твердженням, однак, як ми вже зазначали, обов'язки і права будь-якого публічного органу влади є базовими щодо виокремлення його з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування, оскільки опосередковують і породжують виникнення різномірних адміністративно-правових відносин, які в свою чергу є основою адміністративно-правового регулювання. У свою чергу комплекс взаємопов'язаних елементів, таких як завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами (як за «вертикаллю», так і за «горизонталлю»), місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань [1, с. 247] у сукупності розкривають його зміст.

Окрім того, на підтвердження нашої правоти додамо думку Т. Мацелик, яка вважає, що право завжди відбиває відносини між особами або суб'єктами права, права й обов'язки можуть виникати лише між ними. Характерними рисами категорії «суб'єкт права» можуть бути: особливий предмет відображення, у вигляді якого постає сфера державно-правової дійсності, а більш конкретно – права, обов'язки, юридична відповідальність суб'єктів. Більше того, суб'єктивні права і юридичні обов'язки є критерієм істинності юридичних норм та інших уявлень про чинне законодавство [171, с. 162; 102, с.26].

Зазначимо, що питання про компетенцію органів публічної влади належить до «базових» не тільки в юридичній науці, а й у публічному управлінні та адмініструванні. Закріплення за органами публічної влади визначеної компетенції є одним із способів державного регулювання їхніх дій, організації та впорядкування їхньої діяльності [6, с. 1].

Ми переконані, що первинною компетенцією Департаменту є його адміністративні обов'язки, а похідною – адміністративні права, що надаються цьому суб'єкту в мінімальних межах для ефективного виконання обов'язків. Це зумовлено тим, що для будь-якого суб'єкта владних повноважень первинними є «обов'язки», а вторинними – «права» [31, с. 76].

Категорія «обов'язок» уживається в українській мові у двох значеннях: 1) те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління; повинність, обов'язку; 2) певний обсяг роботи, сукупність справ, межі відповідальності та ін., що визначаються відповідним званням, посадою, родинним станом тощо [16, с. 410; 97, с. 597].

Відтак ця категорія є багатогранною та за концептуальною змістовою характеристикою позначає певні гранично допустимі дії, зумовлені суспільними потребами для досягнення певної корисно необхідної мети.

У науці адміністративного права обов'язки і права суб'єктів адміністративного права насамперед розглядаються через призму змісту адміністративно-правових відносин, коли кожному суб'єктивному праву одного суб'єкта адміністративно-правових відносин відповідає (кореспондується) юридичний обов'язок іншого і навпаки [36, с. 76].

Зокрема, за переконаннями В. Кириченко та О. Куракіна, юридичні обов'язки – це передбачена правовою нормою й забезпечена можливістю державного примусу міра належної поведінки зобов'язаного суб'єкта, яку він мусить здійснити в інтересах уповноваженого суб'єкта. Ученні вважають, що він постає як особливий, передбачений чинним законодавством вид поведінки зобов'язаної особи стосовно уповноваженої особи [64, с. 107]. Схематично це зобов'язання підлеглого щодо виконання вказівки уповноваженого.

У свою чергу О. Скакун розглядає юридичний обов'язок як гарантовану законом міру суспільно необхідної (корисної) та державно доцільної поведінки особи, об'єктивно зумовлену потребами існування та розвитку інших осіб, соціальних груп, націй, людства. Обов'язок, на думку вченої, є засобом забезпечення прав [148, с. 183]. Щодо цього І. Окунєв додає, що це міра конкретно визначеної, суспільно необхідної поведінки, установленної в нормативно-правовому акті, забезпечувана можливістю застосування санкції юридичної норми в її негативному і позитивному розумінні [110, с.14; 94, с.128].

Тобто в будь-якому разі обов'язок відбиває потребу дотримання конкретної моделі поведінки, яка нормативно зафіксована та своїм спрямуванням є корисною для соціуму й держави, а порушення її спричиняє застосування покарання.

Говорячи про суб'єктів публічної адміністрації, В. Галуцько, П., Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко вважають, що їх адміністративні обов'язки – це сукупність зобов'язань перед приватними особами, державою й суспільством, що встановлені нормами адміністративного права, а інколи й інших галузей права [31, с. 85].

Більше того, як зазначає М. Матузов, сутність юридичного обов'язку полягає в необхідності певної поведінки, зміст – у конкретних проявах цієї необхідності (вид, міра, межі, час тощо), а структура – у чотирьохелементному складі змісту [99, 162-163]: 1) необхідність здійснювати певні дії; 2) необхідність відреагувати на законні вимоги уповноваженого суб'єкта; 3) необхідність нести відповідальність за невиконання цих вимог; 4) обов'язок не перешкоджати уповноваженому суб'єкту користуватися тим благом, щодо якого він має право. У будь-якому разі юридичні обов'язки в адміністративному праві забезпечують публічні інтереси людини і громадянина, суспільства і держави та є гарантіями суб'єктивних публічних прав [30, с. 72].

Таким чином, адміністративні обов'язки Департаменту можна визначити як породжену державними та суспільними інтересами міру нормативно зафіксованої необхідної моделі поведінки посадових і службових осіб Департаменту (які отримали від Міністерства юстиції України зобов'язання у сфері забезпечення та відстоювання інтересів держави у спірних конфліктних ситуаціях, які мають зарубіжний характер), що визначається адміністративними і додатково зарубіжними актами по конкретній справі, а за її порушення застосовуються різнобічні покарання, що загалом негативно впливає на інтереси держави й соціуму.

П. Лютіков сформулював варіант класифікації обов'язків юридичних осіб у сфері публічного адміністрування. Так, він розподіляє їх за такими критеріями:

1) залежно від наявності в юридичної особи владних повноважень: обов'язок діяти в межах Конституції та законів України, обов'язок дотримуватися прав приватних осіб у публічних відносинах, обов'язок забезпечення нормативно-правового регулювання тощо;

2) залежно від підстав виникнення: легальні – обов'язки, які закріплені адміністративним законодавством (обов'язок одержання відповідної ліцензії або дозволу на певний вид господарської діяльності); договірні – обов'язки, що закріплені адміністративним договором (зобов'язання щодо виконання робіт, надання послуг, виконання умов адміністративного договору у встановлені ним строки);

3) залежно від обсягу адміністративної правосуб'єктності: загальні обов'язки, характерні для всіх юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правових форм (обов'язок нести адміністративну відповідальність, обов'язок виконання рішення суду, зокрема адміністративного); спеціальні обов'язки, ті, що характерні для окремих груп юридичних осіб, різних організаційно-правових форм, форм власності тощо (зокрема обов'язок сплачувати відповідний податок залежно від виду діяльності (наприклад, сплата акцизного збору));

4) за характером правових норм, що їх закріплюють: 1) матеріальні обов'язки (наприклад, обов'язок виконання приписів органів публічної адміністрації); процесуальні обов'язки (наприклад, неухильно виконувати процесуальні обов'язки тощо) [94, с. 128].

За нашим баченням, аналізований Департамент наділений низкою функціональних обов'язків, які є абстрактними, очікуваними щодо реалізації мети виконання посадовими (службовими) обов'язками конкретних посадових (службових) осіб, що визнають оптимальний шлях досягнення запланованого

результату. При цьому до функціональних відносяться як легальні обов'язки Департаменту, так і договірні, які породжують виникнення посадових.

Функціональні обов'язки слід шукати в спеціалізованому нормативно-правовому акті, що визначає становище аналізованого Департаменту, зокрема мова йде про відповідне Положення [129], де окремо виведено функції цього суб'єкта публічної адміністрації, а обов'язки доводиться логічно виводити з них. Відповідно такими обов'язками є:

1) постійний моніторинг існуючих і ймовірних загроз, що спричиняють спірні конфліктні ситуації зарубіжного характеру;

2) забезпечення належного захисту інтересів держави шляхом плановості та стратегічності реалізовуваної діяльності;

3) забезпечення узгодженості дій заінтересованих органів та організацій під час вирішення конкретних спірних ситуацій зарубіжного характеру шляхом утворення міжвідомчих робочих груп, здійснення підготовки пропозицій і рекомендацій з організаційно-правових, процедурних та інших питань, пов'язаних із забезпеченням захисту прав та інтересів України під час урегулювання спору закордонного характеру;

4) здійснення аналізу та ведення звітності про хід вирішення існуючих спорів зарубіжного характеру;

5) виконання вимог Конституції та законів України, доручень Президента України та Кабінету Міністрів України та забезпечення ефективної співпраці осіб, залучених до вирішення спорів зарубіжного характеру (юридичних радників, примірювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, які мають необхідні знання для здійснення заходів щодо захисту прав та інтересів України);

6) розроблення пропозицій та прогнозів до бюджетних програм КПКВК 3601150 та КПКВК 3601170, їх безпосередньої реалізації та подання звітності щодо обсягів її виконання;

7) проведення процедури закупівлі юридичних послуг, розроблення відповідної документації та контроль за виконанням умов підписаного договору;

8) розроблення проектів нормативно-правових актів, що входять до сфери відання Департаменту, та юридичний аналіз проектів нормативно-правових актів з питань, віднесених до його компетенції;

9) забезпечення координації діяльності з національними та зарубіжними органами, зокрема їх співпраці;

10) здійснення організаційних заходів щодо підвищення авторитету країни та міжнародній арені, зокрема організація зустрічей керівників Міністерства з представниками закордонних публічних інституцій;

11) систематичне вивчення та аналіз норм міжнародного права, зокрема законодавства зарубіжних країн; та інші.

Таким чином, функціональні обов'язки – це нормативно закріплений перелік адміністративних дій співробітників Департаменту з метою виконання його функціональних завдань без конкретизації особи виконавця.

Додамо, що реалізація цих обов'язків породжує існування низки субфункціональних зобов'язань Департаменту. Зокрема, у контексті забезпечення координації діяльності з національними та зарубіжними органами, зокрема їх співпраці, Департамент зобов'язаний: 1) повідомляти іноземного суб'єкта про те, що органом, відповідальним за захист прав та інтересів України під час урегулювання конкретного спору зарубіжного характеру є Міністерство юстиції України; 2) повідомляти Кабінет Міністрів України про спір за участю іноземного суб'єкта, стосовно якого існує загроза пред'явлення або пред'явлено в закордонному юрисдикційному органі позов до України, а в разі одержання інформації, документів про спір, стосовно якого існує загроза пред'явлення або пред'явлено в закордонному юрисдикційному органі позов до Президента України, – також Президента України [135].

Окрім того, під час безпосередньої реалізації основного обов'язку Департаменту на нього покладено субфункціональні зобов'язання щодо:

1) вжиття заходів, необхідних для досягнення домовленостей з іноземним суб'єктом про врегулювання спору на взаємовигідних і взаємоухваленних умовах, забезпечення підготовки та узгодження з іноземним суб'єктом проекту угоди про врегулювання спору (мирової угоди); 2) здійснення на погоджених Кабінетом Міністрів України умовах заходів щодо врегулювання спору за участю іноземного суб'єкта та України; 3) звернення до закордонного юрисдикційного органу з проханням про припинення розгляду справи, щодо якої укладена мирова угода; 4) готування пропозиції щодо можливих заперечень стосовно компетенції закордонного юрисдикційного органу, в якому порушено справу за позовом до України [135].

Тобто субфункціональні обов'язки Департаменту – це обов'язкові процедури і правила, виконання яких забезпечує реалізацію функціональних обов'язків Департаменту. Як і попередні, вони тісно пов'язані з його повноваженнями в конкретному владно-відомчому полі його діяльності та встановлюють його межі.

Наступну групу аналізованого явища складають службові (посадові) обов'язки конкретних працівників Департаменту.

З метою визначення поняття «посадова особа» Міністерство юстиції України підготувало лист від 22.02.2013 №1332-0-26-13/11, де зазначається, що для визначення цього поняття необхідно виходити з правозастосовної практики, яка зазначає, що головним критерієм віднесення особи до кола посадових осіб є наявність в неї організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій [115]. І це поняття, і таке як «службова особа» використовуються в Конституції України (статті 19, 40, 56) і в законодавчих актах України, таких зокрема, як Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, закони України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування». При цьому в Мін'юсті стверджують, що під час з'ясування підстав для віднесення осіб до категорій посадових або службових осіб слід

керуватися відповідним законодавством, що регулює певні відносини [168; 107].

Що ж стосується поняття «службова особа», то ще листом Міністерства юстиції України від 03.11.2006 №22-48-548 вказано, що згідно з частиною другою статті 2 Закону України «Про державну службу» посадовими особами вважаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій [115].

У свою чергу Постановою Пленуму Верховного суду України від 26 квітня 2002 року №5 «Про судову практику у справах про хабарництво» [136] передбачено, що особа є службовою не тільки тоді, коли здійснює відповідні функції або виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням за умови, що згадані функції або обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою [168]. Тобто законодавством не розмежовуються чітко поняття «посадова особа» та «службова особа» – виходить, що вони є рівнозначними [115]. Додамо, що працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (адвокат, лікар, учитель тощо), виробничі (наприклад, водій) або технічні (друкарка, охоронник тощо) функції, можуть визнаватися службовими особами лише за умови, що водночас із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки [168; 107].

Ця проблематика отримала свого розголосу і в наукових колах. Так, Н.Янюк вважає, що поняття «посадова особа» виходить за межі публічно-службових відносин. Посадова особа, на відміну від інших службовців, наділена владними повноваженнями, що дозволяють забезпечувати централізований вплив на організаційну структуру, сприяти її цілісності й узгодженості діяльності службового апарату при виконанні завдань і функцій, визначених відповідно до його компетенції. Якщо поняття «посадова особа» розглядати лише в межах публічної служби, то воно становитиме окрему групу

службовців, тобто тих, хто обіймає керівні посади або нормативно наділені правом вчиняти управлінські дії [172, с. 183]. Тобто термін «службова особа» є ширшим за своїм змістом і визначається характером службової діяльності особи, тоді як посадові особи є окремою категорією державних службовців, які наділені державновладними повноваженнями і правомочні вчиняти юридичні дії від імені держави. Проте наявність цього виду повноважень не повинна стати самоціллю посадової особи, а має бути засобом виконання управлінських функцій від імені держави [173, с. 41].

Таким чином, виходячи з вищенаведеного отримується, що службовими особами Департаменту можна вважати професійних працівників, які за попередньо узгодженими функціями, завданнями, часом, місцем та способом виконують свої функціональні обов'язки, делеговані їм Міністерством юстиції України, в той час як посадові особи – паралельно з професійними працівниками виконують адміністративні функції, що характеризуються наявністю елементів владного впливу відносно службових осіб Департаменту.

Відповідно, за нашим баченням, службові обов'язки працівників Департаменту – це набір організаційних, технічних та службових дій, що опосередковують реалізацію функцій і завдань Департаменту уповноваженим співробітником (виконавцем). Ними є зокрема такі:

1) дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

2) дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки;

3) поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина;

4) з повагою ставитися до державних символів України;

5) обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації;

6) забезпечувати в межах наданих повноважень ефективного виконання завдань і функцій державних органів;

7) сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки;

8) виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників, надані на підставі та в межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України;

9) додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;

10) запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби;

11) постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та вдосконалювати організацію службової діяльності;

12) зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, що стали відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню;

13) надавати публічну інформацію в межах, визначених законом [125], тощо.

У свою чергу посадові обов'язки працівників Департаменту відбито в їх посадових інструкціях. На прикладі директора Департаменту наведемо перелік його посадових зобов'язань:

1) здійснення керівництва діяльністю Департаменту та ініціювати вдосконалювальні роботи щодо діяльності Департаменту перед Міністерством;

2) здійснення розподілу обов'язків між керівниками підпорядкованих структурних підрозділів, очолювати та контролювати їх роботу;

3) забезпечення розроблення проектів нормативно-правових актів, що стосуються діяльності Департаменту;

4) забезпечення дотримання працівниками Департаменту виконавчої дисципліни;

5) внесення пропозиції державному секретарю Міністерства щодо заохочення державних службовців Департаменту;

6) співпраця з керівниками інших структурних підрозділів апарату Міністерства з питань, які потребують спільного розв'язання;

7) участь у проведенні закупівлі послуг і юридичних радників, примірювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, які мають необхідні знання, для здійснення заходів щодо захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів закордонного характеру;

8) розроблення планів роботи Департаменту та щорічне складання звіту про їх виконання та роботу Департаменту;

9) здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства з питань охорони державної таємниці за напрямками діяльності Департаменту;

10) опрацювання та забезпечення виконання документів, які містять інформацію, віднесену до державної таємниці;

11) здійснення особистого прийому громадян з питань, що стосуються компетенції Департаменту;

12) візування документів Департаменту, які стосуються його повноважень;

13) підписання кореспонденції від імені Департаменту та інших структурних підрозділів Міністерства, а від імені Міністерства – вихідної кореспонденції з питань, що належать до компетенції Департаменту [129].

У свою чергу заступник директора Департаменту – начальник конкретного відділу – зобов'язаний: 1) здійснювати керівництво діяльністю відділу; 2) вносити пропозиції директору Департаменту щодо вдосконалення роботи відділу; 3) розподіляти обов'язки між працівниками відділу, організовувати та контролювати їх роботу; 4) забезпечувати виконання завдань, покладених на відділ; 5) брати участь у розробці нормативно-правових актів, проведення юридичного аналізу проектів таких актів з питань, що належать до компетенції відділу; 6) вносити пропозиції директору Департаменту щодо звільнення з посад державних службовців відділу, щодо присвоєння їм рангів, а також щодо заохочення та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності; 7) організовувати, регулювати та контролювати своєчасний та якісний розгляд

працівниками відділу звернень, які надходять від органів влади, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій, громадян з напрямку діяльності відділу; 8) звітувати про результати роботи відділу перед директором Департаменту; 9) проводити наради з питань, що стосуються завдань відділу; 10) виконувати інші завдання за дорученням директора Департаменту та за його відсутності [122].

Окрім того, загальними обов'язками працівників Департаменту – як службовими, так і посадовими – є такі:

1) виявляти ініціативу і творчі здібності, постійно підвищувати професійну кваліфікацію та удосконалювати організацію своєї роботи;

2) виконувати свої посадові та службові обов'язки чесно, неупереджено, не надавати будь-яких переваг і не виявляти прихильності до окремих фізичних і юридичних осіб, політичних партій, рішуче виступати проти антидержавних проявів і сил, які загрожують порядку в суспільстві або безпеці громадян;

3) дотримуватися високої культури спілкування, шанобливо ставитися до громадян, керівників і співробітників, інших осіб, з якими виникають відносини під час виконання своїх обов'язків;

4) не допускати дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам суспільства та держави чи негативно вплинути на його репутацію;

5) з належною повагою ставитись до прав, обов'язків та законних інтересів громадян, їх об'єднань, а також юридичних осіб, не виявляти свавілля або байдужості до їхніх правомірних дій та вимог, не допускати проявів бюрократизму, відомчості та місництва, нестриманості у висловлюваннях та не вчиняти дій, що дискредитують орган державної влади або ганьблять репутацію державного службовця;

6) виявляти толерантність і повагу до різних релігійних організацій, шанувати народні звичаї і національні традиції, при цьому не демонструвати свої релігійні переконання чи уподобання, не віддавати перевагу будь-яким об'єднанням громадян, релігійним організаціям незалежно від їх чисельності, статусу, конфесійності, напрямів діяльності тощо;

- 7) дотримуватися установленого протоколу у відносинах з представниками міжнародних організацій, іноземних установ та громадян;
- 8) дотримуватися форми одягу за загальноухваленими вимогами;
- 9) забезпечувати, щоб матеріальні та фінансові ресурси, які доручені, використовувались раціонально, ефективно й економно;
- 10) своєчасно і точно виконувати рішення органів державної влади чи посадових осіб, розпорядження і вказівки своїх керівників;
- 11) діяти в межах своїх повноважень [51] тощо.

На останок слід зазначити про окрему групу зобов'язань Департаменту – договірні, які породжені необхідністю забезпечення належного захисту прав та інтересів України у закордонних юрисдикційних органах та запобігання завданню державі збитків [60].

Загалом під час укладання таких договорів застосовуються типові формулювання істотних положень, зокрема і зобов'язань Міністерства юстиції України, який є замовником таких послуг. Наприклад, це такі: а) здійснювати загальне керівництво щодо підготовки справи та представлення інтересів держави Україна під час розгляду справи, координувати роботу виконавця; б) здійснювати контроль за наданими послугами та їх якістю; в) сприяти своєчасному отриманню необхідної для ведення справи інформації, доказів, документів та матеріалів в органах державної влади та місцевого самоврядування України; г) за запитами виконавця надавати своєчасно всю інформацію та матеріали, необхідні для ведення справи; д) здійснювати інше необхідне сприяння виконавцеві в процесі ведення справи; е) визначити відповідальних працівників для присутності та участі під час здійснення виконавцем дій, пов'язаних із супроводженням і забезпеченням справи; є) здійснювати оплату послуг виконавця відповідно до умов підписаного договору [116].

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно адміністративних обов'язків Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України:

1) довіра до влади у багатьох відносинах залежить від того, як публічна адміністрація забезпечує реалізацію своєї владної сили стосовно покращення рівня життя жителів своєї країни;

2) категорія «обов'язки» є багатогранною та за концептуальною змістовою характеристикою позначає певні гранично допустимі дії, зумовлені суспільними потребами для досягнення певної корисно-необхідної мети. У свою чергу юридичні обов'язки – це зобов'язання підлеглого щодо виконання вказівки уповноваженого, яке відображає необхідність дотримання конкретної моделі поведінки, яка нормативно зафіксована та своїм спрямуванням є корисною для соціуму та держави, а її порушення спричиняє застосування покарання;

3) адміністративні обов'язки Департаменту: а) міра нормативно зафіксованої необхідної моделі поведінки посадових і службових осіб Департаменту; б) обсяг міри визначається адміністративним та додатково зарубіжними актами в конкретній справі; в) основним є зобов'язання щодо забезпечення та відстоювання інтересів держави у спірних конфліктних ситуаціях, що мають зарубіжний характер; г) порушення спричиняє застосування різнобічних покарань і загалом негативно впливає на інтереси держави і соціуму;

4) функціональні обов'язки (нормативно закріплений перелік адміністративних дій співробітників Департаменту з метою виконання його функціональних завдань без конкретизації особи виконавця): 1) постійний моніторинг існуючих і ймовірних загроз, що спричиняють спірні конфліктні ситуації зарубіжного характеру; 2) забезпечення належного захисту інтересів держави шляхом плановості та стратегічності реалізовуваної діяльності; 3) забезпечення узгодженості дій заінтересованих органів та організацій під час вирішення конкретних спірних ситуацій зарубіжного характеру шляхом утворення міжвідомчих робочих груп та надання пропозицій щодо процесу її вирішення; 4) здійснення аналізу та ведення звітності про хід вирішення існуючих

спорів зарубіжного характеру; 5) виконання вимог Конституції та законів України, доручень Президента України та Кабінету Міністрів України та забезпечення ефективної співпраці осіб, залучених до вирішення спорів зарубіжного характеру (юридичних радників, примірювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, які мають необхідні знання для здійснення заходів щодо захисту прав та інтересів України); 6) розроблення пропозицій та прогнозів до бюджетних програм КПКВК 3601150 та КПКВК 3601170, їх безпосередня реалізація та подання звітності щодо обсягів її виконання; 7) проведення процедури закупівлі юридичних послуг, розроблення відповідної документації та контроль за виконанням умов підписаного договору; 8) розроблення проектів нормативно-правових актів, що входять до сфери відання Департаменту, та проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів з питань, віднесених до його компетенції; 9) забезпечення координації діяльності з національними та зарубіжними органами, зокрема їх співпраці; 10) здійснювати організаційні заходи щодо підвищення авторитету країни та міжнародній арені, зокрема організовувати зустрічі керівників Міністерства з представниками закордонних публічних інституцій; 11) систематичне вивчення та аналіз норм міжнародного права, зокрема законодавства зарубіжних країн; та інші;

5) субфункціональні обов'язки Департаменту – це обов'язкові процедури і правила, виконання яких забезпечує реалізацію функціональних обов'язків Департаменту. Як і попередні, вони тісно пов'язані з його повноваженнями в конкретному владно-відомчому полі його діяльності та встановлюють його межі;

6) службовими особами Департаменту можна вважати професійних працівників, які за попередньо узгодженими функціями, завданнями, часом, місцем та способом виконують свої функціональні обов'язки, делеговані їм Міністерством юстиції України, в той час як посадові особи – паралельно з професійними працівниками виконують адміністративні

функції, що характеризуються наявністю елементів владного впливу відносно службових осіб Департаменту. Службові обов'язки працівників Департаменту – це набір організаційних, технічних та службових дій, що опосередковують реалізацію функцій і завдань Департаменту уповноваженим співробітником (виконавцем): а) загальні, які розповсюджуються на всіх державних службовців без винятку (засновані на загальних принципах державної служби); б) посадові обов'язки працівників Департаменту, відображені в їх посадових інструкціях;

7) окрему групу зобов'язань Департаменту становлять договірні, які породжені необхідності якісного захисту та представництва інтересів України за кордоном висококваліфікованими юристами з метою запобігання завданню державі збитків.

Отже, адміністративні обов'язки Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України – це породжена державними та суспільними інтересами міра нормативно зафіксованої необхідної моделі поведінки посадових і службових осіб Департаменту (які отримали від Міністерства юстиції України зобов'язання у сфері забезпечення та відстоювання інтересів держави у спірних конфліктних ситуаціях, які мають зарубіжний характер), що визначається адміністративними і додатково зарубіжними актами по конкретній справі, а за її порушення застосовуються різнобічні покарання, що загалом негативно впливає на інтереси держави й соціуму.

Означений Департамент наділений низкою функціональних обов'язків, які є абстрактними, очікуваними до реалізації мети виконання та посадовими (службовими) обов'язками конкретних посадових (службових) осіб, що визнають оптимальний шлях досягнення запланованого результату. При цьому до функціональних належать як легальні обов'язки Департаменту, так і договірні, які породжують виникнення посадових.

2.2 Адміністративні права Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

У системі будь-якого адміністративно-правового статусу владного публічного суб'єкта адміністративного права його адміністративні права розглядаються в двох основних аспектах. По-перше, вони є вторинними щодо обов'язків і мають визначаються законодавцем виключно для ефективного забезпечення поставлених завдань і виконання покладених на нього обов'язків. По-друге, вони є невід'ємною складовою адміністративно-правового статусу, оскільки без владної компетенції щодо надання адміністративних послуг невідладним фізичним і юридичним особам здійснення виконавчої-розпорядчої діяльності та застосування заходів адміністративного примусу до порушників норм адміністративного права говорити про доцільність існування суб'єкта публічної адміністрації не доводиться взагалі. Іншими словами, завдяки своїм правам, що відбивають владну компетенцію, суб'єкт публічної адміністрації перетворюється на корисний для суспільства орган державного механізму, який забезпечує виконання певної функції, корисної для суспільства [15, с.78]. Відтак цілком зрозумілою є актуальність розгляду цього питання. Окрім того, в нашому випадку аналізований суб'єкт публічної адміністрації наділений виключними правами в сфері урегулювання конфліктів зарубіжного характеру, оскільки така діяльність притаманна тільки йому та є винятковою в системі виконавчої-розпорядчої діяльності.

Загалом характеристика проблем будь-якого правового статусу особи визначає необхідність дослідження поняття права як в об'єктивному, так і суб'єктивному значеннях. Це зумовлюється тим, що особа взаємодіє з обома згаданими вище проявами права. Норми об'єктивного права регулюють поведінку особи, визначаючи зміст прав та обов'язків, а суб'єктивне право є засобом досягнення можливостей і реалізації інтересів особи. Саме за допомогою об'єктивного та суб'єктивного права особа реалізує себе, свій соціальний, юридичний і моральний потенціал, свої інтереси [52, с. 64].

Слід уточнити, що більшість науковців права та обов'язки осіб розкривають через призму відповідних правовідносин, апелюючи категорією суб'єктивного права й у свою чергу уникаючи розгляду категорії адміністративних прав. Це зумовлено, як видно з вищенаведеного, наявністю поділу права на об'єктивне і суб'єктивне. Виходячи з такої позиції, нам слід розглядати адміністративні права аналізованого суб'єкта через призму категорії суб'єктивного права та конкретних адміністративних відносин, потенційним учасником яких є або може бути аналізований Департамент.

Згідно із загальною теорією держави і права право визначається як система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу (в експлуататорському суспільстві) або всього народу (у соціалістичному суспільстві); зумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь [16, с.506].

У свою чергу, будучи фундаментальною категорією юридичної науки, суб'єктивне право займає одне з центральних місць у правовому регулюванні суспільних відносин. Соціальна цінність суб'єктивних прав полягає в тому, що вони встановлюють сферу індивідуальної свободи й автономії суб'єкта права, спрямовані на розвиток його ініціативи, активності та самостійності в суспільстві [103, с. 67].

Виходячи з цього, суб'єктивні права Департаменту є тим рушійним чинником, що визначає самостійність певного суб'єкта в різномірних взаємозв'язках та наділяє його певною адміністративною право можливістю, яка в свою чергу активує процес належного виконання суб'єктивних обов'язків, зокрема й адміністративних.

Уважаємо за доцільне розглянути цей феномен більш детально. Так, у теорії права останнім часом суб'єктивне право розглядається як гарантована законом вид і міра можливої або дозволеної поведінки особи [101, с. 490]. За твердженнями М. Матузова, це право, що належить особі (суб'єкту), гарантоване законом і всіма соціально-економічними умовами суспільства, що

дозволяють його володарю вчиняти в рамках закону певні дії, користуватися певними соціальними благами, вимагати відповідної поведінки від інших (зобов'язаних осіб) і звертатися в разі потреби до органів держави [100, с.44-45]. Більшість науковців дотримається думки, що в сучасних умовах розвитку юридичної науки та системи права в цілому варто підтримати думку І. Окунева, відповідно до якої це індивідуально конкретна владна міра дозволеної (можливої) поведінки, що належить уповноваженому суб'єкту з метою задоволення його інтересів [110, 13-14; 94, с. 127].

Більш конкретизовано до нашого дослідження слід навести визначення суб'єктивних прав осіб у сфері державного управління В. Колпаковим та О. Кузьменко, за яким вони становлять собою надану і гарантовану державою, а також закріплену в адміністративно-правових нормах міру можливої (дозволеної) поведінки в правовідносинах, яка забезпечена кореспондованим обов'язком іншого учасника правовідносин [75; 76; 94, с. 127] або ж прописана адміністративним законодавством як міра дозволеної поведінки щодо виконання поставлених обов'язків щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів приватних осіб і публічного інтересу держави й суспільства загалом [31, с. 85].

Таким чином, суб'єктивні права Департаменту є абстрактною категорією, яка поглинає своїм змістом конкретний перелік нормативно зафіксованої, гранично допустимої міри його суспільно-корисної поведінки, що є допоміжним чинником для реалізації його основних функціональних завдань та активує можливість виникнення зобов'язань.

У свою чергу адміністративні права Департаменту є його складовим елементом і передбачають конкретизований перелік припустимих адміністративних дій, які виконуються його посадовими та службовими особами у процесі захисту інтересів держави під час виникнення та вирішення спорів зарубіжного характеру й забезпечують можливість його організаційно-технічного супроводження.

Тому, за нашим баченням, суб'єктивне право аналізованого суб'єкта відображає загальні засади його правових можливостей як суб'єкта публічного адміністрування, в той час як адміністративні наділяють його можливістю реалізації своїх функціональних зобов'язань.

Додамо, що будь-яке суб'єктивне право, будучи мірою можливої поведінки уповноваженої особи, має певні межі як за своїм змістом, так і за характером його здійснення. В. Грибанов відзначав, що межі є невід'ємною властивістю кожного суб'єктивного права, адже за їх відсутності воно перетворюється на свавілля і тим самим взагалі перестає бути правом [37, с. 22; 78, с. 163]. Окрім того, важливе значення має воля та інтерес, які поєднані нерозривно [66, с.517]. При цьому воля чи вольова сила, за його вченням, є формальним елементом суб'єктивного права, а благо чи інтерес – матеріальним.

Існує позиція, відповідно до якої ключовою складовою суб'єктивного права є не воля і не інтерес, а дія з досягнення інтересу – надана юридично активна можливість [46, с. 79]. Однак суб'єктивне право це не тільки (і не стільки) право на дії (свої або інших осіб), а перш за все право на користування матеріальними і нематеріальними благами, задоволення соціальних потреб і інтересів людей. Тобто з матеріальної точки зору суб'єктивне право завжди означає можливість користування певними соціальними благами, а не просто міру можливої поведінки, яка є лише юридичним засобом для цього [103, с.68].

Відповідно можна вважати, що суб'єктивне право Департаменту включає в себе дві правоможності: 1) користуватися певними благами, наданими йому ієрархічно визначеним суб'єктом публічного адміністрування, зокрема організаційними, матеріальними, технічними тощо; 2) нормативно зафіксовану міру можливої поведінки, яка апріорі є правовою.

При цьому додамо, що в нормах права, як правило, моделюється не правова поведінка в цілому, а її елементи – правові вчинки, діяння, тобто складається вона з певних елементів, сукупність яких утворює її склад.

Складовими елементами правового вчинку є суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона [161].

Тому, за нашим баченням, суб'єктивне право аналізованого нами Департаменту включає в себе низку таких повноважень: право належного виконання своїх зобов'язань доступними способами; право вимагати від іншої сторони виконання обов'язку, тобто право на чужі дії; право ввести в дію апарат примусу держави проти зобов'язальної особи, тобто право на примусове виконання обов'язку; можливість користуватися на основі цього права певними соціальними благами [32, с. 43; 36, с. 266].

Додамо, що, на думку В. Федосенко, характерними рисами суб'єктивного публічного права є, по-перше те, що суб'єктивні публічні права адресують не конкретній особі, а пов'язуються з певним публічно-правовим статусом, пов'язаним із виконанням певних функцій (депутата, судді, державного службовця та ін.); по-друге, критерієм ефективності та легітимаційною основою суб'єктивного публічного статусного права є ступінь реалізації публічного інтересу: використання статусних прав обмежено в часі, воно припиняється разом із втратою статусу, після чого особа може користуватися лише окремими, статусними правами – наприклад, пенсійним, якщо це прямо закріплено у законі [160, с. 17]. Критичний аналіз підходу запропонованого науковцем, на думку Т. Мацелика, дозволяє стверджувати, що виокремлені ним ознаки притаманні не суб'єктивним публічним правам, а так званим статусним публічним суб'єктивним правам, що є підвидом суб'єктивних публічних прав [103, с. 68]. Однак ми не погоджуємось із цією думкою, оскільки категорія «суб'єктивне права» має місце для застосування і суб'єктами публічного адміністрування, а не тільки приватними особами, а відтак сукупність установленної міри поведінки може бути узагальненою (права Департаменту як суб'єкта, уповноваженого на представництво інтересів держави під час урегулювання спорів зарубіжного характеру) та конкретизованою (адміністративні права Департаменту під час укладання мирової угоди, утворення міжвідомчих робочих груп, застосування заходів щодо захисту прав

та інтересів України тощо). При цьому слід розуміти, що суб'єктивні права є невід'ємною частиною адміністративних.

Ми підтримуємо думку, що ознаками суб'єктивно права аналізованого Департаменту є такі: воно полягає в можливості реалізації конкретної правової поведінки; є індивідуально визначеним обсягом дозволеної юридичної поведінки в сфері публічного адміністрування; обсяг дозволеної поведінки визначається залежно від адміністративної правосуб'єктності та її виду; надання йому суб'єктивного права передбачає покладання на іншого учасника відповідних суб'єктивних юридичних обов'язків; дозволена правова поведінка в передбачених законом випадках може забезпечуватися заходами адміністративного примусу [94, с. 127].

Переходячи безпосередньо до визначення та аналізу адміністративних прав Департаменту, вважаємо за доцільне навести декілька наукових думок щодо їх класифікації. Так, П. Лютіков сформулював власний варіант класифікації прав юридичних осіб у сфері публічного адміністрування: 1) залежно від наявності в юридичної особи владних повноважень – імперативні та дискреційні права органів публічної адміністрації; 2) права юридичних осіб, не наділених владними повноваженнями; 3) залежно від підстав виникнення: легальні – права, закріплені адміністративним законодавством; договірні – права, закріплені адміністративним договором; 4) залежно від обсягу адміністративної правосуб'єктності: загальні права, характерні для всіх юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правових форм; спеціальні права – характерні для окремих груп юридичних осіб, різних організаційно-правових форм, форм власності тощо; 5) за характером правових норм, що їх закріплюють, – матеріальні права та процесуальні [94, с. 127].

За нашим баченням, адміністративні права Департаменту поділяються на: 1) загальні (суб'єктивні), до яких слід віднести загальні права публічних органів влади та узагальнений перелік прав Департаменту в сфері урегулювання спорів зарубіжного характеру; 2) спеціальні, до яких належать

права окремих службовців Департаменту під час виконання своїх функціональних обов'язків та безпосереднього виконання завдань, делегованих Міністерством. При цьому остання категорія також підлягає поділу на службові, які встановлені Законом України «Про державну службу» від 17.11.2011 № 4050-VI, та функціональні, залежно від сфери їх застосування. Окрему групу прав становлять договірні.

Ми вже вказували вище про правоможності Департаменту, а тому доцільно визначитись з узагальненим переліком його прав у сфері врегулювання спорів зарубіжного характеру.

Відповідно до спеціалізованого Положення [129] Департамент має право:

1) одержувати в установленому порядку від центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, керівників структурних підрозділів апарату Міністерства, органів системи юстиції, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на Департамент завдань та функцій;

2) брати участь у нарадах та інших заходах з питань, які стосуються компетенції Департаменту, що проводяться в Міністерстві, на підприємствах, установах і організаціях, які належать до сфери управління Міністерства, та в інших органах державної влади;

3) скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до компетенції Департаменту;

4) взаємодіяти з відповідними структурними підрозділами апарату Міністерства, Кабінету Міністрів України, комісіями Верховної Ради України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями, закордонними юрисдикційними органами, судовими органами тощо для забезпечення належного захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземною суб'єкта та України, та

виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, ухвалених за наслідками розгляду таких справ;

5) залучати в установленому порядку до участі у своїй роботі та підготовці пропозицій, що належать до компетенції Департаменту, відповідних працівників і структурних підрозділів апарату Міністерства (за погодженням з їх керівниками експертів, представників зацікавлених міністерств та інших органів вдали;

6) надавати у межах повноважень та у спосіб, визначений керівництвом Міністерства, рекомендації, що стосуються виконання покладених на Департамент завдань, іншим структурним підрозділам апарату Міністерства та доручення й рекомендації територіальним органам Міністерства, підприємствам, установам та організаціям, що належать до сфери управління Міністерства.

Говорячи про спеціальні права, зазначимо, що працівниками Департаменту є службові особи, які користуються загальними правами державних службовців, а також функціональними, які передбачені в посадових інструкціях та актах, що регулюють здійснювану ними діяльність.

Закон України «Про державну службу» від 17.11.2011 № 4050-VI передбачає, що державний службовець має право на: 1) повагу до своєї особистості, честі та гідності, справедливе й шанобливе ставлення з боку керівників, колег та інших осіб; 2) чітке визначення посадових обов'язків; 3) належні для роботи умови служби та їх матеріально-технічне забезпечення; 4) оплату праці залежно від займаної посади, результатів службової діяльності, стажу державної служби та рангу; 5) відпустки, соціальне та пенсійне забезпечення відповідно до законодавства; 6) професійне навчання, зокрема за державні кошти; 7) просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків; 8) участь у професійних спілках з метою захисту своїх прав та інтересів; 9) участь у діяльності об'єднань громадян, крім політичних партій у певних випадках; 10) оскарження в установленому законом порядку рішень про накладення

дисциплінарного стягнення, звільнення з посади державної служби, а також висновку, що містить негативну оцінку за результатами оцінювання його службової діяльності; 11) захист від незаконного переслідування з боку державних органів та їх посадових осіб у разі повідомлення про факти порушення вимог законодавства; 12) отримання від державних органів, підприємств, установ та організацій, органів місцевого самоврядування необхідної інформації з питань, що належать до його повноважень, у випадках, встановлених законом; 13) безперешкодне ознайомлення з документами про проходження ним державної служби, зокрема висновками щодо результатів оцінювання його службової діяльності; 14) проведення службового розслідування за його вимогою з метою зняття безпідставних, на його думку, звинувачень або підозри [124].

Ми підтримуємо думку О. Оболенського про те, що всі вищенаведені права доцільно поділити на три групи:

1) права, які забезпечують розуміння службовцями свого правового статусу та його правовий захист. До першої групи прав державного службовця належать: а) ознайомлення з документами, які визначають його права та обов'язки на державній посаді державної служби, критерії оцінки якості роботи та умови просування по службі, а також організаційно-технічні умови, потрібні для виконання ним посадових обов'язків; б) ознайомлення з усіма матеріалами своєї особової справи, з відгуками про свою діяльність та іншими документами до внесення їх в особову справу, долучення до особової справи своїх пояснень; в) проведення на його вимогу службового розслідування для спростування відомостей, які плямують його честь і гідність; г) право на звертання державного службовця до відповідних органів державної влади або до суду для вирішення спорів, що пов'язані з державною службою, зокрема з питань проведення атестацій, їх результатів, змісту виданих характеристик, прийому на державну службу, її проходження, реалізації прав державного службовця, переведення на іншу посаду державної служби, дисциплінарної відповідальності державного службовця, звільнення його з державної служби;

2) права, які сприяють безпосередньому виконанню службових обов'язків. До другої групи прав державного службовця належать: а) одержання в установленому порядку інформації та матеріалів, необхідних для виконання посадових обов'язків; б) відвідування в установленому порядку для виконання посадових обов'язків підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; в) ухвалення рішень і участь у їх підготовці відповідно до посадових обов'язків; г) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації за рахунок коштів відповідного бюджету; д) внесення пропозицій щодо вдосконалення державної служби в будь-які інстанції;

3) права, які сприяють посиленню посадової активності державного службовця, реалізації його конституційних прав і свобод, які забезпечують соціальні гарантії державного службовця. Третю групу прав державного службовця становлять: а) участь за своєю ініціативою в конкурсі на заміщення вакантної посади; б) просування по службі, збільшення заробітної плати з урахуванням результатів і стажу роботи, рівня кваліфікації; в) пенсійне забезпечення з урахуванням стажу державної служби; г) об'єднання в професійні спілки з метою захисту своїх прав, соціально-економічних і професійних інтересів; д) право на заробітну плату, що складається з посадового окладу, премій, доплати за ранги, надбавки за вислугу років на державній службі та інших надбавок; е) право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю щонайменше 30 календарних днів, якщо законодавством не передбачено більш тривалої відпустки з виплатою допомоги для оздоровлення у розмірі посадового окладу; є) право на віднесення до стажу державної служби державного службовця інших періодів трудової діяльності (до стажу державної служби державного службовця, що дає право на одержання надбавки за вислугу років, додаткової оплачуваної відпустки, призначення пенсії за вислугу років і виплату грошової винагороди в разі виходу на пенсію, включаються періоди роботи, що визначаються відповідними актами Кабінету Міністрів України); ж) медичне обслуговування державного службовця та членів його сім'ї, зокрема після виходу його на пенсію [108].

Як бачимо, ці права є як суто професійними, які забезпечують та гарантують гідні умови праці службовців, так і в узагальненому вигляді функціональними, які у свою чергу доповнюються спеціальними розпорядчими актами.

Тобто функціональні права – це закріплені за окремим працівником Департаменту правові можливості, які гарантують йому належну форму забезпечення виконання функціонального обов'язку. При цьому залежно від статусу посади, яку займає державний службовець, його посадові права будуть різними. Посадові права як керівників, так й інших державних службовців визначаються в типових кваліфікаційних характеристиках і відображаються в посадових положеннях та інструкціях. Саме ці нормативні документи визначають науково обґрунтований перелік професійних завдань, прав та обов'язків державного службовця на конкретній посаді, вимоги до його професійної підготовки, освітньої кваліфікації, досвіду практичної роботи. Професійно-кваліфікаційні характеристики посади є основним документом, за яким розробляються посадові інструкції державних службовців і застосовуються при доборі кадрів та формуванні кадрового резерву під час ухвалення на службу, проходження служби, атестації, формуванні програм підвищення кваліфікації тощо [157, с. 945].

Наприклад, директор Департаменту має право: 1) представляти Міністерство в міжнародних, іноземних організаціях та установах, закордонних юрисдикційних органах та органах влади України з питань, що належать до компетенції Департаменту; 2) здійснювати перевірки та контроль з питань, що належать до компетенції Департаменту; 3) одержувати в установленому порядку від органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на Департамент завдань; 4) проводити в установленому порядку наради, семінари та конференції з питань, що належать до компетенції Департаменту [129].

У свою чергу заступник директора Департаменту – начальник відділу – за погодженням із директором Департаменту має право: 1) представляти Міністерство та Департамент в інших державних органах та структурних підрозділах Міністерства з питань, що належать до компетенції відділу; 2) брати участь у нарадах та інших заходах з питань, які належать до компетенції відділу, що проводяться в Міністерстві, в інших органах виконавчої влади, підприємствах, установах, організаціях [122]; 3) та інші.

Окремо слід вказати на те, що працівники Департаменту мають право: користуватися правами та свободами, які гарантуються громадянам України Конституцією та законами України; на повагу особистої гідності, справедливе і шанобливе ставлення до себе з боку керівників, працівників Департаменту та інших осіб; брати участь у розгляді питань й ухваленні відповідних рішень (у межах своїх повноважень); вимагати затвердження керівником чітко визначеного обсягу службових повноважень за посадою; на оплату праці залежно від посади, яку він займає, рангу, який йому присвоюється, стажу роботи, якості виконання своїх обов'язків та досвіду; на просування по службі з урахуванням кваліфікації та здібностей, сумлінного виконання своїх обов'язків, участь у конкурсах (проходження стажування та зарахування до кадрового резерву) на заміщення вакантних посад більш високої категорії; вимагати службового розслідування з метою зняття безпідставних, на думку працівника, звинувачень або підозри; на безпечні та нешкідливі умови праці; на соціальний та правовий захист відповідно до їх статусу; на захист своїх законних прав та інтересів, за потреби – у судовому порядку [117].

На останок зазначимо і про договірні права Департаменту, які, за нашим баченням, складають окрему групу прав. Це пов'язано з тим, що Департамент має виключне право на закупівлю послуг з юридичного консультування та юридичного представництва (код ДК 021:2015:79110000-8) та, відповідно, укладання договорів з іноземними радниками.

Додамо, що представництво прав та інтересів держави в закордонних юрисдикційних органах під час розгляду справ за участю держави потребує

досить високого професійного рівня підготовки юридичних радників держави. Мова йде про знання не лише національного законодавства тієї країни, де мали місце відносини, які призвели до подання позову, але й міжнародного права, зокрема міжнародного публічного, приватного права, арбітражних правил та регламентів, інших положень, доктрин і прецедентів міжнародного права. Залучення юридичних радників, які мають такий багаж знань, і подальша оплата їх послуг більш ніж виправдані, оскільки завдяки виграним справам держава Україна звільняється від оплати багатомільйонних компенсацій, які вона мала б сплачувати в разі програшу тієї чи іншої справи. Наприклад, станом на березень 2008 року загальна сума позовних вимог до України складала близько 300 млн. доларів США, тоді як витрати на юридичних радників держави – у десятки разів менші. Залучення висококваліфікованих юридичних радників дозволяє ефективно, надійно та впевнено здійснювати захист прав та інтересів України в закордонних юрисдикційних органах [48].

Повертаючись до договірних відносин зазначимо, що під час укладання типових договорів Міністерство юстиції України (а саме воно є замовником послуги) має право: 1) достроково розірвати договір, повідомивши про це належним чином за 30 днів до його розірвання іншу сторону; 2) зменшувати обсяг закупівлі послуг та/або зменшувати загальну вартість договору залежно від реального фінансування видатків. У такому разі сторони вносять відповідні зміни до договору шляхом укладання додаткової угоди; 3) повернути документи без здійснення оплати в разі неналежного оформлення визначених у тексті договору документів [116].

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки щодо адміністративних прав Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України:

1) аналізований суб'єкт публічної адміністрації наділений виключними правами в сфері урегулювання конфліктів зарубіжного характеру, оскільки така діяльність притаманна тільки йому та є винятковою в системі виконавчо-розпорядчої;

2) більшість науковців права та обов'язки осіб розкривають через призму відповідних правовідносин, апелюючи категорією суб'єктивного права й у свою чергу уникаючи розгляду категорії адміністративних прав. Це зумовлено наявністю поділу права на об'єктивне й суб'єктивне. Виходячи з такої позиції, розгляд адміністративних прав аналізованого суб'єкта здійснюється через призму його суб'єктивного права та конкретних адміністративних відносин, потенційним учасником яких є або може бути Департамент;

3) суб'єктивні права Департаменту є тим рушійним чинником, що визначає самостійність цього суб'єкта в різномірних взаємозв'язках та наділяє його певною адміністративною правоможністю, яка у свою чергу активує процес належного виконання обов'язків. Це абстрактна категорія, що поглинає своїм змістом конкретний перелік нормативно зафіксованої, гранично допустимої міри його суспільно-корисної поведінки, є допоміжним чинником для реалізації його основних функціональних завдань та активує можливість виникнення зобов'язань;

4) адміністративні права Департаменту є складовим елементом його суб'єктивних прав та передбачають конкретизований перелік допустимих дій, які виконуються його посадовими особами у процесі захисту інтересів держави під час виникнення та вирішення спорів зарубіжного характеру та забезпечують можливість його організаційно-технічного супроводження. Суб'єктивне право аналізованого суб'єкта відображає загальні засади його правових можливостей як суб'єкта публічного адміністрування, в той час як адміністративні наділяють його можливістю реалізації своїх функціональних зобов'язань;

5) суб'єктивне право Департаменту включає в себе дві правоможності:
а) користуватися певними благами, наданими йому ієрархічно визначеним суб'єктом публічного адміністрування, зокрема організаційними, матеріальними, технічними, тощо; б) нормативно зафіксовану міру можливої поведінки, яка апріорі є правовою;

6) існують розбіжності в наукових колах щодо можливості застосування до публічних органів влади категорії «суб'єктивне права», яка, на нашу думку,

може бути застосована не тільки до приватних осіб, оскільки сукупність установленної міри поведінки може бути узагальненою (наприклад, права Департаменту як суб'єкта, уповноваженого на представництво інтересів держави під час урегулювання спорів зарубіжного характеру) та конкретизованою (адміністративні права Департаменту під час укладання мирової угоди, утворення міжвідомчих робочих груп, застосування заходів щодо захисту прав та інтересів України тощо). При цьому слід розуміти, що суб'єктивні права є невід'ємною частиною адміністративних;

7) адміністративні права Департаменту поділяються на:

– загальні: а) суб'єктивні права публічних органів влади – право на власні та чужі дії; застосування заходів примусу при відмові зобов'язаної сторони виконати зобов'язання та інші; б) узагальнені права Департаменту в сфері урегулювання спорів зарубіжного характеру – отримувати в законний спосіб необхідну інформацію; брати участь у різноманітних зустрічах, зокрема обговорювати нагальні проблеми у сфері відання Департаменту; залучати сторонніх осіб з метою вирішення проблем, що виникають у процесі реалізації захисту інтересів країни в конфліктах зарубіжного характеру, тощо.

– спеціальні: а) службові – як суто професійні права службовців, які забезпечують та гарантують гідні умови їх праці, так і в узагальненому вигляді функціональні, які в свою чергу доповнюються спеціальними розпорядчими актами (що встановлені Законом України «Про державну службу» від 17.11.2011 № 4050-VI); б) функціональні – закріплені за окремим працівником Департаменту правові можливості, які гарантують йому належну форму забезпечення виконання функціонального обов'язку;

8) окрему групу прав Департаменту становлять договірні. Це пов'язано з тим, що Департамент має виключне право на закупівлю послуг з юридичного консультування та юридичного представництва (код ДК 021:2015:79110000-8) та, відповідно, укладання договорів з іноземними радниками.

Отже, адміністративні права Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України – це нормативно закріплена, гарантована та

охоронювана адміністративними актами сукупність дозволених, можливих та суспільно корисних дій уповноважених співробітників Департаменту. Аналізований суб'єкт наділений низкою загальних, спеціальних та окремо договірних прав, реалізація яких відбувається в процесі захисту інтересів держави та відстоюванні її прав у спорах зарубіжного характеру.

2.3 Адміністративна відповідальність службових та посадових осіб Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

Наприкінці дослідження про основні складові елементи адміністративно-правового статусу Департаменту неможливо не зазначити про динамічний його складник – адміністративну відповідальність у сфері забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародній арені шляхом представлення та відстоювання її інтересів у спорах, що мають зарубіжний характер і потребують відповідного реагування та попередження, зокрема нормативного захисту.

Це зумовлено тим, що одним із суттєвих важелів, які мають регулювати суспільне життя, є інститут відповідальності – через те що він «передбачає підпорядкування окремих індивідів вимогам порядку, стабільності та інтересам інших членів суспільства. Завдяки відповідальності виникає потреба передбачати наслідки власних дій чи бездіяльності, узгоджувати задоволення індивідуальних потреб із суспільними інтересами» [44, с.365]. Відповідальність є невід'ємним елементом правового статусу, який має попереджати протиправну поведінку особи – суб'єкта правовідносин – і в той же час стимулювати досконале виконання службових повноважень, не припускатися протиправних дій або бездіяльності, яка може зумовити порушення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [89, с. 614; 22, с.190].

У сфері публічного адміністрування вона є специфічною підсистемою соціальної відповідальності, що зумовлено особливістю суб'єктів та сферою регулювання суспільних відносин [26]. Додамо, що суспільна відповідальність – це ступінь відповідності дій суб'єктів суспільства (особистостей, соціальних

груп, держави) взаємним вимогам, чинним правовим та іншим суспільним нормам, загальним інтересам. Вона є засобом підтримання цілісності суспільства, суспільної злагоди, соціальної справедливості, удосконалення суспільних відносин. Ступінь суспільної відповідальності зростає відповідно до розвитку громадянських свобод, демократії, культури членів суспільства та можливості їх самореалізації, активності у вирішенні суспільних проблем [106].

Слід уточнити, що згідно із загальновизнаною науковою доктриною, а також нормами законодавства відповідальність більшою мірою розглядається як елемент санкційного впливу на протиправну поведінку конкретно визначеної особи, яка допустила своїми діями певні посягання на права чи інтереси інших осіб, зокрема держави чи загалом соціуму. При цьому така особа може бути як фізичною, так і юридичною. Хоча щодо останньої точиться наукова полеміка щодо доцільності та визначеності змісту та сутності. За загальним правилом, керівники юридичної особи несуть персональну відповідальність за діяльність останньої. А тому, розглядаючи адміністративну відповідальність Департаменту, потрібно розкривати її через призму винуватості в конкретному правопорушенні ідентифікованих осіб, які в сукупності своїми діями і втілюють у реальність основні його завдання та реалізують функції в аналізованій сфері.

Нагадаємо, що службовими особами Департаменту можна вважати найманих працівників, які за попередньо узгодженими функціями, завданнями, часом, місцем та способом виконують свої функціональні обов'язки, делеговані їм Міністерством, у той час як посадові є різновидом попередніх і передбачають виконання адміністративних функцій, які є частиною функціональних і характеризуються наявністю елементів владного впливу відносно інших службових осіб Департаменту.

Відтак відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків Департаменту покладається на Міністра та його заступників, у самому Департаменті – на директора, його заступників (начальників відділів) і на спеціалістів, які безпосередньо здійснюють аналізовану діяльність.

Однак, на нашу думку, перш ніж перейти до розгляду означеного питання, доцільно визначити зміст ключових понять, зокрема що ж таке юридична та адміністративна відповідальність, а вже потім з'ясувати її особливості в аналізованій сфері.

Для початку зазначимо, що в сучасній юридичній науці існує двоаспектне розуміння юридичної відповідальності. Перспективна (позитивна) юридична відповідальність полягає в сумлінному виконанні суб'єктом усіх правових приписів і застосуванні до нього заходів заохочення, натомість ретроспективна (негативна) юридична відповідальність передбачає застосування державою до правопорушника певних санкцій, передбачених законом. Серед учених-правників відсутній єдиний підхід до такого розуміння юридичної відповідальності [20], однак саме з позицій ретроспективного (негативного) аспекту юридична відповідальність детально регламентується нормами вітчизняного права, про що й буде йти мова далі. Чинне законодавство не містить визначення юридичної відповідальності, усі дефініції поняття мають дослідницький характер. Відтак юридична відповідальність – це передбачені законом заходи державновладного примусу, в результаті застосування яких правопорушник зазнає негативних наслідків особистого, майнового та/або організаційного характеру [26].

Відтак неможливо переоцінити значення цього інституту в системі важелів регулювального впливу права, оскільки саме з його допомогою суб'єкти правовідносин, зокрема і працівники аналізованого Департаменту, по-перше, усвідомлюють значення своїх дій та дають їм правову оцінку (правомірність/неправомірність); по-друге, забезпечені можливістю отримати заохочення за вибір правомірності реалізації своїх зобов'язань або ж понести покарання у вигляді певного обмеження, яке спричинене несумлінністю чи перевищенням його компетенційної спроможності.

Як убачається з вищенаведеного, юридичне покарання передбачає низку обмежень для суб'єктів, зокрема й аналізованих, які в свою чергу за характером

та обсягом правопорушення поділяються на різновиди. Так, поряд із адміністративною існують:

1) дисциплінарна відповідальність – обов’язок особи, що вчинила порушення дисципліни, звітувати за свої протиправні винні дії та понести дисциплінарні стягнення, передбачені законодавством. Як і будь-яка інша юридична відповідальність, вона має примусовий характер стосовно особи, яка вчинила дисциплінарний проступок і до якої можуть бути застосовані заходи примусового впливу, примусова санкція, що матиме для цієї особи певні негативні наслідки [149, с.147]. Зокрема стаття 14 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [125] передбачає особливості дисциплінарної відповідальності державних службовців, які виявляються в тому, що правовими засадами дисциплінарної відповідальності є Кодекс законів про працю (трудове законодавство) і цей Закон (адміністративне законодавство). При цьому важливо зазначити, що базовим нормативним актом щодо дисциплінарної відповідальності державних службовців є саме Кодекс законів про працю України [71; 84];

2) кримінальна відповідальність – обов’язок винної особи понести покарання за зловживання та перевищення посадових повноважень; відмову в наданні інформації; присвоєння повноважень посадової особи; незаконну участь у підприємницькій діяльності; одержання та давання хабара; службову фальсифікацію та недбалість. Міру кримінального покарання призначає суд. [149, с. 147]. Кримінальна відповідальність державних службовців передбачена розділом 17 Кримінального кодексу України [85] «Злочини у сфері службової діяльності». Зміст цих правопорушень розкривають відповідні статті розділу: стаття 364 – «Зловживання владою або службовим становищем»; стаття 365 – «Перевищення влади або службових повноважень»; стаття 366 – «Службове підроблення»; стаття 367 – «Службова недбалість»; стаття 368 – «Одержання хабара»; стаття 369 – «Давання хабара»; стаття 370 – «Провокація хабара» [84], та інші;

3) матеріальна відповідальність – обов’язок понести обмеження у випадку порушення норм законодавства про державну службу та неефективного виконання посадових обов’язків, що завдало матеріальних збитків державній організації. Вона виконує відновну функцію та передбачає відшкодування збитків. Винні особи притягуються судом за позовом органу державної влади до службовця. Умови накладення матеріальної відповідальності передбачені законодавством, це зокрема: а) пряма дійсна шкода; б) протиправна поведінка працівника; в) причинний зв’язок між протиправними діями чи бездіяльністю та виниклою шкодою; г) провина працівника в заподіяній шкоді [149, с.147]. Додамо, що стаття 134 Кодексу законів про працю України [71] встановлює вичерпний перелік підстав повної матеріальної відповідальності працівника [163];

4) цивільно-правова відповідальність – установлена законом негативна реакція держави на цивільне правопорушення, що виявляється в позбавленні особи певних цивільних прав чи накладенні на неї обов’язків майнового характеру. Невиконання обов’язків має місце у випадку, коли боржник або зовсім не виконує дію, або виконує її неналежним чином (із запізненням, частково чи неякісно). Види й умови цивільно-правової відповідальності передбачені Цивільним кодексом України [165]. За цивільним законодавством, цивільно-правова відповідальність поділяється на такі види: договірна; позадоговірна; часткова; солідарна; основна; субсидіарна [150].

Таким чином, юридична відповідальність службових і посадових осіб Департаменту – це різновид соціальної відповідальності ідентифікованого працівника, яка в свою чергу складається з низки специфічно побудованих складників, розмежованих характером, ступенем і видовим складом допущеного ним відхилення від правомірної поведінки, установлені актами законодавства чи договором, а покарання за це полягає в обов’язку понести конкретно визначені правові обмеження.

Переходячи безпосередньо до визначення адміністративної відповідальності в аналізованій сфері, зазначимо, що у правовій науці існують

різні погляди на визначення поняття адміністративної відповідальності [168, с.42]. Зокрема, аналізоване явище трактується як: 1) відносини, що виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами (за умов відсутності між ними відносин службового підпорядкування) з приводу вчинених останніми протиправних діянь, передбачених законодавством, що полягають у застосуванні до них адміністративних стягнень у визначеному законом порядку (Д. Лук'янець) [92, с. 34-35]; 2) специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законодавством стягнення до суб'єкта правопорушення (В. Колпаков; В. Авер'янов) [75, с.289; 76; 2, с. 109]; 3) накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що призводять до обтяжливих наслідків матеріального чи морального характеру (Ю. Битяк, В. Гаращук та О. Дьяченко) [13, с. 170; 14]; 4) вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, що полягає в застосуванні уповноваженими державою публічними органами (їх посадовими особами) певного виду адміністративного примусу – адміністративного стягнення (адміністративної санкції) (В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко) [31, с.283]; 5) застосування в установленому порядку уповноваженими на те органами й посадовими особами адміністративних стягнень, сформульованих у санкціях адміністративно-правових норм, до винних у вчиненні адміністративних проступків, що містить державне і громадське засудження, осуд їх особи та протиправного діяння, що виражається в негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати, і переслідуючи цілі їх покарання, виправлення й перевиховання, а також охорони суспільних відносин у сфері державного управління (І. Галаган) [29]; 6) застосування суддями, органами і посадовими особами встановлених державою заходів адміністративного покарання до фізичних і юридичних осіб за вчинення адміністративного правопорушення (Е. Охотський) [112, с.71]; 7) вид юридичної відповідальності, зміст якої полягає у примусовому, з додержанням установленної процедури, застосуванні

правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку, який скоєний правопорушником, заходів впливу (В. Хомик) [163].

Як бачимо, адміністративна відповідальність у будь-якому разі науковцями розглядається як різновид юридичної відповідальності громадян і службових осіб за вчинення ними адміністративного правопорушення (делікту) [149, с. 146] яке обов'язково причиняє певні негативні наслідки особі, яка його вчинила.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, адміністративну відповідальність службових та посадових осіб Департаменту можна визначити як державновладний спосіб урегулювання уповноваженими особами неправомірної поведінки працівників Департаменту, а також осіб, які контролюють і забезпечують адміністративно-правове регулювання його діяльності, що полягає в обов'язку ідентифікованої особи понести покарання за вчинений нею делікт, який: а) посягає на встановлений порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України; б) унеможливлює належне виконання взятих зобов'язань перед державою та суспільством; в) суперечить загальноприйнятим та визнаним моральним устоям і засадам громадянського суспільства.

Додамо, що її основною метою є виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі дотримання законів, поваги до правил співжиття в суспільстві, а також запобігання нових адміністративних деліктів як самим порушником, так й іншими особами [149, с.146], а основним завданням є: охорона суспільних відносин, які виникають у процесі їхньої діяльності від протиправної поведінки, яка суперечить державним потребам; гарантування прав громадян; виховання державних службовців у дусі дотримання різних адміністративних правил і тим самим недопущення дисциплінарних проступків; досягнення тієї поведінки, яка вимагається

законами, наказами, розпорядженнями і вказівками вищих у порядку підлеглості керівниками [84].

Загалом, говорячи про її особливості, слід зазначити, що це низка характерних рис, зокрема таких: 1) її підставою є тільки те правопорушення, за здійснення якого передбачено адміністративне покарання. Порядок і підстави застосування адміністративної відповідальності встановлено КУпАП [72]; 2) суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути фізичні та юридичні особи, посадові особи за протиправні діяння, видання наказів, що порушують законодавство, неухвалення заходів із забезпечення виконання правил підлеглими особами тощо; 3) адміністративним законодавством за вчинення адміністративних правопорушень передбачено перелік покарань (ст.24 КУпАП) [158, с. 91]; 4) накладається за правопорушення, які не мають високого ступеня суспільної небезпеки та мають назву «адміністративні проступки» (правопорушення); 5) є наслідком протиправної дії чи бездіяльності особи. У таких правовідносинах завжди бере участь суб'єкт публічно-правової сфери, тобто загальнодержавних інтересів; 6) є результатом правопорушення у сфері виключно загальнодержавних інтересів [3, с. 10; 22, с. 192].

У межах власної праці І. Коліушко та О. Банчук наголошують, що суб'єкти владних повноважень несуть адміністративну відповідальність відповідно до рішень адміністративного суду за адміністративні правопорушення у вигляді ухвалення незаконних рішень, учинення незаконних дій або бездіяльності [73, с. 32]. Якщо суб'єкт владних повноважень порушить порядок ухвалення свого індивідуального акта, який стосується інтересів певної особи, то адміністративний суд може своїм рішенням скасувати цей акт або зобов'язати відшкодувати завдану шкоду. Такі процесуальні дії суду свідчитимуть про визнання ним факту вчинення суб'єктом владних повноважень адміністративного правопорушення і притягнення його до адміністративної відповідальності [73, с.33]. І. Коліушк та О. Банчук переконані в тому, що адміністративний суд своїм рішенням визначить наявність чи відсутність порушення норм публічного права суб'єктами владних

повноважень, тим самим установить чи спростує наявність у діянні посадових осіб правопорушення (порушення норм позитивного права), що буде підставою для застосування адміністративної відповідальності. У разі встановлення факту правопорушення суд ухвалює рішення про скасування відповідного рішення чи визнання дії чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень незаконними, що і є мірами адміністративної відповідальності в розумінні І. Коліушка та О. Банчука [145, с. 158].

А тому, як бачимо, адміністративна відповідальність Департаменту та його службових і посадових працівників має свої особливості. Передусім такі особливості необхідні для забезпечення сталої його роботи, недопущення безпідставного притягнення до відповідальності осіб, тим самим створюючи додаткові гарантії для них, адже останні, вступаючи на відповідну державну службу, беруть на себе додаткові повноваження, а також пов'язані з цим обмеження прав, свобод у повсякденних правовідносинах, не пов'язаних зі здійсненням безпосередніх чи делегованих функцій держави. По-друге, лише спеціальний механізм установлення факту порушення норми у спеціальному судовому органі – адміністративному суді – гарантує об'єктивність його встановлення та реальну можливість відстоювання професійних прав та обов'язків. По-третє, наявність у КУпАП спеціальних статей, якими визначаються види адміністративних проступків для органів влади та управління, а також їх посадових осіб, вид та міра адміністративного стягнення, мають створити по-справжньому дійовий механізм адміністративної відповідальності для таких спеціальних суб'єктів, як перспективної, так і ретроспективної, а також відповідального ставлення до виконання взятих на себе функцій держави. А тому, на думку М. Самбора, реалізація зазначеного механізму потребує модернізування шляхом внесення змін і доповнень до чинного адміністративного законодавства [145, с. 161].

Переходячи до безпосереднього розкриття досліджуваної проблематики слід зазначити, що у практичній діяльності Міністерства юстиції України за кожним структурним підрозділом закріплено відповідальність за виконання

його завдань [113]. Один керівник має нести повну й абсолютну відповідальність перед уповноваженим суб'єктом за роботу всього колективу [113]. І це директор Департаменту, який несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Департамент [129], адже на керівників покладено владні й управлінські функції [113]. Окрім того, частиною першою статті 63 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 №889-VIII встановлено, що керівник несе відповідальність за неналежний рівень службової дисципліни і здійснює повноваження щодо притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності [159].

Додамо, що державні службовці загалом несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах із рядовими громадянами. Разом із тим можна виділити особливу категорію державних службовців, які несуть адміністративну відповідальність у підвищеному розмірі, – посадових осіб. Відповідальність саме посадових осіб займає чільне місце в інституті адміністративної відповідальності [112, с. 72].

Згідно зі спеціалізованим нормативно-правовим актом щодо діяльності Департаменту [129] посадові особи Департаменту несуть відповідальність за невиконання чи неналежне виконання покладених на них службових обов'язків згідно з чинним законодавством України. Можна виділити три різновиди адміністративних правопорушень, скоєних його посадовими особами: 1) пряме порушення правил; 2) надання незаконних вказівок підлеглим; 3) відсутність контролю за діями працівників, що призвело до порушення правил. Другий і третій різновид, очевидно, є специфічними саме для посадових осіб [112, с. 76].

У свою чергу службові особи несуть адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил, забезпечення виконання яких є їх службовим обов'язком [149, с. 146].

Службові, зокрема посадові, особи Департаменту є потенційними суб'єктами правопорушень законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (стаття

166-9 КУпАП), а також у сфері законодавства про закупівлі (стаття 164-14 КУпАП); законодавства з фінансових питань (стаття 164-2 КУпАП) та бюджетного законодавства (стаття 164-12 КУпАП); порядку формування та застосування цін і тарифів (стаття 165-2 КУпАП); неподання або несвоєчасного подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) (стаття 163-2 КУпАП); та інші.

Загалом об'єктом таких правопорушень є охоронювані адміністративним законодавством суспільні відносини, які виникають у сфері публічного управління та адміністрування. Об'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення в зазначеній сфері характеризується діями як у формі дії, так і бездіяльності [26].

За вчинення адміністративних проступків залежно від їх різновиду до аналізованих суб'єктів можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного проступку; конфіскація; позбавлення спеціального права; виправні роботи; адміністративний арешт. Попри це, деякі державні службовці Департаменту за вчинення адміністративних проступків притягаються до адміністративної відповідальності як спеціальні суб'єкти, якщо вони є посадовими особами і відносно них застосовуються такі адміністративні стягнення, як попередження та штраф. При цьому важливо зазначити, що штрафні санкції, які застосовуються до посадових осіб, установлюються в більшому розмірі, ніж штрафні санкції щодо інших осіб. Це зумовлено тим, що на посадових осіб покладається виконання таких обов'язків, які відзначаються особливим характером і мають публічне значення [84].

Окремо слід указати, що на посадових осіб Департаменту поширюються вимоги та обмеження, установлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI [128]. Оскільки, як відомо, корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає

економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ [41].

За поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців можна розташувати в такому порядку: недоброчесність державних службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень [41].

Відтак посадові особи Департаменту є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, які передбачені у главі 13-А КУпАП, зокрема за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4 КУпАП), порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (стаття 172-5 КУпАП), порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6 КУпАП), порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (стаття 172-7 КУпАП), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172-8 КУпАП), а також за невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9 КУпАП).

Як правило, у суддівській практиці державних службовців і посадових осіб публічних органів влади притягають до адміністративної відповідальності, за умови якщо ними одержано незначні подарунки, як-то пляшка шампанського, коробка цукерок чи подарунковий сертифікат на дорогі послуги. Стосовно подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має високу вартість, відповідальність настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 мінімальних заробітних плат (примітка до ст. 172-6 КпАП) [25].

У свою чергу у статті 172-7 КпАП під реальним конфліктом інтересів слід розуміти суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або

неупередженість ухвалення рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень (примітка 2 до статті 172-7 КпАП) [25].

Додамо, що відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення. У свою чергу порядок формування та ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, а також надання відомостей з нього регулюється Положенням про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, затвердженим наказом Міністерства юстиції України 11.01.2012 № 39/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 січня 2012 р. № 28/20341 [163].

Наостанок слід зазначити, що порядок накладання адміністративних стягнень на службових осіб Департаменту визначається КУпАП, зокрема визначено таке: стягнення накладається в межах, установлених нормативним актом, який передбачає відповідальність за адміністративний проступок; оплатне вилучення предмета і конфіскація як додаткові стягнення можуть накладатися лише у випадках, коли їх застосування прямо передбачене законом; стягнення накладається в точно визначених законом межах; при накладанні стягнень мають ураховуватися обставини, які виключають адміністративну відповідальність; підвідомчість справ; строки давності; обставини, які пом'якшують і обтяжують відповідальність [84].

Уточнимо, що нормами ч. 5 ст. 65 Закону № 1700 встановлено, що особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу, в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом. У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових

повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням [25].

Зазначаючи також про строки притягнення службовців Департаменту до адміністративної відповідальності, слід указати, що за загальним правилом вони накладаються не пізніше, ніж за два місяці з дня вчинення, при триваючому проступку – два місяці з дня його виявлення. З цього правила є деякі виключення. У тому разі, коли за фактом правопорушення було порушено кримінальну справу, а потім ухвалено рішення щодо її закриття, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше ніж через місяць з дня ухвалення такого рішення. У разі вчинення порушення митних правил, за яке встановлена адміністративна відповідальність і накладається адміністративне стягнення у вигляді конфіскації, особа притягається до відповідальності незалежно від часу скоєння того протиправного діяння [84].

Однак у зв'язку з тим, що аналізований суб'єкт є новоствореним, прецедентів притягнення до адміністративної відповідальності його посадових та службових осіб поки ще немає.

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно адміністративної відповідальності службових та посадових осіб Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України:

1) згідно із загальновизнаною науковою доктриною, а також нормами законодавства відповідальність більшою мірою розглядається як елемент санкційного впливу на протиправну поведінку конкретно визначеної особи, яка допустила своїми діями певні посягання на права чи інтереси інших осіб, зокрема держави чи соціуму загалом. При цьому така особа може бути як фізичною, так і юридичною. Хоча щодо останньої точиться наукова полеміка доцільності та визначеності змісту й сутності. За загальним правилом, керівники юридичної особи несуть персональну відповідальність за діяльність останньої. А тому, розглядаючи адміністративну відповідальність Департаменту, необхідно розкривати її через призму винуватості в конкретному правопорушенні ідентифікованих осіб, які в сукупності своїми

діями і втілюють у реальність основні його завдання та реалізують функції в аналізованій сфері;

2) відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків Департаменту покладається на Міністра та його заступників, у самому Департаменті – на директора, його заступників (начальників відділів) і на спеціалістів, які безпосередньо здійснюють аналізовану діяльність;

3) неможливо переоцінити значення інституту юридичної відповідальності в системі важелів регулювального впливу права, оскільки саме з його допомогою суб'єкти правовідносин, зокрема і працівники аналізованого Департаменту, по-перше, усвідомлюють значення своїх дій та дають їм правову оцінку (правомірність/неправомірність); по-друге, забезпечені можливістю отримати заохочення за вибір правомірності реалізації своїх зобов'язань або ж понести покарання у вигляді певного обмеження, яке спричинене несумлінністю чи перевищенням його компетенційної спроможності;

4) юридична відповідальність службових і посадових осіб Департаменту – це різновид соціальної відповідальності ідентифікованого працівника, яка складається з низки специфічно побудованих складників, розмежованих характером, ступенем і видовим складом допущеного ним відхилення від правомірної поведінки, встановленої актами законодавства чи договором, та покарання, яке полягає в обов'язку понести конкретно визначені правові обмеження – дисциплінарні, кримінальні, матеріальні, цивільно-правові, адміністративні;

5) адміністративна відповідальність Департаменту та його службових і посадових працівників має свої особливості. Службові, зокрема посадові, особи Департаменту є потенційними суб'єктами правопорушень законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (стаття 166-9 КУпАП), а також у сфері законодавства про закупівлі (стаття 164-14 КУпАП); законодавства з фінансових питань (стаття 164-2 КУпАП) та бюджетного законодавства (стаття

164-12 КУпАП); порядку формування та застосування цін і тарифів (стаття 165-2 КУпАП); неподання або несвоєчасного подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) (стаття 163-2 КУпАП); порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4 КУпАП); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (стаття 172-5 КУпАП); порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6 КУпАП); порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (стаття 172-7 КУпАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172-8 КУпАП); невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9 КУпАП);

б) у зв'язку з тим, що аналізований суб'єкт є новоствореним, прецедентів притягнення до адміністративної відповідальності його посадових та службових осіб поки ще немає.

Отже, адміністративна відповідальність службових і посадових осіб Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України – це державновладний спосіб урегулювання уповноваженими особами неправомірної поведінки працівників Департаменту, а також осіб, які контролюють і забезпечують адміністративно-правове регулювання його діяльності, що полягає в обов'язку ідентифікованої особи понести покарання за вчинений нею делікт, який: а) посягає на встановлений порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України; б) унеможливлює належне виконання взятих зобов'язань перед державою та суспільством; в) суперечить загальноприйнятим та визнаним моральним устоям і засадам громадянського суспільства.

Висновки до розділу 2

Здійснене дослідження з приводу аналізу елементів адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України дає підстави для формування низки висновків, зокрема:

1. З'ясовано, що категорія «обов'язки» є багатогранною та за концептуальною змістовою характеристикою позначає певні гранично допустимі дії, зумовлені суспільними потребами для досягнення певної необхідної мети. У свою чергу юридичні обов'язки – це зобов'язання підлеглого щодо виконання вказівки уповноваженого, яке відображає необхідність дотримання конкретної моделі поведінки, яка нормативно зафіксована та своїм спрямуванням є корисною для соціуму й держави, а порушення якої спричиняє застосування покарання.

2. Доведено, що адміністративні обов'язки Департаменту – це породжена державними та суспільними інтересами міра нормативно зафіксованої необхідної моделі поведінки посадових і службових осіб Департаменту (які отримали від Міністерства юстиції України зобов'язання у сфері забезпечення та відстоювання інтересів держави у спірних конфліктних ситуаціях, які мають зарубіжний характер), що визначається адміністративними і додатково зарубіжними актами по конкретній справі, а за її порушення застосовуються різнобічні покарання, що загалом негативно впливає на інтереси держави й соціуму.

3. Виявлено, що аналізований Департамент наділений низкою адміністративних обов'язків, які класифіковано на такі групи:

а) функціональні обов'язки (це нормативно закріплений перелік адміністративних дій співробітників Департаменту з метою виконання його функціональних завдань без конкретизації особи виконавця): 1) постійний моніторинг існуючих і ймовірних загроз, що спричиняють спірні конфліктні ситуації зарубіжного характеру; 2) забезпечення належного захисту інтересів держави шляхом плановості та стратегічності реалізовуваної діяльності; 3) забезпечення узгодженості дій заінтересованих органів та організацій під час

вирішення конкретних спірних ситуацій зарубіжного характеру шляхом утворення міжвідомчих робочих груп і надання пропозицій щодо процесу її вирішення; 4) здійснення аналізу та ведення звітності про хід вирішення існуючих спорів зарубіжного характеру; 5) виконання вимог Конституції та законів України, доручень Президента України та Кабінету Міністрів України та забезпечення ефективної співпраці осіб, залучених до вирішення спорів зарубіжного характеру (юридичних радників, примірювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, які мають необхідні знання для здійснення заходів щодо захисту прав та інтересів України); 6) розроблення пропозицій та прогнозів до бюджетних програм КПКВК 3601150 та КПКВК 3601170, їх безпосередньої реалізації та подання звітності щодо обсягів її виконання; 7) проведення процедури закупівлі юридичних послуг, розроблення відповідної документації та контролю за виконанням умов підписаного договору; 8) розроблення проектів нормативно-правових актів, що входять до сфери відання Департаменту та проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів з питань, віднесених до його компетенції; 9) забезпечення координації діяльності з національними та зарубіжними органами, зокрема їх співпраці; 10) здійснення організаційних заходів щодо підвищення авторитету країни та міжнародній арені, зокрема організовувати зустрічі керівників Міністерства із представниками закордонних публічних інституцій; 11) систематичне вивчення та аналіз норм міжнародного права, зокрема законодавства зарубіжних країн; та інші;

б) субфункціональні обов'язки Департаменту – це обов'язкові процедури і правила, виконання яких забезпечує реалізацію функціональних обов'язків Департаменту. Як і попередні, вони тісно пов'язані з його повноваженнями в конкретному владно-відомчому полі його діяльності та встановлюють його межі;

в) службові обов'язки працівників Департаменту – це набір організаційних, технічних та службових дій, що опосередковують реалізацію функцій і завдань Департаменту уповноваженим співробітником (виконавцем):

1) загальні, які розповсюджуються на всіх державних службовців без винятку (засновані на загальних принципах державної служби); 2) посадові обов'язки працівників Департаменту, відображені в їх посадових інструкціях. Уточнено, що службовими особами Департаменту можна вважати професійних працівників, які за попередньо узгодженими функціями, завданнями, часом, місцем та способом виконують свої функціональні обов'язки, делеговані їм Міністерством юстиції України, в той час як посадові особи – паралельно з професійними працівниками виконують адміністративні функції, що характеризуються наявністю елементів владного впливу відносно службових осіб Департаменту; 3) окрему групу зобов'язань Департаменту становлять договірні, які породжені потребою якісного захисту та представництва інтересів України за кордоном висококваліфікованими юристами з метою запобігання завданню державі збитків.

4. Виявлено, що більшість науковців права та обов'язки осіб розкривають через призму відповідних правовідносин, апелюючи категорією суб'єктивного права та у свою чергу уникаючи розгляду категорії адміністративних прав. Це зумовлено наявністю поділу права на об'єктивне та суб'єктивне. Виходячи з такої позиції, розгляд адміністративних прав аналізованого суб'єкта здійснюється через призму його суб'єктивного права та конкретних адміністративних відносин, потенційним учасником яких є або може бути Департамент.

5. Зазначається, що суб'єктивні права Департаменту є тим рушійним чинником, що визначає самостійність цього суб'єкта в різномірних взаємозв'язках і наділяє його певною адміністративною правоможністю, яка у свою чергу активує процес належного виконання суб'єктивних обов'язків. Це абстрактна категорія, яка поглинає своїм змістом конкретний перелік нормативно зафіксованої гранично допустимої міри його суспільно корисної поведінки, слугує допоміжним чинником для реалізації його основних функціональних завдань та активує можливість виникнення зобов'язань. У свою чергу адміністративні права Департаменту є складовим елементом його

суб'єктивних прав та передбачають конкретизований перелік допустимих дій, які виконуються його посадовими особами у процесі захисту інтересів держави під час виникнення та вирішення спорів зарубіжного характеру та забезпечують можливість його організаційно-технічного супроводження. Суб'єктивне право аналізованого суб'єкта відображає загальні засади його правових можливостей як суб'єкта публічного адміністрування, в той час як адміністративні наділяють його можливістю реалізації своїх функціональних зобов'язань.

6. Виявлено, що існують розбіжності в наукових колах щодо можливості застосування до публічних органів влади категорії «суб'єктивне права», однак вона може бути застосована не тільки до приватних осіб, оскільки сукупність установленної міри поведінки може бути узагальненою (наприклад, права Департаменту як суб'єкта, уповноваженого на представництво інтересів держави під час урегулювання спорів зарубіжного характеру) та конкретизованою (адміністративні права Департаменту під час укладання мирової угоди, утворення міжвідомчих робочих груп, застосування заходів щодо захисту прав та інтересів України тощо). При цьому слід розуміти, що суб'єктивні права є невід'ємною частиною адміністративних. А тому вважається, що суб'єктивне право Департаменту включає в себе дві правоможності: а) користуватися певними благами, наданими йому ієрархічно визначеним суб'єктом публічного адміністрування, зокрема організаційними, матеріальними, технічними тощо; б) нормативно зафіксовану міру можливої поведінки, яка апріорі є правовою.

7. Доведено, що адміністративні права Департаменту – це нормативно закріплена, гарантована та охоронювана адміністративними актами сукупність дозволених, можливих та суспільно корисних дій уповноважених співробітників Департаменту.

8. Сформовано класифікацію адміністративних прав Департаменту, зокрема:

– загальні: а) суб'єктивні права публічних органів влади (право на власні та чужі дії; застосування заходів примусу при відмові зобов'язаної сторони

виконати зобов'язання та інші); б) узагальнені права Департаменту у сфері врегулювання спорів зарубіжного характеру (право отримувати у законний спосіб необхідну інформацію; приймати участь в різноманітних зустрічах, в тому числі обговорювати нагальні проблеми у сфері відання Департаменту; залучати сторонніх осіб з метою вирішення проблем, що виникають в процесі реалізації захисту інтересів країни у конфліктах зарубіжного характеру тощо);

– спеціальні: а) службові – суто професійні права, які забезпечують та гарантують гідні умови їх праці (встановлені Законом України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 р. № 4050-VI); б) функціональні – закріплені за окремим співробітником Департаменту правові можливості;

– окрему групу прав Департаменту становлять договірні. Це пов'язано з тим, що Департамент має виключне право на закупівлю послуг з юридичного консультування та юридичного представництва (код ДК 021:2015:79110000-8) та, відповідно, укладання договорів з іноземними радниками.

9. З'ясовано, що згідно із загальновизнаною науковою доктриною, а також нормами законодавства відповідальність більшою мірою розглядається як елемент санкційного впливу на протиправну поведінку конкретно визначеної особи, яка допустила своїми діями певні посягання на права чи інтереси інших осіб, зокрема держави чи соціуму загалом. При цьому така особа може бути як фізичною, так і юридичною. Хоча відносно останньої точиться наукова полеміка доцільності та визначеності змісту та сутності. За загальним правилом, керівники юридичної особи несуть персональну відповідальність за діяльність останньої. А тому, розглядаючи адміністративну відповідальність Департаменту, доцільно через призму винуватості в конкретному правопорушенні ідентифікованих осіб, які в сукупності своїми діями і втілюють у реальність основні його завдання та реалізують функції в аналізованій сфері. При цьому наголошується, що неможливо переоцінити значення інституту юридичної відповідальності в системі важелів регулювального впливу права, оскільки саме з його допомогою суб'єкти правовідносин, зокрема і працівники аналізованого Департаменту, по-перше, усвідомлюють значення

своїх дій та дають їм правову оцінку (правомірність/неправомірність); по-друге, забезпечені можливістю отримати заохочення за вибір правомірності реалізації своїх зобов'язань або ж понести покарання у вигляді певного обмеження, яке спричинене несумлінністю чи перевищенням його компетенційної спроможності.

10. Виявлено, що відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків Департаменту покладається на Міністра та його заступників, у самому Департаменті – на директора, його заступників (начальників відділів) і на спеціалістів, які безпосередньо здійснюють аналізовану діяльність. Загалом це різновид соціальної відповідальності ідентифікованого працівника, яка складається з низки специфічно побудованих складників, розмежованих характером, ступенем і видовим складом допущеного ним відхилення від правомірної поведінки, встановленої актами законодавства чи договором, а покарання полягає в обов'язку понести конкретно визначені правові обмеження – дисциплінарні, кримінальні, матеріальні, цивільно-правові, адміністративні.

11. Доведено, що адміністративні права Департаменту є тим рушійним чинником, що визначає самостійність цього суб'єкта в різномірних взаємозв'язках та наділяє його певною адміністративною правомочністю, яка, у свою чергу, активує процес належного виконання обов'язків. Це нормативно закріплена, гарантована та охоронювана адміністративними актами сукупність дозволених, можливих та суспільно корисних дій уповноважених співробітників Департаменту. Аналізований суб'єкт наділений низкою загальних, спеціальних та окремо договірних прав, реалізація яких відбувається в процесі захисту інтересів держави та відстоюванні її прав у спорах зарубіжного характеру.

12. Виявлено, що адміністративна відповідальність Департаменту та його службових і посадових працівників має свої особливості. Службові, зокрема посадові, особи Департаменту є потенційними суб'єктами правопорушень законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (стаття 166-9 КУпАП), а також у сфері законодавства про закупівлі (стаття 164-14 КУпАП); законодавства з фінансових питань (стаття 164-2 КУпАП) та бюджетного законодавства (стаття 164-12 КУпАП); порядку формування та застосування цін і тарифів (стаття 165-2 КУпАП); неподання або несвоєчасного подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) (стаття 163-2 КУпАП); порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4 КУпАП); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (стаття 172-5 КУпАП); порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6 КУпАП); порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (стаття 172-7 КУпАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172-8 КУпАП); невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9 КУпАП). Однак уточнено, що у зв'язку з тим, що аналізований суб'єкт є новоствореним, прецедентів притягнення до адміністративної відповідальності його посадових та службових осіб поки ще немає.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

3.1 Міжнародне врегулювання спорів зарубіжного характеру та особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів, уповноважених на здійснення такої діяльності (на прикладі Юридичного департаменту державної канцелярії Латвійської республіки)

Проведене нами дослідження переконливо свідчить про те, що є категорія спорів, які нерозривно пов'язані з міжнародними відносинами. Усе частіше ці суперечки вже не тільки в першу чергу між державами, а й між державами та іншими сторонами, такими як міжнародні організації та інші недержавні суб'єкти, і між цими учасниками взаємно [183].

Факт того, що Україна є лідером серед країн СНД за кількістю справ з міжнародного арбітражу, де вона виступала як відповідач, свідчить сам за себе. Так, Україна була відповідачем у десяти справах, які розглядалися трибуналами Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів. Відповідно до статистики Арбітражного інституту Торгової палати м. Стокгольма проти України було порушено три інвестиційні справи. Розгляд двох справ відбувався арбітражем *ad hoc* відповідно Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ 1976 р. [87], а також ще по одній інвестиційній справі розглядалося в Постійній палаті Третейського суду – так званому Міжнародному арбітражному суді. Незважаючи на те, що Україна виграла або врегулювала мировою угодою щонайменше 8 із 10 вищезгаданих справ і тим самим закріпила за собою позицію успішного відповідача, будь-який інвестиційний спір є негативним показником, що означає наявність настільки значного дискомфорту інвестора

на території України, що інвестор звертається до доволі витратного (як із позиції грошей, так і часу) засобу захисту своїх прав [154, с. 125].

У межах нашої праці ми навмисно не акцентували увагу на особливостях та процедурних аспектів здійснення врегулювання інвестиційних та інших договірних спорів між Україною та іноземними суб'єктами, оскільки це виходить за рамки нашого дослідження. Однак із позиції досвіду адміністративно-правового статусу зарубіжних уповноважених органів у реалізації державновладної функції з урегулювання конфліктних ситуацій зарубіжного характеру, вважаємо за необхідне уточнити деякі міжнародні стандарти такої діяльності та безпосередньо розкрити адміністративну діяльність таких органів за кордоном на прикладі Латвійської Республіки.

Слід наголосити, що за нашим баченням, спори зарубіжного характеру – це насамперед інвестиційні, а також договірні, які у свою чергу можуть бути спровоковані щодо різноманітних спірних об'єктів, зокрема: учинення певних дій чи утримання від них, відшкодування збитків, а також впливати з інших відносин, предметом яких є міжнародна торгівля.

Відповідно найрозповсюдженішим спірним об'єктом є саме інвестиційні правові зв'язки між державою та іноземним суб'єктом, причому не тільки в Україні, де, до речі, не сприятливий інвестиційний клімат як такий, а й в інших державах. А тому є сенс зупинитись на цьому питанні більш детально.

Для початку слід відзначити, що Вашингтонська Конвенція є одним із перших універсальних багатосторонніх міжнародно-правових документів, який призначений для регулювання відносин між державами і суб'єктами національного права окремих держав. Виключною сферою дії цього акта є інвестиційні спори, які виникають між інвестором і урядом приймаючої країни з приводу тлумачення угод про ввіз капіталовкладень або націоналізації майна, пов'язаного зі здійсненням інвестицій [164, с. 80].

Уточнимо, що регулювання інвестиційної діяльності входить до компетенції кожної держави і здійснюється на основі національного законодавства. У той же час ця діяльність значною мірою має міжнародний

характер, і її міжнародно-правове регулювання передбачає узгодження дій усіх держав, пов'язаних з інвестиційною діяльністю. Проблема пошуку засобів ефективного цивілізованого попередження і врегулювання спорів, що виникають між учасниками інвестиційних правовідносин, стає все більш важливою. Судова система об'єктивно не здатна забезпечити їх належне вирішення, що зумовлено насамперед особливістю міжнародної інвестиційної діяльності, яка має полісистемний характер з огляду на участь у ній суб'єктів різних систем права [56, с. 3].

Саме тому кожна держава прагне мирно, ефективно та своєчасно (без затягування часу) розглянути конкретний спір з метою його врегулювання на найбільш удалих умовах і з максимальною результативністю.

Саме «Вашингтонська конвенція «Про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами» від 18 березня 1965 р. уперше встановила універсальний міжнародно-правовий засіб вирішення такої категорії спорів. Для приведення в дію механізму, установленого цією конвенцією, не потрібно ні наявності системи страхування іноземних інвестицій, ні укладення двосторонніх міжнародних угод про їх захист. Узяття участі в конвенції дає можливість ухвалення передбачену нею процедуру вирішення спорів у будь-коли, коли йдеться про іноземні приватні інвестиції та коли сторонами в спорі виступають держави та іноземна особа» [28, с.83; 164, с.80].

Визначаючи способи розв'язання інвестиційних спорів, слід зазначити, що за відсутності офіційних угод спір між іноземним інвестором і приймаючою державою розглядається судом такої держави. Також раніше часто застосовувався дипломатичний спосіб захисту для вирішення інвестиційних спорів (як шляхом переговорів, так і в судовому порядку) [175, с. 787]. Такі механізми вирішення міжнародних інвестиційних спорів не є ефективними і з часом втратили свою актуальність [90, с. 63].

Додамо, що згідно з положеннями Вашингтонської конвенції під егідою Світового банку було створено Міжнародний центр з урегулювання

інвестиційних спорів між державами й особами з інших держав. Центр має розв'язувати спори шляхом використання арбітражної процедури. Його рішення є обов'язковими для сторін. Він складається з Адміністративної ради й Секретаріату [19].

Тобто міжнародна спільнота дійшла висновку, що найефективнішим способом урегулювання таких спірних відносин є саме арбітражне провадження. Сьогодні поряд із Міжнародним центром із врегулювання інвестиційних суперечок (ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes) інвестиційний спір можна вирішити також у Міжнародному арбітражному суді Міжнародної торгівельної палати; Арбітражному інституті Торгової палати м. Стокгольма; Лондонському міжнародному арбітражному суді; Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України; Міжнародній постійній палаті Третейського суду; національних арбітражних (третейських) судах конкретної країни.

Додамо, що саме арбітраж залишається одним з основних способів вирішення суперечок і конфліктів, що виникають у ході здійснення інвестиційної діяльності. Третейські суди поділяються на інституційний арбітраж, що діє на постійній основі і звичайно створюється різного роду комерційними і професійними організаціями, та арбітраж *ad hoc* (або ізолюваний арбітраж), який створюється самими сторонами для вирішення конкретного спору. Здебільшого перевага надається інституційним арбітражем, оскільки там уже напрацьований регламент, можливість використання приміщень і обладнання, є перелік арбітрів, серед яких можна вибрати людей потрібної кваліфікації [54, с. 14].

Окрім того уточнимо, що специфіка міжнародних інвестиційних спорів призвела також до виникнення так званого міжнародного змішаного арбітражу (*international mixed arbitration or international investment arbitration, or investor-to-state arbitration*), що призначений для врегулювання спорів між державами та фізичними (або юридичними) особами у зв'язку з розбіжностями, що

виникають у процесі інвестиційної діяльності. У наш час він є основним засобом вирішення спорів у сфері міжнародних економічних відносин, якому надають перевагу підприємці та юристи з різних країн. Міжнародний змішаний арбітраж становить собою один із найбільш ухвалених інструментів зняття суперечностей між сторонами. Це пов'язано з тим, що умови врегулювання спорів в арбітражі встановлюють самі сторони, виходячи зі своїх інтересів та можливостей [56, с. 3].

Також слід наголосити, що однією з характерних сторін Конвенції є те, що вона не дає єдиного визначення терміна «інвестиції». Автори цього документа виходили з того, що таке визначення має міститися в національно-правових актах учасників Конвенції й що між цими актами будуть існувати певні відмінності. Саме тому кожна держава в разі приєднання до Конвенції мусить повідомити про клас або класи спорів, які передбачається передавати на розгляд Міжнародного центру з розв'язання інвестиційних спорів [19].

Говорячи про угоди між договірними державами, слід зазначити, що, наприклад, Україною укладено близько 60 угод про взаємне сприяння та взаємний захист інвестицій. Серед них угоди, укладені з Республікою Панама 2003 року (ратифікована Законом України № 3095-IV від 16.11.2005 року), Урядом Республіки Сан-Марино 2006 року (ратифікована Законом України №571-VI від 19.09.2008 року), зі Словацькою Республікою 2007 року (ратифікована Законом України № 128-VI від 06.03.2008 року), з Урядом Ізраїлю 2010 року (ратифікована Законом України № 3451-VI від 01.06.2011 року) та інші [140].

Наприклад, Угода між Україною та Республікою Панама про сприяння та взаємний захист інвестицій [156] визначає, що термін «інвестиція» охоплює будь-який вид активів, інвестованих у зв'язку з економічною діяльністю інвесторів однієї Договірної Сторони на території іншої Договірної Сторони відповідно до законів та нормативних актів останньої та включатиме зокрема, але не виключно: а) рухоме та нерухоме майно, як і будь-які інші майнові права, такі як заставні, орендні, права утримання, забезпечення позики та

подібні права; б) акції, цінні папери та зобов'язання і права участі в компанії або будь-якому підприємстві, а також інші права чи інтереси участі; в) вимоги стосовно грошей, кредитів або будь-якого виконання зобов'язання відповідно до контракту, що має економічну цінність; г) права інтелектуальної власності, включаючи авторські права, патенти, товарні знаки, товарні назви, промислові зразки, технічні процеси, торговельні секрети, ноу-хау та гудвіл; д) права, надані згідно із законодавством або за контрактом, включаючи концесії на розвідку, видобування, розвиток та експлуатацію природних ресурсів.

У свою чергу згідно з Угодою між Україною та Словацькою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій [176] термін «інвестиція» означає будь-який вид активів, інвестованих у зв'язку з економічною діяльністю інвестора однієї Договірної Сторони на території іншої відповідно до законодавства останньої та включає зокрема, але не виключно: а) рухоме та нерухоме майно, як і будь-які інші майнові права, такі як заставні, права утримання, забезпечення по позиці; б) акції, цінні папери та боргові зобов'язання компаній або будь-яку іншу форму участі в компанії; в) вимоги стосовно грошей або будь-якого виконання зобов'язань, що має економічну цінність, пов'язані з інвестицією; г) майнові права інтелектуальної власності, включаючи авторські права, патенти та пов'язані з цим права на літературні та художні твори, включаючи звукові записи, винаходи в усіх сферах людських розробок, промислові зразки, комерційна таємниця, ноу-хау, товарні знаки, знаки на послуги та комерційні найменування; д) будь-яке право, надане згідно із законодавством або за контрактом, та будь-які ліцензії та дозволи відповідно до законодавства, включаючи концесії на розвідку, видобування, розвиток та експлуатацію природних ресурсів.

Тобто з позиції договірних інвестиційних зобов'язань термін «інвестиція» розглядається в аспекті його складового наповнення, а точніше переліку ймовірних торгових об'єктів, перелік яких, до речі, не є вичерпним.

Як стверджує Д. Рабомізо, у зв'язку з тим, що з одного боку, визначення терміна «інвестиція» у подібних угодах є досить широким, а з іншого боку,

будь-якого загальновизнаного визначення терміна «інвестиція» в міжнародному праві не існує, арбітражні суди під час розгляду інвестиційних спорів спробували виділити загальні для визначення цього терміну критерії (характеристики). Наприклад, у справах *Fedax N.V. v. Republic of Venezuela* і *Salini Costruttori SPA and Ita / strade S.P.A. v. Kingdom of Morocco* арбітражні суди при розгляді питання щодо своєї юрисдикції вказали на те, що угода, щоб бути кваліфікованою як інвестиційна, має бути розглянута з урахуванням таких критеріїв: тривалість; внесок інвестора (кошти або інші активи, що мають економічну цінність); регулярність прибутку; внесок у розвиток приймаючої держави та ухвалення певних ризиків [140; 176].

Таким чином, специфіка інвестиційних спорів зумовлена зіткненням приватного і публічного права, що створює науковий і практичний інтерес для його дослідження. Ми погоджуємось із думкою М. Лазаренка про те, що під інвестиційними спорами в широкому сенсі слід розуміти будь-які спори, пов'язані з інвестиціями (економічного, технічного, технологічного, адміністративного, правового характеру і т. ін.) [90, с. 63].

Додамо, що роль міжнародних інвестиційних угод, особливо двосторонніх, полягає в гарантуванні стабільності режиму для іноземних інвесторів, наданні їм відповідних стимулів, взаємоув'язуванні інтересів як іноземних вкладників капіталу, так і країн, де здійснюються інвестиції. Зазначені договори у сфері іноземних інвестицій призначені для забезпечення міжнародно-правового захисту насамперед від некомерційних ризиків. Установлення зрозумілих, доступних і здійснюваних правил, які покращують інвестиційний клімат і тим самим зміцнюють довіру між державами, є свого роду стимулятором іноземних інвестицій [154, с. 124].

Таким чином, міжнародні інвестиційні спори – це різновид спірних взаємопретензійних вимог, що виникають між суб'єктами міжнародного і національного права з приводу конкретно визначеного договірним зобов'язанням об'єкту. Механізм вирішення таких спорів регламентується як міжнародними, так і національними нормативно-правовими актами конкретної

країни та передбачає можливість варіювання процедурних аспектів його вирішення, що полягає як в арбітражному порядку, так і із застосуванням національних судових процедур.

На прикладі Латвійської Республіки розкриємо адміністративно-правовий статус її уповноваженого суб'єкта на представництво інтересів держави під час вирішення аналізованих спірних взаємозв'язків з іноземним елементом.

Відповідно до підпункту 3.12 Положення Кабінету міністрів Латвійської Республіки № 263 «Правила державної канцелярії» від 20 травня 2003 року Державна канцелярія забезпечує представництво Латвійської Республіки в міжнародних інвестиційних спорах. Вона реалізовує цю діяльність з 17 листопада 2015 року. Слід уточнити, що державне представництво засноване на так званій «гібридній моделі», а саме Державна канцелярія співпрацює із зовнішніми експертами, запрошеними для юридичної представництва держави [179].

Зазначимо, що Державна канцелярія є центральним органом державного управління, безпосередньо підлеглим прем'єр-міністру. Її очолює директор, який є високопосадовцем, призначеним на посаду і звільненим з посади наказом Кабінету міністрів і за рекомендацією прем'єр-міністра. Директор та інші державні службовці Державної канцелярії призначаються на посаду відповідно до Закону про державну цивільну службу. До її складу входять канцелярія прем'єр-міністра, відділи, відділи та окремі підрозділи, створені директором. Державна канцелярія забезпечує і контролює відповідність нормативних документів і проектів правових актів Кабінету міністрів ефективним вимогам; розробляє і реалізує плани політичних дій в різних сферах і надає рекомендації щодо політичних документів і правових актів, а також технічно організовує діяльність Кабінету міністрів. Підлеглою установою Державної канцелярії є Латвійська школа державного управління (з 1 січня 2003 року) [182].

Нормативне регулювання цього публічного органу влади Республіки здійснюється на основі таких актів, як Правила державної канцелярії; Закон про

структуру державної адміністрації; Закон про державну цивільну службу; Концепція розвитку людських ресурсів в державному управлінні; Керівництво з розробки системи планування політики; Керівництво з планування політики; Каталог робіт державних і місцевих органів влади; Принципи поведінки державного службовця; Закон про публічні агентства; Положення про оцінку виконання робіт працівниками у державних установах державного управління [178] та деяких інших.

Згідно зі спеціалізованим нормативно-правовим актом [182], що безпосередньо й закріплює адміністративно-правовий статус аналізованого суб'єкта, вона виконує функції, викладені в Законі «Про структуру державне управління», а також такі функції, як організаційне та технічне забезпечення роботи прем'єр-міністра; забезпечення розвитку та координації державного управління і політики в області розвитку ресурсів, координації та моніторингу її здійснення; виконання функцій посередництва в здійсненні Європейського соціального Фонду; забезпечення утвердження цінностей суспільства і розповсюдження інформації про основи і цінності демократичної держави.

Для виконання зазначених функцій Канцелярія координує роботу підрозділів державного управління, розробляє і здійснює комунікаційну політику уряду; організовує розробку державних закупівель для навчальних програм державних службовців; організовує та забезпечує управління документами і електронною інформацією Кабінету міністрів, заступників прем'єр-міністра і прем'єр-міністра; організовує і забезпечує управління державної інформаційної системи «База даних прямих установ державного управління»; здійснює юридичний аналіз документів, представлених проектів правових актів до Кабінету міністрів; забезпечує підготовку засідань Кабінету міністрів, зустрічей державних секретарів, засідань парламентських секретарів міністерств та інших зборів, передбачених правовими актами або встановлених прем'єр-міністром; координує співпрацю установ державного управління з метою забезпечення дотримання правових текстів і норм державною; координацію та контроль виконання завдань, покладених на Кабінет міністрів

за законами і Сеймом; готує та подає до Кабінету міністрів доповіді, пропозиції та рекомендації Міністрів, Сейму і міжнародних організацій з питань щодо становища у сфері державного управління, а також організовує співпрацю з неурядовими організаціями; здійснює розгляд заяв, скарг і пропозицій, адресованих Прем'єр-Міністру та його заступнику і прийом відвідувачів; готує пропозиції про фінансування державного бюджету, необхідні для здійснення заходів, передбачених нормативними актами і документами щодо планування та виконання завдань, установлених для установи; здійснює від імені держави операції з приватного права для забезпечення діяльності установи; за призначенням прем'єр-міністра здійснює фінансові перевірки, контроль та оцінювання ефективності та корисності установ прямого публічного управління шляхом залучення громадськості та фахівців з адміністрування, а також інших експертів; співпрацює з іноземними установами державного управління, міжнародними організаціями та представниками і фахівцями іноземної держави; забезпечує представлення інтересів держави в міжнародному та місцевому судах; виконує інші завдання, передбачені нормативними актами [182; 185].

Як бачимо, у функціональних обов'язках аналізованого суб'єкта прямої вказівки на врегулювання інвестиційних спорів немає, більше того, він наділений низкою інших повноважень у різних сферах, що в свою чергу спонукає до логічного висновку, що він є багатопрофільним, універсальним публічним органом, який має реалізовувати декілька допоміжних функцій уряду з метою його належного функціонування. Серед основних завдань окремо слід виділити забезпечення сталої роботи Кабінету міністрів, зокрема опікування питанням підготовки і проведення його засідань, а також здійснення управління кабінетною документацією; брати безпосередню участь у процесі планування державної політики, що входить до сфери відання Кабінету міністрів; координація, планування і здійснення національної політики; співпраця з національними та іноземними інституціями; загальне забезпечення державної адміністрації; інформувати громадськість про роботу й діяльність

Кабінету міністрів, забезпечення представництва уряду в міжнародному та місцевих судах тощо.

Для всебічного аналізу адміністративно-правового статусу Державної канцелярії додамо, що вона має право: залучати представників міністерств та інших державних і місцевих органів влади та інших установ і представників неурядових організацій до вирішення питань державного управління; створювати робочі групи й організувати міжвідомчі наради; вільно звертатися в інші установи прямого публічного управління, запитувати й отримувати інформацію і документи, необхідні для виконання своїх завдань; отримувати від фізичних та юридичних осіб безкоштовну інформацію й документи, необхідні для виконання своїх завдань; надавати платні послуги; мати інші права, передбачені законодавством [182].

Аналіз вищезгаданого нормативно-правового акта дає можливість зробити такий висновок щодо змістових складових її адміністративно-правового статусу: 1) місце аналізованого суб'єкта в системі державної влади розкривається через його приналежність до виконавчих органів та безпосередню підлеглість прем'єр-міністру; 2) адміністративна діяльність виходить далеко за межі урегулювання інвестиційних спорів з іноземним елементом, є складовою його повноважень поряд з іншими, хоча деталізація його у спеціалізованому нормативному акті не передбачена; 3) механізм реалізації функціональних завдань в аналізованій сфері окреслений в окремому нормативно-правовому акті. Стосовно структурних елементів відзначимо, що адміністративні обов'язки логічно впливають із функціональних завдань, у той час як права недостатньою мірою забезпечують їх реалізацію, визначаючи лише загальні межі гарантованих дій.

Уточнюючи про механізм реалізації функціональних завдань в аналізованій сфері зазначимо, що він передбачений в Постанові Кабінету міністрів Латвійської Республіки № 288 «Порядок забезпечення представництва в міжнародному інвестиційному спорі», який набув чинності 10 травня 2017 року [179]. Безпосередньо аналізованою нами діяльністю займається

відповідний Департамент в його складі – юридичний. Основним його завданням є представлення інтересів держави в процесах міжнародного арбітражу та представництво Кабінету міністрів у місцевих судах, а також у співпраці з міністерствами, якщо це необхідно. При виконанні своїх функцій він розглядає матеріали справи, розробляє та реалізує стратегію, відвідує судові засідання [185].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів № 145 (05.03.2004) «Про створення механізму представлення інтересів держави у зв'язку із судовим розглядом та розслідуванням» Державна канцелярія була призначена як установа, відповідальна за реалізацію цього документа. Метою цієї Концепції було створення ефективної системи забезпечення законного запобігання потенційним спорам, своєчасної реакції та, за необхідності, також компетентне представництво державних інтересів, якщо буде судовий розгляд і Латвійська Республіка є позивачем або відповідачем. У цьому документі передбачається створення механізму захисту державних інтересів для забезпечення єдиного, компетентного та професійного представництва державних інтересів у спорі, і коли існує вірогідність судового розгляду та коли держава входить у коло сторін, що беруть участь у цьому процесі. Завдання, поставлені в документі, спрямовані на створення ефективного, компетентного та економічно ефективного органу (Юридичний департамент), який буде відповідати за координацію всієї інформації про міжнародне судочинство і, за необхідності, здійснювати представництво інтересів країни. 2005 року Юридичний відділ розпочав виконувати завдання, передбачені Положенням [181].

Представництво державних інтересів як його адміністративна діяльність під час вирішення спорів у міжнародних судах полягає в такому: 1) шляхом ведення переговорів між двома або більше суб'єктами права, що реалізують функції державного управління; 2) шляхом розроблення стратегії судового розгляду та після затвердження Кабінетом міністрів – її реалізація у спорах, коли Латвійська Республіка є позивачем або відповідачем; 3) шляхом надання Кабінету міністрів та конкретному державному органу консультацій щодо

потенційних спорів і спорів, щодо яких судовий розгляд вже ведеться; 4) шляхом підготовки рекомендацій з питань міжнародного комерційного права [179]. Відповідно до спеціалізованого законодавства [180] Департамент також здійснює організацію процедур закупівель Державної канцелярії та складає контракти, а також здійснює контроль за виконанням цих договорів (правові аспекти). Окремо слід вказати про представництво Латвії в роботі з Міжнародним інститутом з уніфікації приватного права, яке здійснюється у співпраці з Міністерством юстиції [185].

Однак найважливішим інструментом для реалізації його функцій є створення системи звітування для забезпечення ефективного обміну інформацією та оперативного інформування членів Кабінету міністрів про ситуацію в кожному окремому випадку. Приймаючи до уваги специфіку питань, пов'язаних із реалізацією цієї функції (питання, які слід враховувати, майже завжди класифікуються як інформація з обмеженим доступом або навіть державною таємницею), відповідна інформація має забезпечений режим безпеки. Тобто система звітності має дві важливі засади – регулярність звітування та спостереження за відповідним режимом безпеки [181].

Говорячи про організаційну його побудову, слід зазначити, що поділу на окремі відповідальні відділи немає. Головним в ієрархічній системі є заступник директора з правових актів, який координує роботу Юридичного департаменту та інших підрозділів, відповідальних за забезпечення роботи Кабінету міністрів; бере участь у всіх засіданнях Кабінету міністрів та засіданні державних секретарів із консультативними правами (також дає коментарі, підготовлені Юрисконсультом); інформує прем'єр-міністра та директора Державної канцелярії про порядок денний перед кожною зустріччю; контролює захист інтересів держави в процесі міжнародного арбітражу; контролює процедури державних закупівель Державної канцелярії. У свою чергу начальник юридичного відділу координує роботу Юридичного департаменту; затверджує всі документи, підготовлені юридичними консультантами; бере участь

у розробці Річного плану роботи Державної канцелярії за завданням, що здійснюється Юридичним департаментом [180], та ін.

Законодавчо до співробітників Департаменту висуваються професійні вимоги, зокрема вони мають бути високопрофесійними, безпристрасними (особливо політично) та гнучкими, оскільки завдання, покладені на команду, варіюються від юридичного аналізу проектів законодавства та політичних документів до представництва інтересів держави у процесах міжнародного арбітражу в будь-якій сфері регулювання. Слід додати, що ще одним функціональним завданням поряд з аналізованим є якість та легітимність нормативних актів, ухвалених Кабінетом міністрів, і законопроектів, – з метою забезпечення єдиної адаптації в розробці правил нормативних актів, що стосуються єдиних правових стандартів, у співробітництві з Міністерством юстиції, підготовки та регулювання нормативних актів, які були ухвалені Кабінетом Міністрів Міністрам 3 лютого 2009 року № 108 «Правила розробки проектів нормативних актів» [181].

В умовах сьогодення Юридичний департамент за власною ініціативою або у співпраці з Міністерством юстиції організовує семінари (в рамках регулярних зустрічей керівників юридичних служб галузевих міністерств) з питань розроблення юридичних питань. Законність проектів нормативних актів розглядається Міністерством юстиції та, якщо потрібно, Юридичним департаментом. У той же час Юридичний відділ обговорює єдине застосування правових положень на вищезгаданих зборах керівників юридичних служб і лінійних міністерств. Ці зустрічі документуються, рішення або угоди про застосування правових положень можна знайти на веб-сайті Державної канцелярії, і їх мають дотримуватися галузеві міністерства у своїй практиці та у процесі розроблення правових документів [181].

Таким чином, адміністративно-правовий статус Юридичного департаменту Державної канцелярії можна схарактеризувати як дуалістичний: з одного боку, він користується самостійністю й наділений виключною компетенцією в сфері судового представництва Республіки, зокрема і в

міжнародних юрисдикційних органах. При цьому класичне розуміння терміна «представництво» доповнене законодавцем країни низкою уточнювальних адміністративних дій, зокрема консультуванням, наданням рекомендацій, веденням переговорів, складанням та реалізацією стратегії урегулювання конфлікту. З іншого боку, цей структурний підрозділ є складовою багатофункціонального публічного органу влади, що наділений правом відання всіма стратегічно важливими державними функціями, забезпечуючи їх організаційними, технічними та процедурними благами з метою належного виконання останніх. При цьому активна комунікативна співпраця, зокрема і з Міністерством юстиції, є однією з головних особливостей реалізації аналізованої діяльності, так званої «гібридної моделі виконання передбачених обов'язків». Ще одним специфічним аспектом є зрівняння на одному щаблі аналізованої діяльності із завданням з перевірки та контролю за якістю і легітимністю нормативно-правових актів Республіки.

Вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно міжнародного врегулювання спорів зарубіжного характеру та особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів уповноважених на здійснення такої діяльності (на прикладі Юридичного департаменту Державної канцелярії Латвійської Республіки):

1) спори зарубіжного характеру – це насамперед інвестиційні, а також договірні, які у свою чергу можуть бути спровоковані щодо різноманітних спірних об'єктів, зокрема: вчинення певних дій чи утримання від них, відшкодування збитків, а також впливати з інших відносин, предметом яких є міжнародна торгівля. Найрозповсюдженішим спірним об'єктом є саме інвестиційні правові зв'язки між державою та іноземним суб'єктом, причому не тільки в Україні, а й в інших державах. Саме тому кожна держава прагне мирно, ефективно та своєчасно (без затягування часу) розглянути конкретний спір з метою його врегулювання на найбільш вдалих умовах і з максимальною результативністю. Для цього країна в межах національного законодавства

уповноважує державновладного суб'єкта на представлення та відстоювання її інтересів;

2) міжнародна спільнота дійшла висновку, що найефективнішим способом урегулювання інвестиційних спірних відносин є саме арбітражне провадження. Сьогодні поряд із Міжнародним центром з урегулювання інвестиційних суперечок (ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes) інвестиційний спір можна вирішити також у Міжнародному арбітражному суді Міжнародної торгівельної палати; Арбітражному інституті Торгової палати м. Стокгольма; Лондонському міжнародному арбітражному суді; Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України; Міжнародній постійній палаті Третейського суду; національних арбітражних (третейських) судах конкретної країни;

3) із позиції договірних інвестиційних зобов'язань термін «інвестиція» розглядається в аспекті його складового наповнення, а точніше переліку ймовірних торгових об'єктів, який, до речі, не є вичерпним. У свою чергу міжнародні інвестиційні спори – це різновид спірних взаємопретензійних вимог, що виникають між суб'єктами міжнародного і національного права з приводу конкретно визначеного договірним зобов'язанням об'єкта. Механізм вирішення таких спорів регламентується як міжнародними, так і національними нормативно-правовими актами конкретної країни та передбачає можливість варіювання процедурних аспектів його вирішення, що полягає як в арбітражному порядку, так і із застосуванням національних судових процедур;

4) аналіз спеціалізованого законодавства, що встановлює адміністративно-правовий статус уповноваженого суб'єкта (Державної канцелярії) на представництво інтересів Латвійської Республіки під час вирішення аналізованих спірних взаємозв'язків з іноземним елементом свідчить про таке:

– у функціональних обов'язках аналізованого суб'єкта прямої вказівки на врегулювання інвестиційних спорів немає, більше того – він наділений низкою

інших повноважень у різних сферах, що в свою чергу спонукає до логічного висновку, що він є багатoproфільним, універсальним публічним органом, що має реалізовувати декілька допоміжних функцій уряду з метою його належного функціонування. Серед основних завдань окремо слід виділити: забезпечення сталої роботи Кабінету міністрів, зокрема опікування питанням підготовки і проведення його засідань, а також здійснення управління кабінетною документацією; брати безпосередню участь у процесі планування державної політики, що входить до сфери відання Кабінету міністрів; координація, планування і здійснення національної політики; співпраця з національними та іноземними інституціями; загальне забезпечення державної адміністрації; інформування громадськості про роботу й діяльності Кабінету міністрів, забезпечення представництва уряду в міжнародному та місцевих судах тощо;

– змістові складові її адміністративно-правового статусу: 1) місце аналізованого суб'єкта в системі державної влади розкривається через його приналежність до виконавчих органів та безпосередню підлеглість прем'єр-міністру; 2) адміністративна діяльність виходить далеко за межі врегулювання інвестиційних спорів з іноземним елементом і є складовою його повноважень, поряд з іншими, деталізація якого у спеціалізованому нормативному акті не передбачена; 3) механізм реалізації функціональних завдань в аналізованій сфері окреслений в окремому нормативно-правовому акті;

– структурні елементи її адміністративно-правового статусу: адміністративні обов'язки логічно впливають із функціональних завдань, у той час як права недостатньою мірою забезпечують їх реалізацію, визначаючи лише загальні межі гарантованих дій;

– механізм реалізації функціональних завдань в аналізованій сфері передбачений у Постанові Кабінету Міністрів Латвійської Республіки №288 «Порядок забезпечення представництва в міжнародному інвестиційному спорі», він набув чинності 10 травня 2017 року, а його реалізацією займається Юридичний департамент Державної канцелярії.

Отже, адміністративно-правовий статус Юридичного департаменту Державної канцелярії Латвії можна схарактеризувати як дуалістичний: з одного боку, він користується самостійністю і наділений виключною компетенцією у сфері судового представництва Латвійської республіки, зокрема і в міжнародних юрисдикційних органах. При цьому класичне розуміння терміна «представництво» доповнене в законах Латвії низкою уточнювальних адміністративних дій, зокрема: консультуванням, наданням рекомендацій, веденням переговорів, складанням та реалізацією стратегії урегулювання спору. З іншого боку, цей структурний підрозділ є складовою багатофункціонального публічного органу влади, який наділений правом відання всіма стратегічно важливими державними функціями, забезпечуючи їх організаційними, технічними та процедурними благами з метою належного виконання останніх.

3.2 Напрямки оптимізації та удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

На завершення нашого наукового дослідження вкрай важливо підвести його підсумки щодо віднайдення шляхів вирішення існуючих проблем в аналізованій сфері. Зрозуміло, що мова йде саме про внесення змін і доповнень до чинного законодавства, а також про створення нових нормативно-правових актів, діяльність Департаменту з наявністю яких зазнає суттєвих позитивних змін.

Слід уточнити, що в юридичній літературі, коли йде мова про зміни стану чинного законодавства, використовується низка термінів: «розвиток», «удосконалення», «упорядкування», «систематизація», «інкорпорація», «консолідація», «кодифікація», «гармонізація», «уніфікація», «адаптація» законодавства [143, с. 191], а також «зміна», «модернізація», «модернізування», «відшліфовування», «підвищення», «поліпшення» [42, с. 357]. С. Діденко, зазначає, що за соціологічною думкою, розвиток – це такий рух (взаємодія), під

час якого відбувається не просто зміна вже наявних властивостей, стану якоїсь системи, а виникають нові властивості, нова якість (сутність), яких раніше не було. Процес розвитку, його характер і спрямованість розглядаються через категорії «прогрес» і «регрес», які є співвідносними поняттями, що є сукупністю уявлень і критеріями, мірилами розвитку.

У найпростішій формі прогрес визначається як такий розвиток, унаслідок якого виникає перехід від простого до складного, від вищого до нижчого. Однак поняття «просте», «складне», «вище» і «нижче» можна пояснити лише завдяки одне одному, крім цього вони не несуть у собі точного наукового змісту. Найчастіше ці поняття вживаються в буденній мові. Слід узяти до уваги той факт, що складність і простота часто не можуть бути критеріями прогресивності чи регресивності розвитку. Збільшення складності в організації системи часто призводить до втрати ефективності її функціонування, а спрощення навпаки – підвищує надійність, посилює потенціал для подальшого розвитку [170; 42, с. 358].

Тобто філософський аспект динамізму процесу зміни станів свідчить про вкрай відповідальну діяльність законодавців і суб'єктів нормотворення, оскільки правильність тієї чи іншої модернізаційної зміни в будь-якому разі тягне за собою позитивні чи негативні зрощення, і перш ніж упроваджувати якісно нові механізми конкретної діяльності чи явища, слід детально його вивчити та знайти найоптимальніші шляхи впровадження. Загалом таку діяльність можна визначити як вироблення теоретичних і практичних напрямків посилення потенціалу для подальшого розвитку певного явища з метою координування його в належному порядку [82, с. 161].

Сьогодні в нашій державі в контексті її утвердження як демократичної та правової спостерігаються позитивні тенденції і процеси (правові й політичні), а саме: проведення правових реформ, спрямованих на підвищення довіри громадськості до органів публічної влади; спрямування державних програм і стратегій на розвиток інститутів громадянського суспільства; удосконалення механізму публічного управління; поступова адаптація українського права до

європейського тощо. Вони зумовлюють необхідність постійного перегляду системи та змісту нормативно-правових актів України з метою їх оптимізації в напрямку відповідності сучасній правовій дійсності, підвищення рівня гарантування й забезпечення прав і свобод людини та громадянина тощо [155, с.59]. Систему органів юстиції нововведення також не обійшли стороною.

Як нам вже відомо, організаційна структура Міністерства юстиції України складається з фахових, організаційно відособлених і функціонально взаємопов'язаних підрозділів, спеціалізованих за основними напрямками діяльності Міністерства юстиції України та внутрішньоструктурного забезпечення його функціонування. Можна стверджувати, що структура Міністерства юстиції України в цілому відповідає його актуальним завданням і компетенції, водночас допускаючи окремі випадки дублювання повноважень різними підрозділами, неузгодженості їх компетенції з внутрішньою організацією. Удосконалення організаційної структури Міністерства юстиції України насамперед має передбачати її подальше спрощення і оптимізацію, усунення прогалин і неточностей відомчого регулювання статусу підрозділів Міністерства юстиції України, підвищення узгодженості їх статусу, повноважень і організації [118, с. 167].

Аналізований нами Департамент свого часу був відділом іншого департаменту Міністерства юстиції України, який 2017 року поступово реорганізувався, оскільки мав досить широке поле компетенційної діяльності. І на нашу думку, це позитивне зрушення, оскільки з метою ефективного та результативного виконання публічних обов'язків суб'єкт публічного адміністрування має логічно і компактно сформований численний штат спеціалістів у чітко визначеній сфері.

Переходячи безпосередньо до аналізу проблем у сфері адміністративно-правового статусу Департаменту, слід вказати, що у зв'язку з тим, що законодавча база, яка закріплює його елементи, є досить розгалуженою, є сенс уточнити, що пропоновані нами напрямки вдосконалення будуть стосуватись як спеціалізованого нормативно-правового акта, який закріплює за

аналізованим суб'єктом повноваження в сфері представництва, координації, планування, експертування та нормотворення під час реалізації захисту та відстоювання інтересів держави у спрах зарубіжного характеру, так і суміжних, що опосередковують чи забезпечують реалізацію цієї адміністративної діяльності. Це зумовлено тим, що структурні складові адміністративно-правового статусу аналізованого Департаменту присутні у всіх різновидах адміністративних зв'язків, учасником яких він є. Тобто є невід'ємною частиною як теоретичного, так і практичного аспекту функціонування цього суб'єкта, та відповідно є основоположним об'єктом для модернізування.

Передусім за аналогією з діяльністю схожого зарубіжного органу в Латвії, який виконує суміжні повноваження в аналізованій сфері, вважаємо за необхідне розширити тлумачення терміна «представництво інтересів держави» під час урегулювання спорів зарубіжного характеру.

Нагадаємо, що спеціалізоване законодавство не визначає його на нормативному рівні, а шляхом аналізу інших актів законодавства нам вдалося сформулювати його в такому вигляді: «представництво інтересів держави – це адміністративна діяльність уповноваженого органу здійснювати захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання всіма доступними формами й методами реалізації».

У свою чергу законодавець в Латвійській Республіці класичне розуміння терміна «представництво» доповнив низкою уточнювальних адміністративних дій, зокрема консультуванням, наданням рекомендацій, веденням переговорів, складанням та реалізацією стратегії урегулювання спорів.

У зв'язку з цим нами пропонується внести зміни до Указу Президента України від 25.06.2002 № 581/2002 «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних

юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» [135] у вигляді доповнення до пункту 3, де надається трактування термінів абзацом 7 у такому вигляді:

«представництво інтересів держави – це процесуальна, досудова, арбітражна, консультативна, рекомендаційна, інформаційна та інша адміністративна діяльність уповноваженого органу, що спрямована на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання усіма доступними формами й методами реалізації».

При цьому нами не наголошується на потребі зміни в термінології нормативно-правових актів словосполучень «урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» та «урегулювання спорів зарубіжного характеру», оскільки практичної цінності така зміна не має. Однак для зручності все ж вважаємо за доцільне ввести її в обіг як синонімічне поняття. Відтак в аналізований Указ варто додати примітку в такому вигляді:

«Примітка. Усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах та арбітражі за участю іноземного суб'єкта та України слід іменувати спорами зарубіжного характеру».

У зв'язку з цим логічним було б змінити назву самого Департаменту із «Департамент міжнародних спорів» на «Департамент спорів зарубіжного характеру». Насамперед це зумовлено тим, що міжнародний спір – це конфлікт держав – учасників відповідного договору, породжений міжнародно-правовими зобов'язаннями, що ґрунтують свої вимоги на нормах міжнародного права, які встановлюють міжнародний правопорядок. Тут ще раз слід наголосити, що аналізований нами Департамент не займається вирішенням міжнародних спорів, оскільки до сфери його відання віднесені питання врегулювання спорів, що мають зарубіжний характер, однак усі процедурні етапи його врегулювання

здійснюються нормами національного законодавства. Тут існує чітка межа міжнародної та адміністративної діяльності, де міжнародна забезпечується нормами адміністративного права у сфері реалізації її на території України. Тобто матеріальні норми міжнародного права забезпечуються всередині країни нормами адміністративного права. А сам спір має інше коло учасників. Саме тому Наказ Міністерства юстиції України від 10.05. 2018. № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» [129] має бути зміненим у частині перейменування цього суб'єкта публічної влади.

Окрім того, згаданий вище нормативно-правовий акт має бути удосконалений щодо збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту.

Наразі пункт 5.2 [129] передбачає, що на посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра в галузі знань «Правознавство» або за спеціальністю «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвідом служби в органах місцевого самоврядування, або з досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років і досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною мовою, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань.

У свою чергу, наприклад, заступник директора Департаменту – начальник відділу – мусить мати вищу освіту з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра за спеціальностями «Правознавство» чи «Міжнародне право», досвід роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше двох років [122].

За нашим баченням, особа, яка претендує бути директором або начальником відділу, обов'язково мусить вільно володіти англійською мовою та додатково однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків і завдань. Тому в Наказі Міністерства юстиції України від 10.05. 2018. № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» [129] потрібно змінити пункт 5.2, виклавши його в такому вигляді:

«5.2. На посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра в галузі знань «Правознавство» або за спеціальністю «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвідом служби в органах місцевого самоврядування, або з досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років і досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною та англійською мовами, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань.».

У свою чергу Положення про відповідні структурні його відділи також має передбачати аналогічну вказівку.

Також змін потребує реалізація механізму їх адміністративної відповідальності, зокрема ми долучаємось до думки М. Самбор про те, що потрібно: 1) внести відповідні зміни до КУпАП, Особливу частину якого слід доповнити відповідним розділом «Адміністративні правопорушення посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування під час здійснення функцій держави»; 2) у Загальній частині КУпАП чітко визначити особливості відповідальності посадових осіб не шляхом установлення виключень, а шляхом передбачення обов'язкового встановлення факту правопорушення в рішенні суду; 3) визначити види адміністративних стягнень для таких осіб, до яких окрім штрафів визначити й такий вид, як звільнення із займаної посади, звільнення з органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування;

4) особливості адміністративної відповідальності саме органів влади, а не лише їх посадових осіб, зокрема й колегіальних; 5) особливості відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої неправомірними діями органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб, де передбачити, окрім матеріальної відповідальності, яка може бути стягнена з відповідного органу, також персональну матеріальну відповідальність посадових осіб як перед громадянами, так і безпосередньо перед органом виконавчої влади чи місцевого самоврядування [145, с. 161].

Запровадження такого механізму адміністративної відповідальності для органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб матиме позитивний результат щодо забезпечення ефективного виконання органами та їх посадовими особами своїх посадових обов'язків, забезпечить умови максимального зменшення будь-яких «помилки» під час виконання службових повноважень, а також слугуватиме підвищенню авторитету органів влади та управління, забезпеченню прав, свобод та інтересів громадян у взаємовідносинах із цими органами та їх посадовими особами, крім того врівноважить повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування й відповідальність, яку тягне невиконання чи неналежне виконання цих повноважень. Перетворить державну службу на справжню службу державі та суспільству, а не на розгляд державної служби виключно як можливості особистого збагачення за рахунок держави та її громадян [145, с.161].

Окремо слід вказати на потребу розроблення, створення та модифікації механізмів і процедур реалізації компетентноспроможності Департаменту, зокрема шляхом розроблення універсальної стратегії захисту прав та інтересів держави; положень про особливості розроблення проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про особливості проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про залучення вітчизняних і

зарубіжних спеціалістів під час здійснення урегулювання спорів зарубіжного характеру та деяких інших.

Наприклад, говорячи про універсальну стратегію захисту прав та інтересів держави, ми стверджуємо, що вона має бути національною, а відповідно ухваленою на рівні Президента України. Це зумовлено необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо захисту та відстоювання інтересів держави на зарубіжній арені, створенням дієвого механізму такої діяльності, а також вирішенням системних проблем у зазначеній сфері. Більше того, у сучасних умовах глобалізації, коли економічно розвинені держави намагаються завоювати країни, що розвиваються, контролювати їх інформаційні [49], внутрішньоорганізаційні та фінансові процеси, важливість іміджевої та захисної діяльності країни, особливості реалізації відстоювальної позиції держави важко переоцінити.

У свою чергу створення окремого нормативно-правового акта про особливості проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту, зумовлено тим, що наразі правова експертиза на деяких стадіях правотворчого процесу є або має бути обов'язковою, на деяких стадіях питання про її проведення має диспозитивний характер, на розсуд компетентного суб'єкта правотворчості. Правова експертиза нормативно-правового акта має проводитись на першому етапі – під час підготовки проекту нормативно-правового акта, на другому – коли суб'єкт правотворчості ухвалить таке рішення. Для деяких видів нормативно-правових актів правова експертиза проводиться в процесі їх державної реєстрації [142]. Тобто деталізація процесу нормотворення проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту, окреслить чітке поле компетенції аналізованого суб'єкта, а також установить виключні механізми її реалізації.

Однак усе ж таки визначальне значення має питання врегулювання залучення вітчизняних і зарубіжних спеціалістів під час здійснення урегулювання спорів зарубіжного характеру, оскільки умови договору про

надання юридичних послуг, питання залучення сторонніх суб'єктів до виконання його умов, процедурні аспекти забезпечення представництва інтересів держави за кордоном мають бути чітко регламентовані.

Окремою проблемою в аналізованій сфері є питання надання послуг, оскільки експортування як вид адміністративної діяльності Департаменту фактично є послугою, яку він надає заінтересованим особам, однак у спеціальному законодавстві надання послуг цим суб'єктом не передбачено. Більше того, визначити, яким різновидом публічної послуги іменувати таку діяльність, досить складно. Це пов'язано з тим, що певною мірою виокремлення понять «державна», «адміністративна», «муніципальна», «соціальна», «господарська» послуга дають категорії «суб'єкт надання послуги» та «джерела фінансування». Зіставлення означених послуг і категорій показує, що надання державної послуги здійснюється державним органом влади або підприємством, державною установою чи організацією, яким повноваження щодо надання державної послуги делеговані цим органом влади, і здійснюється лише з коштів державного бюджету.

При цьому основною ознакою державних послуг є те, що вони надані громадянам та їх об'єднанням, юридичним і фізичним особам (споживачам послуг) [81]. Тобто державні органи чи представники влади фактично не є споживачами такої послуги. А тому, за нашим баченням, виникає необхідність наукового та законодавчого обґрунтування нового різновиду послуг поряд із публічними та господарськими, як окремого та такого, що своїм змістом охоплює як публічні аспекти її надання (надається уповноваженими органами в межах компетенції, застосовується відповідна процедура тощо), так і наділений власними виконавчими характеристиками (виконання прямого зобов'язання з учинення дій іншому владному суб'єкту, однак не як прямий обов'язок, а у вигляді стороннього допоміжного сегмента реалізації завдань першого). За нашим переконанням, такі послуги мають іменуватись виконавчими та бути відображеними в короткостроковій перспективі в наукових і законодавчих позиціях.

Розглянувши вище проблемні питання державної служби в межах аналізованого органу, слід додати, що вони актуальні не тільки для нашого дослідження. Однак у короткотривалій перспективі з боку держави державним службовцям Департаменту, а також особам, які мають бажання бути його частиною, має гарантуватися політична нейтральність державної служби шляхом розмежування політичних і адміністративних посад; забезпечитись рівний доступ громадян до державної служби, усунення корупційного механізму шляхом проведення виключно відкритого конкурсу на обіймання вакантних посад; сформуватись ефективна система управління людськими ресурсами на державній службі, що базуватиметься на врахуванні знань, умінь, навичок, а також особистісних якостей державних службовців; підвищитись ефективності професійного навчання державних службовців шляхом оптимізації системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, зокрема у сфері державного й регіонального управління, запровадження індивідуальних програм розвитку персоналу та планування кар'єри; започаткуватись прозора модель оплати праці й уніфікації порядку встановлення розмірів посадових окладів відповідно до юрисдикції державного органу; здійснитись гармонізація державної служби шляхом відповідності законодавства у сфері державної служби міжнародним стандартам і нормам ЄС; забезпечитись організаційно-методичне забезпечення проведення комплексного функціонального обстеження системи центральних і місцевих органів виконавчої влади з метою розвитку інституційної спроможності державного апарату; утвердитись прозорість, відкритість і підзвітність державних органів шляхом залучення організацій громадянського суспільства, наукових і експертних установ до розгляду питань із формування та реалізації державної політики у сфері державної служби [137].

Проте також важливе значення має реалізація державної кадрової політики «всередині» Департаменту. Ми підтримуємо думку про те, що для побудови моделі взаємодії особистих та організаційних цілей в функціонуванні означеного органу слід використати піраміду цілей організації, що включає

п'ять складових (зростання; визнання, статус, влада; міжособистісні відносини; стійке положення; комфорт). Ця модель дає змогу побачити, що цілі державних службовців певного рівня відповідають цілям органу державного управління. Цілі державних службовців першого рівня (цілі досягнення комфорту) реалізуються в процесі виконання операційних цілей та завдань органу державного управління. Цілі досягнення стійкого положення реалізуються в процесі виконання оперативних цілей органу державного управління. При досягненні цілей установлення міжособистісних відносин реалізуються тактичні цілі. Реалізація цілей отримання визнання, статусу та влади реалізуються через стратегічні цілі органу. У процесі досягнення цілей зростання державні службовці найбільш прихильні до свого органу, повністю розділяють стратегічні цілі органу, що сприяє досягненню місії органу [88, с.31].

У свою чергу мотивація державних службовців в органах державного управління має бути інтегрована в систему реалізації стратегічних цілей органу з подальшою реалізацією. Схема співвідношення індивідуальної та групової мотивації дає змогу побудувати модель взаємодії цілей державних службовців та цілей органу державного управління. Такий науковий підхід дає змогу об'єднати інтереси органу державного управління та цілі кожного державного службовця й забезпечує функціонування мотиваційного механізму їх узгодження на всіх етапах ціле покладання [88, с. 331]. Відтак існує необхідність законодавчого закріплення не тільки стимулювання працівників Департаменту шляхом заохочень преміюванням чи отримання інших нагород (наприклад, подяк), а й урахування їх особистісних інтересів та бажаних кар'єрних спрямувань з метою як отримання позитивних зрощень у діяльності Департаменту загалом, так й окремо отримання задоволення від виконаної роботи кожним працівником.

Додамо, що останнім часом питання вибору ефективного стилю керівництва особливо активно обговорюється українськими і зарубіжними вченими. Наприклад, стиль керівництва, який базується на демократичних

принципах, є динамічним, а в екстремальних ситуаціях може перетворюватися на авторитарний. У той же час стосовно творчих осіб високої кваліфікації ліберальний стиль може вважатися оптимальним. На стиль управління впливають три основні чинники, які формують індивідуальний стиль діяльності керівника: 1) ступінь відповідності та співвідношення мети, завдань, форм і методів в управлінських процесах (нині цей чинник дедалі частіше визначають як управління за результатами); 2) ступінь взаємодії суб'єктів управління на основі чіткого розмежування їх функцій і кооперації зусиль; 3) ступінь обліку і використання ситуації, в якій здійснюється діяльність [35, с. 121]. Виходячи з цього, у спеціалізованому законодавстві має бути чітко передбачений стиль управління персоналом Департаменту. На наш погляд, така норма має бути вказана в посадовій інструкції директора Департаменту.

Вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно напрямків оптимізації адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України:

1) законодавча база, яка закріплює елементи адміністративно-правового статусу Департаменту, є досить розгалуженою, саме тому пропонуються напрямки вдосконалення, що стосуються як спеціалізованого нормативно-правового акта, який закріплює за аналізованим суб'єктом повноваження у сфері представництва, координації, планування, експертування та нормотворення під час реалізації захисту та відстоювання інтересів держави у спорах зарубіжного характеру, так і суміжних, що опосередковують чи забезпечують реалізацію цієї адміністративної діяльності. Це зумовлено тим, що структурні складові адміністративно-правового статусу аналізованого Департаменту присутні у всіх різновидах адміністративних зв'язків, учасником яких він виступає. Тобто є невід'ємною частиною як теоретичного, так і практичного аспекту функціонування означеного суб'єкта, та відповідно є основоположним об'єктом для модернізування;

2) проведені дослідження свідчать про необхідність:

– за аналогією до діяльності схожого зарубіжного органу в Латвії, який виконує суміжні повноваження в аналізованій сфері, слід розширити тлумачення терміна «представництво інтересів держави» під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. У зв'язку з цим пропонується внести зміни до Указу Президента України від 25.06.2002 № 581/2002 «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» у вигляді доповнення до пункту 3, де надається трактування термінів, абзацом 7 у такому вигляді:

«представництво інтересів держави – це процесуальна, досудова, арбітражна, консультативна, рекомендаційна, інформаційна та інша адміністративна діяльність уповноваженого органу, що спрямована на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання всіма доступними формами та методами реалізації»;

– для зручності ввести в обіг категорію «урегулювання спорів зарубіжного характеру» як синонімічне поняття до «урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» шляхом додання примітки до вищенаведеного Указу, в такому вигляді:

«Примітка. Усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах та арбітражі за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру»;

– змінити назву аналізованого Департаменту із «Департамент міжнародних спорів» на «Департамент спорів зарубіжного характеру». Наказ Міністерства юстиції України від 10.05. 2018. № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції

України» має бути зміненим у частині перейменування цього суб'єкта публічної влади;

– удосконалити згаданий вище нормативно-правовий акт у частині збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту, оскільки особа, яка претендує бути директором або начальником відділу, обов'язково мусить вільно володіти англійською мовою та додатково однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань. Тому в Наказі Міністерства юстиції України від 10.05.2018. №1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» [3] потрібно змінити пункт 5.2 і викласти його в такому вигляді:

«5.2. На посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра в галузі знань «Правознавство» або спеціальностями «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвідом служби в органах місцевого самоврядування, або досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років, та досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною та англійською мовами, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків і завдань».

У свою чергу Положення про відповідні структурні його відділи також має передбачати аналогічну вказівку;

– розробити, створити та модифікувати механізми і процедури реалізації компетентноспроможності Департаменту, зокрема шляхом розроблення універсальної стратегії захисту прав та інтересів держави; положень про особливості розроблення проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про особливості проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту;

про залучення вітчизняних і зарубіжних спеціалістів під час здійснення урегулювання спорів зарубіжного характеру та деяких інших;

– урегулювання питання надання послуг, оскільки експортування як вид адміністративної діяльності Департаменту фактично є послугою, яку він надає заінтересованим особам, однак у спеціальному законодавстві надання послуг цим суб'єктом не передбачено. Більше того – визначити, яким різновидом публічної послуги іменувати таку діяльність, досить складно. Державні органи чи представники влади фактично не є споживачами державних послуг. А тому, за нашим баченням, виникає потреба наукового та законодавчого обґрунтування нового різновиду послуг поряд із публічними та господарськими, як окремого та такого, що своїм змістом охоплює як публічні аспекти її надання (надаються уповноваженими органами в межах компетенції, застосовується відповідна процедура тощо), так і наділена власними виконавчими характеристиками (виконання прямого зобов'язання з учинення дій іншому владному суб'єкту, однак не як прямий обов'язок, а у вигляді стороннього допоміжного сегмента реалізації завдань першого). Такі послуги мають іменуватись виконавчими та бути відображені в короткостроковій перспективі в наукових і законодавчих позиціях;

– законодавчо закріпити не тільки стимулювання працівників Департаменту шляхом заохочень преміюванням чи отримання інших нагород (наприклад, подяк), а й урахування їх особистісних інтересів і бажаних кар'єрних спрямувань з метою як отримання позитивних зрушень у діяльності Департаменту загалом, а й окремо отримання задоволення від виконаної роботи окремим працівником. Також у спеціалізованому законодавстві має бути чітко передбачений стиль управління персоналом Департаменту. Така норма має бути вказана в посадовій інструкції директора Департаменту.

Отже, філософський аспект динамізму процесу зміни станів свідчить про вкрай відповідальну діяльність законодавців і суб'єктів нормотворення, оскільки правильність тієї чи іншої модернізаційної зміни в будь-якому разі тягне за собою позитивні чи негативні зрушення, і перш ніж запроваджувати

якісно нові механізми конкретної діяльності чи явища, слід детально їх вивчити та знайти найоптимальніші шляхи їх упровадження. Проведений аналіз свідчить про необхідність як розробки нових нормативно-правових актів в аналізованій сфері, так і про внесення численних змін і доповнень до вже існуючих, зокрема в частині розширення тлумачення терміна «представництво інтересів держави» під час урегулювання спорів зарубіжного характеру; введення в обіг категорії «урегулювання спорів зарубіжного характеру»; зміни назви аналізованого Департаменту на «Департамент спорів зарубіжного характеру»; збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту, урегулювання їх адміністративної відповідальності; урегулювання питання надання виконавчих послуг Департаментом; удосконалення кадрової політики та управління персоналом та окремо – розроблення та створення нових механізмів і процедур реалізації компетентноспроможності Департаменту, зокрема шляхом розроблення універсальної стратегії захисту прав та інтересів держави; про особливості проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про залучення вітчизняних і зарубіжних спеціалістів під час здійснення урегулювання спорів зарубіжного характеру та деяких інших.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження щодо пошуків і виведення напрямків удосконалення адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України дає підстави для формування низки висновків, зокрема:

1. З'ясовано, що спори зарубіжного характеру – це насамперед інвестиційні, а також договірні, які в свою чергу можуть бути спровоковані щодо різноманітних спірних об'єктів, зокрема учинення певних дій чи утримання від них, відшкодування збитків, а також впливати з інших

відносин, предметом яких є міжнародна торгівля. При цьому найрозповсюдженішим спірним об'єктом є саме інвестиційні правові зв'язки між державою та іноземним суб'єктом, причому не тільки в Україні, а й в інших державах. Саме тому кожна держава прагне мирно, ефективно та своєчасно (без затягування часу) розглянути конкретний спір з метою його врегулювання на найбільш вдалих умовах та з максимальною результативністю. Для цього країна в межах національного законодавства уповноважує державновладного суб'єкта на представлення та відстоювання її інтересів.

2. Виявлено, що міжнародна спільнота дійшла висновку, що найефективнішим способом урегулювання інвестиційних спірних відносин є саме арбітражне провадження. Сьогодні поряд із Міжнародним центром з урегулювання інвестиційних суперечок (ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes) інвестиційну суперечку можна вирішити також у Міжнародному арбітражному суді Міжнародної торгівельної палати; Арбітражному інституті Торгової палати м. Стокгольма; Лондонському міжнародному арбітражному суді; Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України; Міжнародній постійній палаті Третейського суду; національних арбітражних (третейських) судах конкретної країни. При цьому уточнено, що з позиції договірних інвестиційних зобов'язань термін «інвестиція» розглядається в аспекті його складового наповнення, а точніше переліку ймовірних торгових об'єктів, який, до речі, не є вичерпним. У свою чергу міжнародні інвестиційні спори – це різновид спірних взаємопретензійних вимог, що виникають між суб'єктами міжнародного і національного права з приводу конкретно визначеного договірним зобов'язанням об'єкта. Механізм вирішення таких спорів регламентується як міжнародними, так і національними нормативно-правовими актами конкретної країни та передбачає можливість варіювання процедурних аспектів його вирішення, що полягає як в арбітражному порядку, так і в застосуванні національних судових процедур.

3. Досліджено адміністративно-правовий статус уповноваженого суб'єкта (Державної канцелярії) на представництво інтересів Латвійської Республіки під час вирішення аналізованих спірних взаємозв'язків з іноземним елементом. Проведений аналіз спеціалізованого законодавства свідчить про таке:

– у функціональних обов'язках аналізованого суб'єкта прямої вказівки на урегулювання інвестиційних спорів немає, більше того – він наділений низкою інших повноважень у різних сферах, що в свою чергу спонукає до логічного висновку, що він є багатопрофільним, універсальним публічним органом, який має реалізовувати декілька допоміжних функцій уряду з метою його належного функціонування. Серед основних завдань окремо слід виділити: забезпечення сталої роботи Кабінету міністрів, зокрема опікування питанням підготовки і проведення його засідань, а також здійснення управління кабінетною документацією; брати безпосередню участь в процесі планування державної політики, що входить до сфери відання Кабінету міністрів; координація, планування і здійснення національної політики; співпраця з національними та іноземними інституціями; загальне забезпечення державної адміністрації; інформування громадськості про роботу й діяльності Кабінету міністрів, забезпечення представництва уряду в міжнародному та місцевих судах тощо;

– змістові складові її адміністративно-правового статусу: 1) місце аналізованого суб'єкта в системі державної влади розкривається через його приналежність до виконавчих органів та безпосередню підлеглість прем'єр-міністру; 2) адміністративна діяльність виходить далеко за межі урегулювання інвестиційних спорів з іноземним елементом, є складовою його повноважень, поряд з іншими, деталізація якого у спеціалізованому нормативному акті не передбачена; 3) механізм реалізації функціональних завдань в аналізованій сфері окреслений в окремому нормативно-правовому акті;

– структурні елементи її адміністративно-правового статусу: адміністративні обов'язки логічно впливають із функціональних завдань, у той час як права недостатньою мірою забезпечують їх реалізацію, визначаючи лише загальні межі гарантованих дій;

– механізм реалізації функціональних завдань в аналізованій сфері передбачений у Постанові Кабінету міністрів Латвійської Республіки №288 «Порядок забезпечення представництва в міжнародному інвестиційному спорі», який набув чинності 10 травня 2017 року, і його реалізацією займається Юридичний департамент Державної канцелярії;

– адміністративно-правовий статус Юридичного департаменту Державної канцелярії можна схарактеризувати як дуалістичний: з одного боку, він користується самостійністю і наділений виключною компетенцією у сфері судового представництва Латвійської республіки, зокрема і в міжнародних юрисдикційних органах. При цьому класичне розуміння терміна «представництво» доповнене в законах Латвії низкою уточнювальних адміністративних дій, зокрема: консультуванням, наданням рекомендацій, веденням переговорів, складанням та реалізацією стратегії урегулювання спору. З іншого боку, цей структурний підрозділ є складовою багатофункціонального публічного органу влади, який наділений правом відання всіма стратегічно важливими державними функціями, забезпечуючи їх організаційними, технічними та процедурними благами з метою належного виконання останніх.

4. Виявлено, що філософський аспект динамізму процесу зміни станів свідчить про вкрай відповідальну діяльність законодавців та суб'єктів нормотворення, оскільки правильність тієї чи іншої модернізаційної зміни в будь-якому разі тягне за собою позитивні чи негативні зрощення, і перш ніж запроваджувати якісно нові механізми конкретної діяльності чи явища, слід детально його вивчити та знайти найоптимальніші шляхи їх впровадження.

5. Доведено необхідність як розроблення нових нормативно-правових актів в аналізованій сфері, так і внесення численних змін і доповнень до вже існуючих, зокрема:

– за аналогією з діяльністю схожого зарубіжного органу в Латвії, який виконує суміжні повноваження в аналізованій сфері, слід розширити тлумачення терміна «представництво інтересів держави» під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. У зв'язку з цим пропонується внести зміни до

Указу Президента України від 25.06.2002 № 581/2002 «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» у формі доповнення до пункту 3, де надається трактування термінів, абзацом 7 у такому вигляді:

«представництво інтересів держави – це процесуальна, досудова, арбітражна, консультативна, рекомендаційна, інформаційна та інша адміністративна діяльність уповноваженого органу, що спрямована на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, на охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання всіма доступними формами й методами реалізації»;

– для зручності ввести в обіг категорію «урегулювання спорів зарубіжного характеру» як синонімічне поняття до «урегулювання спорів розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України» шляхом додання примітки до вищенаведеного Указу в такому вигляді:

«Примітка. Усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах та арбітражі за участю іноземного суб'єкта та України, слід іменувати спорами зарубіжного характеру»;

– змінити назву аналізованого Департаменту із «Департамент міжнародних спорів» на «Департамент спорів зарубіжного характеру». Наказ Міністерства юстиції України від 10.05.2018 № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» має бути зміненим у частині перейменування цього суб'єкта публічної влади;

– удосконалити згаданий вище нормативно-правовий акт у частині збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту, оскільки особа, яка претендує бути директором або начальником

відділу, обов'язково мусить вільно володіти англійською мовою та додатково однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань. Тому в Наказі Міністерства юстиції України від 10.05.2018 № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України» [3] потрібно змінити пункт 5.2, виклавши його в такому вигляді:

«5.2. На посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра з галузі знань «Правознавство» або за спеціальністю «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвідом служби в органах місцевого самоврядування, або досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років і досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною та англійською мовами, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань».

У свою чергу Положення про відповідні структурні Департаменту та його відділи також має передбачати аналогічну вказівку;

– розробити, створити та модифікувати механізми і процедури реалізації компетентноспроможності Департаменту, зокрема шляхом розроблення універсальної стратегії захисту прав та інтересів держави; положення про особливості розроблення проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про особливості проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; про залучення вітчизняних і зарубіжних спеціалістів під час здійснення урегулювання спорів зарубіжного характеру та деяких інших;

– урегулювати питання надання послуг, оскільки експортування як вид адміністративної діяльності Департаменту фактично є послугою, яку він надає заінтересованим особам, однак у спеціальному законодавстві надання послуг цим суб'єктом не передбачено. Більше того – визначити, яким різновидом

публічної послуги іменувати таку діяльність, досить складно. Державні органи чи представники влади фактично не є споживачами державних послуг. А тому, за нашим баченням, виникає необхідність наукового та законодавчого обґрунтування нового різновиду послуг поряд із публічними та господарськими – як окремого та такого, що своїм змістом охоплює як публічні аспекти її надання (надаються уповноваженими органами в межах компетенції, застосовується відповідна процедура тощо), так і наділений власними виконавчими характеристиками (виконання прямого зобов'язання з вчинення дій іншому владному суб'єкту, однак не як прямий обов'язок, а у вигляді стороннього допоміжного сегмента реалізації завдань першого). Такі послуги мають іменуватись виконавчими та бути відображені в короткостроковій перспективі в наукових і законодавчих позиціях;

– законодавчо закріпити не тільки стимулювання працівників Департаменту шляхом заохочення преміюванням чи отримання інших нагород (наприклад, подяк), а й урахування їх особистісних інтересів та бажаних кар'єрних спрямувань з метою як отримання позитивних зрушень у діяльності Департаменту загалом, так і отримання задоволення від виконаної роботи окремим співробітником. Також у спеціалізованому законодавстві має бути чітко передбачено стиль управління персоналом Департаменту. Така норма має бути вказана у посадовій інструкції директора Департаменту.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теорії адміністративного права, чинного законодавства та правореалізаційної діяльності публічної адміністрації наведено нове розв'язання наукового завдання щодо адміністративно-правового статусу Департаменту, викладено найбільш важливі наукові та практичні результати, визначено наукові проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати дослідження.

1. Доведено, що Департамент – це профільний функціональний складовий елемент цілісної єдності, яка представлена Міністерством юстиції України, що характеризується цільовим характером, реалізується через адміністративну діяльність у сфері забезпечення та утвердження авторитету держави на міжнародній арені шляхом представництва та відстоювання її інтересів під час урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер і потребують відповідного реагування та попередження, зокрема нормативного захисту.

2. Визначено, що адміністративно-правовий статус Департаменту – це сукупність юридичних ознак, яким кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві, що в кожному окремому випадку характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав залежно від різновиду адміністративної діяльності у сфері реалізації повноважень Департаменту.

3. Визначено історико-правові аспекти, міжнародно-правові та організаційно-правові особливості засад адміністративної діяльності Департаменту, що полягають в наявності додаткових елементів виокремлення аналізованого суб'єкта з-поміж інших публічних органів влади та його значення для суспільства, які деталізують його адміністративно-правове становище в ймовірних адміністративно-правових зв'язках характером його адміністративної діяльності, механізмом її реалізації, а також сферою відання його владних повноважень, яка має чітко сформовані межі та специфічні особливості: він не

займається вирішенням міжнародних спорів, а врегульовує спори зарубіжного характеру, однак всі процедурні етапи його врегулювання регламентуються нормами національного законодавства.

4. З'ясовано адміністративні обов'язки Департаменту як породжену державними та суспільними інтересами міру нормативно зафіксованої необхідної моделі поведінки посадових і службових осіб Департаменту (які отримали від Міністерства юстиції України зобов'язання у сфері забезпечення та відстоювання інтересів держави у спірних конфліктних ситуаціях, які мають зарубіжний характер), що визначається адміністративними і додатково зарубіжними актами по конкретній справі, а за її порушення застосовуються різнобічні покарання, що загалом негативно впливає на інтереси держави й соціуму.

5. Доведено, що адміністративні права Департаменту є тим рушійним чинником, що визначає самостійність цього суб'єкта в різномірних взаємозв'язках та наділяє його певною адміністративною правомочністю, яка, у свою чергу, активує процес належного виконання обов'язків. Це нормативно закріплена, гарантована та охоронювана адміністративними актами сукупність дозволених, можливих та суспільно корисних дій уповноважених співробітників Департаменту. Аналізований суб'єкт наділений низкою загальних, спеціальних та окремо договірних прав, реалізація яких відбувається в процесі захисту інтересів держави та відстоюванні її прав у спорах зарубіжного характеру.

6. Визначено, що адміністративна відповідальність службових і посадових осіб Департаменту – це державновладний спосіб урегулювання уповноваженими особами неправомірної поведінки працівників Департаменту, а також осіб, які контролюють і забезпечують адміністративно-правове регулювання його діяльності, що полягає в обов'язку ідентифікованої особи понести покарання за вчинений нею делікт, який: а) посягає на встановлений порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України; б) унеможлиблює належне виконання взятих зобов'язань перед

державою та суспільством; в) суперечить загальноприйнятим та визнаним моральним устоям і засадам громадянського суспільства.

7. Адміністративно-правовий статус Юридичного департаменту Державної канцелярії Латвійської Республіки охарактеризовано як дуалістичний: з одного боку, він користується самостійністю і наділений виключною компетенцією у сфері судового представництва Латвійської республіки, зокрема і в міжнародних юрисдикційних органах. При цьому класичне розуміння терміна «представництво» доповнене в законах Латвії низкою уточнювальних адміністративних дій, зокрема: консультуванням, наданням рекомендацій, веденням переговорів, складанням та реалізацією стратегії урегулювання спору. З іншого боку, цей структурний підрозділ є складовою багатofункціонального публічного органу влади, який наділений правом відання всіма стратегічно важливими державними функціями, забезпечуючи їх організаційними, технічними та процедурними благами з метою належного виконання останніх.

8. Визначено, що напрямками вдосконалення законодавства у сфері міжнародного врегулювання спорів зарубіжного характеру є такі: розширення тлумачення терміна «представництво інтересів держави» під час урегулювання спорів зарубіжного характеру; введення в обіг категорії «урегулювання спорів зарубіжного характеру»; зміна назви аналізованого Департаменту на «Департамент спорів зарубіжного характеру»; збільшення кваліфікаційних вимог до співробітників та окремо посадових осіб Департаменту, урегулювання їх адміністративної відповідальності; урегулювання питання надання виконавчих послуг Департаментом; удосконалення кадрової політики та управління персоналом; розроблення та створення нових механізмів і процедур реалізації компетентноспроможності Департаменту, зокрема шляхом розроблення універсальної стратегії захисту прав та інтересів держави; урахування особливостей проведення юридичного аналізу проектів нормативно-правових актів, віднесених до компетенції Департаменту; залучення вітчизняних і зарубіжних спеціалістів під час здійснення урегулювання спорів зарубіжного характеру та деякі інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право. К.: Ін-Юре, 2002. 668 с.
2. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. К. : Юридична думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.
3. Агапов А.Б. Административная ответственность: учебник. М. : «Статут», 2000. 251 с.
4. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник для вузов. Изд. 2-е, перераб., доп. М. : Проспект ТК Велби, 2008. 576 с.
5. Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов.Ю.П. Административное право Российской Федерации: ученик. М. : ЗЕРЦАЛО, ТЕИС, 1996. 608 с.
6. Андріїв М. М. Поняття та структура компетенції органів публічної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2(57). С. 1- 8.
7. Армаш Н.О. Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-правовий статус. Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2006. 248 с.
8. Асірян С.Р., Горлова О.Ю. Міжнародний спір та мирні засоби його вирішення. *ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2017. URL: http://pap.in.ua/4_2017/98.pdf
9. Бахрах Д. Н. Административное право России : учеб. для вузов. М. : Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 2000.
10. Бачення, місія, цінності. *Міністерство юстиції України*. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/pages/mission>
11. Бевзенко В. М. Сутність адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів владних повноважень. *Адвокат*. 2009. № 2. С. 13-17.
12. Биковець В. Лобізм у системі представництва інтересів. *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С. 44-52.
13. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін. Адміністративне право України : підручн. К. : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

14. Битяк Ю.П., Богуцький В.В., Гаращук В.М., та ін.. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. Х. : Право, 2000. 520 с.

15. Білоглазова Н.О., Галунько В.В., Короед С.О. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу: монографія. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 176 с.

16. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 7, 1976. 724 с.

17. Білоус В.Т., Захарова О.С., Ковальський В.С., Лукомський В.С., Малярєнко В.Т. та ін. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України. Юрінком Інтер, 2007. 352 с.

18. Бойко І.І. Еволюція механізму мирного розв'язання міжнародних спорів і врегулювання міжнародних конфліктів з давніх часів до Вестфальського конгресу. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Вип. 10. С. 154-160.

19. Боярська З. І. Міжнародне комерційне право: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 143 с.

20. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность (очерк истории). М.: Городец-издат, 2001. 208 с.

21. Будецький Р.В. Міністерство юстиції України: до проблеми визначення адміністративно-правового статусу. *Юрист України*. 2014. №3. С.29-36.

22. Висеканцев О.О. Адміністративна відповідальність державного нотаріуса. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 25. С. 190-197.

23. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности. М. : Норма, 2008. 210 с.

24. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М., 1979. 229 с.

25. Відповідальність за вчинення корупційних діянь. *Держслужбовець*. 2016. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/september/issue-9/article21389.html>.

26. Відповідальність у публічному адмініструванні: публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід. *ZGIA*. 2016. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/monodrupradmin_476.pdf.

27. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России : учеб. пособие. М. : ИнфраМ : Норма, 1997. 304 с.

28. Волова Л. И. Механизм разрешения международных инвестиционных споров. *Экономический вестник Ростовского государственного университета*. 2010. Том 8. № 1. С. 80–86.

29. Гагаган И. А. Теоретические проблемы административной ответственности по советскому праву: автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук. Москва: ВНИИСЗ, 1971. С. 10.

30. Галуцько В. В., Олефір В. І., Гридасов Ю. В. та ін. Адміністративне право України : підручник. Херсон: ХМД, 2013. Т.1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. 393 с.

31. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

32. Галуцько В., Курило В., Короед С. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 272 с.

33. Гапоненко А. Л. Теория управления: учебник для бакалавров. М. : Издательство Юрайт, 2013. 342 с.

34. Гіжевський В.К, Головка В.В., Ковальський В.С., та ін. Популярна юридична енциклопедія. К. : Юрінком Інтер, 2003. 528 с.

35. Головач А. В. Удосконалення управлінського процесу в органах державної податкової служби. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 119-121.

36. Горбач М.І. Адміністративні обов'язки публічного суб'єкта права як елемент адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. №1-1. С. 265-270.

37. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М.: «Статут», 2000. 411 с.
38. Гудима Н. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління. *Європейські перспективи*. 2010. №4 .
39. Гумін О. М. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32-37.
40. Департамент міжнародних спорів. *Міністерство юстиції України*. URL: 2018. <https://minjust.gov.ua/m/departament-mijnarodnih-sporiv>
41. Джух Н. Корупційні ризики в діяльності державних службовців. *Міністерство юстиції України*. URL: <http://old.minjust.gov.ua/34678>
42. Діденко С.В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. дис... д-ра юрид. наук, Київ, 2016. с. 443.
43. Діткевич І. І. Поняття "адміністративна процесуальна правосуб'єктність": проблеми дефініції. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 131-136.
44. Довгий Т. Соціально-правова сутність відповідальності державних службовців. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*. 2010. Вип. 25. С. 363-370.
45. Дроздова І. В. Окремі аспекти досліджень владної правосуб'єктності МВС України в системі адміністративних правовідносин. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2008. Вип. 20. С. 45-52.
46. Дурденевский В. Н. Субъективное право и его основное разделение. *Правоведение*. 1994. № 3. С. 78 – 95.
47. Ельцов Н.С. Правовой статус территориальных органов юстиции в современной России (теоретический аспект): дисс.... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; М., 2003. 214 с.
48. Євген Корнійчук. Залучення юридичних радників до захисту інтересів держави виправдане стократ. *Yuricom*. 2012. URL: <http://yuricom.com/files/books/documents/Kornijchuk.doc>
49. Євдоченко О. Л. Система державного захисту національних інтересів України в інформаційній сфері. *Державне будівництво*. 2009. № 1.

50. Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: дис... д-ра юрид. наук. Київ, Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2017. С. 420.

51. Загальні правила поведінки державного службовця. *Місцеві органи виконавчої влади Сумської області*. 2016. URL: <http://sm.gov.ua/images/docs/povedinka.doc>.

52. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

53. Застосування порядку захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів в закордонних [...]: Роз'яснення Мін'юсту України від 18.03.2011. Верховна рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0022323-11>.

54. Злакоман І. М. Господарсько-правові засоби та форми вирішення інвестиційних спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2011. 19 с.

55. Зміст і структура правового інституту державної служби. *Бібліотека економіста*. 2010. URI: <http://library.if.ua/book/112/7585.html>

56. Зозуля О. О. Міжнародний змішаний арбітраж: досвід та національна практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.11 - міжнародне право. К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2008. 20 с.

57. Інформація про виконання результативних показників, що характеризують виконання бюджетної програми. *Міністерство юстиції України*. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2018/03/06/20180306180544-75.doc>.

58. Ісаков М. До визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів державного контролю у сфері підприємницької діяльності. *Публічне право*. 2013. № 2 (10). С. 91-98.

59. Історичний екскурс. *Головне територіальне управління юстиції у Полтавській області Міністерства юстиції України*. 2017. URL: <https://www.just.gov.ua/content/64/>.

60. Кабмін дозволив Мін'юсту закупівлю юридичних послуг із переговорної процедури для захисту інтересів України в міжнародних органах у 2018 р. *Interfax-Україна*. 2018. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/491978.html>.

61. Карлоф Б. Деловая стратегия. М. Экономика, 1995.

62. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): підручник. Київ: Кондор, 2002. 353 с.

63. Кивалов С. В. Административное право Украины : ученик. Х. : Одиссей, 2004. 880 с.

64. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права: модульний курс: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.

65. Кисіль Л. Є. До питання про поняття і структуру адміністративної правосуб'єктності. *Правова держава*. 2013. Вип. 24. С. 231-236.

66. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право (очерки по методологии социальных наук и общей теории права). М. : Издание М. и С. Сабашниковых, 1916. 704 с.

67. Ківалов С.В., Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): моногр. Одеса: Юридична література, 2004. 324 с.

68. Кіцул Ю. С. Функції органів публічної адміністрації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Право»*. 2015. Випуск 32. Том 3. С. 33-36.

69. Ковбас І. В. Завдання та функції, як необхідні складові адміністративно-правового статусу органів публічної адміністрації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2012. Вип. 29. С. 66-77.

70. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, №37, ст.446.

71. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до N 50 .

72. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51.

73. Коліушко І. Поняття адміністративної відповідальності та адміністративного правопорушення в сучасному українському праві. *Право України*. 2008. № 4. С. 31–36.

74. Коломоець Т. О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2, змін, і доп. 1С: Істина, 2012. 528 с

75. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручн. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

76. Колпаков В.К., Кузьменко О.В., Пастух І.Д. та ін. Курс адміністративного права України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

77. Комаровский Л.А. О международном суде. М. : Зерцало: Гарант, 2007. 442 с.

78. Константий О.В. Захист суб'єктивних прав, свобод та законних інтересів в публічно-правовій сфері адміністративними судами: до питання меж та способів. *Адміністративне право і процес*. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2014. № 3(9). С. 163–171.

79. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.

80. Корельський В. М., Перевалова В. Д. Теория государства и права: учебник для вузов Москва: НОРМА-ИНФА, 2002. 549 с.

81. Космідайло В. Державні послуги: місце в системі державного управління та їх класифікація. *Ефективна економіка*. 2012. № 7.

82. Котяш Л.П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Науково дослідного інституту публічного права. 2017. с. 216.

83. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522-525.

84. Кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність державних службовців. *Юридичний помічник*. 2016. URL:

<http://pomichnyk.org/publikatsiji/kryriminalna-administratyvna-tsyvilno-pravova-ta-dystsyplinarna-vidpovidalnist-derzhavnyh-sluzhbovtiv.html>

85. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131.

86. Кричинська В. В. Теорія держави і права. Співвідношення між функціями держави і функціями державних органів. *LUBBOOK*. 2016. URL: http://lubbook.orgbook_660.html.

87. Лабин Д. К. Международно право по защите и поощрению иностранных инвестиций. М. : Волтерс Клувер, 2008. С. 87–196.

88. Лаврищева М. В. Удосконалення мотиваційного механізму управління державними службовцями в органах державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 4. С. 331-337.

89. Ладика Ю.В. До питання про визначення адміністративно-правового статусу працівників органів внутрішніх справ України. *Митна справа*. 2011. №6 (78) частина 2 книга 2. С. 609-616.

90. Лазаренко М.М. Концепції вдосконалення механізмів вирішення міжнародних інвестиційних спорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 39. Том 1. 2016. С. 62-64.

91. Лист відповідь на запит Косач Л. від 21.07.2017. *Dostup.pravda*. 2017. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/19180/response/36316/attach/3/..pdf>

92. Лук'янець Д. М. Підстави адміністративної відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності : дис. канд. юрид. наук; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2000.

93. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс. Навчальний посібник. К.: Каравела, 2006. 408 с.

94. Лютіков П. С. Класифікація та характерні ознаки суб'єктивних прав та обов'язків як складових адміністративно-правового статусу юридичної особи: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2013. № 2(1). С. 125-131.

95. Малиновський В. Я. Стан і перспективи адміністративної реформи в Україні. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Сер. : Політологія. 2013. Т. 212. Вип. 200. С. 18-22.

96. Мандичев Д. В. Державні інспекції в Україні: адміністративно-правовий статус. *Вісник Академії митної служби України*. Сер. : Право. 2010. № 1. С. 112-117.

97. Марченкова С. О. Обов'язки прокурора: адміністративно-правові аспекти. *Форум права*. 2011. № 2. С. 596-602.

98. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права : ученик. М. : Юристъ, 2002. 512 с.

99. Матузов Н.И. Личность. Права. Демократия: Теоретические проблемы субъективного права. Саратов: Изд-во Саратовского ун-т, 1972. 292 с.

100. Матузов Н.И. Субъективные права граждан СССР. Саратов: Приволжское книжное изд-во, 1966. 190 с.

101. Матузов Н. И., Малько А.В. Теория государства и права: курс лекций. М.: Юристъ, 1997. 672 с.

102. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система: монографія. Ірпінь: Видавництво Національного університету державної податкової служби України, 2013. 342 с.

103. Мацелик Т. О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2011. № 3. С. 67-71.

104. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.

105. Микульця І.І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07; Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2014. 203 с.

106. Михненко А. М. Відповідальність суспільна. Енциклопедія державного управління : у 8 т.; Нац. акад. держ. упр. прп Президентів України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 6. С. 74.

107. Мін'юст роз'яснив, хто належить до посадових і службових осіб. *Інтерактивна бухгалтерія*. 2014. URL: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onenews/33249>.

108. Оболенський О. Ю. Державна служба: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. С. 344.

109. Окар-Балаж Я. І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. *Наше право*. 2015. № 2. С. 81-85.

110. Окунєв І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук. спец: 12.00.01. «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2009. 23 с.

111. Олефіренко С. Становлення органів юстиції в контексті українського державотворення. *Ефективність державного управління*: збірник наукових праць. 2013. Вип. 34. С. 128-134.

112. Охотский Е. В. Государственная и муниципальная служба : учебник и практикум для академического бакалавриата. М. : Издательство Юрайт, 2018. 403 с.

113. Охріменко Н. М. Питання правового регулювання юридичної відповідальності посадових осіб міністерства України в процесі здійснення нормотворчості. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2.

114. Половченя А.Б. Адміністративно-правовий статус громадських об'єднань у сфері освіти в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2017. 215 с.

115. Поняття "посадова особа", "службова особа", "публічна служба». *Іршавська районна державна адміністрація*. 2018. URL: <http://www.irda.gov.ua/2010-09-16-07-37-28/3995--q-q-q-q-q-q.html>.

116. Послуги з юридичного консультування та юридичного представництва код ДК 021:2015:79110000-8. *Публічні закупівлі*. 2017. URL: <https://pro.zorro.gov.ua/tender/UA-2017-07-27-000900-b>

117. Правила внутрішнього трудового розпорядку працівників Департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації. *Департамент фінансів Одеської обласної державної адміністрації*. URL: http://gfu.odessa.gov.ua/files/gfu_portal/documents/pravila_vnutr_rozporyadku_df.pdf

118. Предместніков О. Г. Адміністративно-правове регулювання організаційної структури Міністерства юстиції України. *Форум права*. 2016. №5. С. 157–167.

119. Предместніков О. Завдання міністерства юстиції України як основа його правового статусу й діяльності. *Національний юридичний журнал*. 2016. Ч.2. С. 71-75.

120. Предместніков О. Поняття та ознаки органів юстиції України як органів виконавчої влади. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3 (82). С. 97-106.

121. Предместніков О. Сучасний стан та особливості адміністративно-правового регулювання діяльності системи органів юстиції України *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2. С. 185-189.

122. Про відділ міжнародного арбітражу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України: Положення Державного секретаря Міністерства юстиції України від 19.06.2018.

123. Про Департамент з питань судової роботи та банкрутства. *Платформа ефективного регулювання*. 2016. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id243127>.

124. Про державну службу: Закон від 17.11.2011. № 4050-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 26. ст.273.

125. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 21.

126. Про деякі питання здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у [...]: Указ Президент України від 03.03.2011 № 261/2011. *Урядовий кур'єр*. 2011. № 46.

127. Про Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України: Указ Президента України від 12.03.1996 № 179/96. *Урядовий кур'єр*. 1996.

128. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №40. ст.404.

129. Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 10.05.2018. № 1825/1.

130. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 №228. *Офіційний вісник України*. 2014. №54. Ст. 1455.

131. Про затвердження положень про територіальні органи Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2011 № 1707/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 49. Ст. 1984.

132. Про затвердження Порядку фінансування витрат, пов'язаних із захистом прав та інтересів України під час [...]: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2003. № 1198. *Урядовий кур'єр*. 2003. № 155.

133. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 №442. *Офіційний вісник України*. 2014. №74. Ст. 2105.

134. Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у [...]: Постанова Кабінету Міністрів України; від 29.04.2004 № 553. *Офіційний вісник України*. 2004. № 17. С. 71. Ст. 1183.

135. Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за

участю іноземного суб'єкта та України: Указ Президента України від 25.06.2002 № 581/2002. *Урядовий кур'єр*. 2002. № 118.

136. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5. *Юридичний вісник України*. 2002. № 28. стор. 21.

137. Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2015 р. № 227-р. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 63.

138. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів [...]: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 № 179. *Офіційний вісник України*. 2005. № 11, стор. 17, стаття 522.

139. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. ст.385.

140. Рабомізо Д. Що таке інвестиційний спір? (огляд практики Міжнародного центру врегулювання інвестиційних спорів з цього питання). *Юридична газета*. № 39 (329). 2012. URL: <http://rabomizo.com/ukr/articles/article9.htm&printable>.

141. Рибак М.С. Суб'єкти публічної адміністрації: поняття та загальна характеристика. *Фахові видання НУБІП України*. 2017. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/download/9264/8392>.

142. Рибікова Г. В. Місце правової експертизи нормативно-правових актів в процесі правотворчості. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2008. № 1. С. 48-52.

143. Риндюк В. І. Удосконалення законодавства: поняття, форми. *Правова держава* : щорічн. наук. пр. Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2011. № 22. С. 191–198.

144. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду [...] від 08.04.1999 № 3-рп/99. *Офіційний вісник України*. 1999 р. № 15. стор. 35

145. Самбор М. А. Актуальні проблеми застосування адміністративної відповідальності до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування за ухвалення незаконних рішень чи вчинення незаконних дій. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Юридичні науки. 2015. № 2. С. 156–161.

146. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Х. : Еспада, 2006. 776 с.

147. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Х. : Консум, 2001. 656 с.

148. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник; пер. з рос. 2- е вид. Харків: Консум, 2005. 656 с.

149. Скоріков В. Види відповідальності державних службовців. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 1. С. 145-151.

150. Стадник М. М. Відповідальність цивільна. Енциклопедія державного управління : у 8 т.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 6. С. 74 – 75.

151. Степанова Т.В. Щодо співвідношення поняття «правового статусу» та суміжних категорій. *Правова держава*. 2015. №19. С. 35-40.

152. Структурні підрозділи міністерства. *Міністерство юстиції України*. 2018. URL: https://minjust.gov.ua/str_cent_struct

153. Татулич І. Ю. Інститут представництва у справах окремого провадження. *Адміністративне право і процес*. 2014. №(10). С. 241-246.

154. Товкун ІМ. Міжнародні засоби захисту іноземних інвестицій. *Право та інновації*. 2014. № 4 (8). С. 124-131.

155. Токар Н. В. Основні напрями оптимізації нормативних засад адміністративно-правового забезпечення права на таємницю кореспонденції й

телефонних розмов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 25. С. 59-63.

156. Угода між Україною та Республікою Панама про сприяння та взаємний захист інвестицій: Міжнародний документ від 04.11.2003; ратифіковано Законом N 3095-IV (3095-15) від 16.11.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. N 2-3. ст.48.

157. Ударцов Ю. В. Права та обов'язки державних службовців органів прокуратури: адміністративно-правовий аспект. *Форум права*. 2012. № 4. С.944-949.

158. Удод М. В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Вісник Академії митної служби України*. Сер. : Право. 2010. № 1. С. 90-95.

159. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 15.05.2017 №802/1699/16-А. *Платформа LIGA:ZAKON*. 2017. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/66549898>

160. Федосенко В. А. Субъективные права у публичной сфере: дис. канд. юрид. наук: 12. 00. 01; Москва, 2007. 28 с.

161. Характеристика та ознаки правової, правомірної та протиправної поведінки. *Освіта в Польщі*. 2015. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/law/9589/>

162. Харенко О. О. Адміністративно-правовий статус центрального органу виконавчої влади: проблема змісту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 325-330.

163. Хомик В.М. Особливості юридичної відповідальності державних службовців. *Турійська районна державна адміністрація*. 2016. URL: vidprovidal-nosti-derzhavnyh-sluzhbovciv.

164. Хрімлі О. Інвестиційний міжнародний арбітраж як форма захисту прав іноземних інвесторів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 80-83.

165. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356.

166. Шульга Є. В. Поняття інституту адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування. *Адвокат*. 2011. № 11. С. 42-44.

167. Щодо надання офіційних роз'яснень законодавства: Лист Мін'юсту України від 03.11.2006 № 22-48-548. *Податки та бухгалтерський облік*. 2010. № 14. стор. 46.

168. Щодо тлумачення понять «службова особа» і «посадова особа», що використовуються в чинному законодавстві України: Лист Міністерства юстиції України від 18.10.2013 р. №610-0-2-13/7.2. «ДК». №31. 2014.

169. Эндрейн Ч. Сравнительный анализ политических систем. Пер. с англ. М., ИНФРА-М, 2000. 320 с.

170. Юрій М. Ф. Людина і світ : підручник. К.: Дакор, 2006. 460 с.

171. Явич Л. С. Общая теория права. Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. 286 с.

172. Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять. *Право України*. 2009. № 11. С.180-184.

173. Янюк Н. Адміністративно-правовий статус посадової особи: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2003. 168 с.

174. Яременко В., Сліпущко О. Новий тлумачний словник Української мови: у трьох словах 200 000 слів. К. Аконіт, 2008. Т. 2. 928 с.

175. Arsanjani M., Cogan J. Looking to the Future. Essays on International Law in Honor of W. Michael Reisman. 2011. 1153 p.

176. Biwater Gauff (Tanzania) Ltd. v. United Republic of Tanzania: рішення у справі ICSID № ARB/05/22, параграф 310.

177. David E. Epter. Introduction to Political Analysis. Cambridge, MA: Winthrop, 1997.

178. Documents and Publications. *Cabinet of Ministers*. 2014. URL: <https://www.mk.gov.lv/en/content/documents-and-publications>.

179. On the Representation of State's Interests in International Investment Disputes. *Cabinet of Ministers*. 2017. URL: <https://www.mk.gov.lv/en/content/representation-states-interests-international-investment-disputes>.

180. Republic of Latvia Rules of Procedure of the Cabinet of Ministers. Legislati Online. URL: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/837/file/a53766f2d7f375f57287bb2c0464.htm/preview>.

181. Responsibilities and Organization of the Legal Services of the StateChancellery of the Republic of Latvia. Support for Improvement in Governance and Management. 2009. URL: <http://www.sigmaweb.org/publications/44313112.pdf>.

182. Rules of the State Chancellery: Protocol No.29, § 5. Rīga, May 20. 2003.

183. Settlement of International Disputes. *Peace Palace Library*. 2018. URL: <https://www.peacepalacelibrary.nl/research-guides/settlement-of-international-disputes/settlement-of-international-disputes/>.

184. Social status. *Encyclopedia Britannica*. 2014. URL: [com/topic/ social-status](http://com/topic/social-status).

185. State Chancellery: Institution. *Cabinet of Ministers*. 2017. URL: <https://www.mk.gov.lv/en/content/institution>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Зубко А. О. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Ч. 2. С. 61-66.

2. Зубко А. О. Місце і роль суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру в системі Міністерства юстиції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип. 6-2. Т. 2. С. 88-93.

3. Зубко А. О. Адміністративно-правовий статус суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Том 4. С. 167-172.

4. Зубко А. О. Адміністративні обов'язки суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 120-127.

5. Зубко А. О. Адміністративні права суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 3. С. 103-114.

6. Зубко А.А. Административная ответственность субъекта реализации осуществления защиты прав и интересов Украины во время урегулирования

спорів зарубіжного характеру. *Право и Политика*. 2017. № 2. С. 67-72 (Кыргызская Республика).

7. Зубко А.А. Административно-правовой статус юридического департамента государственной канцелярии Латвийской республики. *Право и Закон*. 2018. № 2. С. 57-62 (Кыргызская Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Зубко А. О. Інвестиційні спори як різновид конфлікту зарубіжного характеру. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (Харків, 18–19 листоп. 2016 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантівюрислів», 2016. С. 52-54.

9. Зубко А. О. «До статусні» елементи адміністративно-правового статусу суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. *Роль права та закону в громадянському суспільстві*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (Київ, 10–11 лют. 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 43-46.

10. Зубко А. О. Різновиди адміністративної діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (Одеса, 19–20 січ. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 68-70.

БЛАНК

**соціологічного опитування громадян щодо діяльності Департаменту
міжнародних спорів Міністерства юстиції України**

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування щодо діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь – наприклад, «Так» або «Ні» у графі навпроти шляхом постановлення позначки (наприклад, «+», або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо покращення захисту та відстоювання інтересів держави у спрах зарубіжного характеру. Дякуємо Вам за участь.

Чи вважаєте Ви, що адміністративна діяльність публічної адміністрації в сфері захисту та відстоювання інтересів держави у спрах зарубіжного характеру є пріоритетною для держави?			
Так		Ні	
Чи достатньою є Ваша обізнаність щодо напрямків діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України?			
Так		Ні	
Яким показником Ви могли б охарактеризувати рівень ефективності захисту та відстоювання інтересів держави у спрах зарубіжного характеру ?			
Високий	Достатній	Низький	Дуже низький
На Вашу думку, збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту покращить рівень результативності його адміністративної діяльності?			
Так		Ні	
Чи хотіли б Ви знати більше про відкриті провадження та стан розгляду (вирішення) закордонних спорів між Україною та іноземними суб'єктами?			
Так		Ні	

РЕЗУЛЬТАТИ

соціологічного опитування громадян щодо діяльності Департаменту
міжнародних спорів Міністерства юстиції України

Вибірковим анкетуванням було охоплено 711 респондентів. Час проведення анкетування – друге півріччя 2017 і початок 2018 року. 9% респондентів відмовилися відповідати на питання.

Чи вважаєте Ви, що адміністративна діяльність публічної адміністрації в сфері захисту та відстоювання інтересів держави у спорах зарубіжного характеру є пріоритетною для держави?			
Так		Ні	
81%		19%	
Чи достатньою є Ваша обізнаність щодо напрямків діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України?			
Так		Ні	
14%		86%	
Яким показником Ви могли б охарактеризувати рівень ефективності захисту та відстоювання інтересів держави у спорах зарубіжного характеру ?			
Високий	Достатній	Низький	Дуже низький
11%	54%	16%	19%
На Вашу думку, збільшення кваліфікаційних вимог до персоналу та окремо посадових осіб Департаменту покращить рівень результативності його адміністративної діяльності?			
Так		Ні	
84%		16%	
Чи хотіли б Ви знати більше про відкриті провадження та стан розгляду (вирішення) закордонних спорів між Україною та іноземними суб'єктами?			
Так		Ні	
76%		24%	

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

змін і доповнень до нормативно-правових актів щодо удосконалення організаційних та правових засади діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства	Зміст положення (норми) проекту акта
Пункт 3, абзац Указу Президента України від 25.06.2002 № 581/2002 «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України»	
Відсутній	<i>«представництво інтересів держави – це процесуальна, досудова, арбітражна, консультативна, рекомендаційна, інформаційна та інша адміністративна діяльність уповноваженого органу, що спрямована на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання усіма доступними формати та методами реалізації.</i> <i>Примітка. Усі правові конфлікти, що виникають у закордонних юрисдикційних органах та арбітражі за участю іноземного суб'єкта та України слід іменувати спорами зарубіжного характеру».</i>
Назва Наказу Міністерства юстиції України від 10.05. 2018. № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України»	
«Департамент міжнародних спорів»	«Департамент спорів зарубіжного характеру»
пункт 5.2. Наказу Міністерства юстиції України від 10.05. 2018. № 1825/1 «Про затвердження положення про Департамент міжнародних спорів Міністерства юстиції України»	

спорів Міністерства юстиції України»	
«На посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра у галузі знань «Правознавство» або спеціальностями «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В», або досвідом служби із органах місцевою самоврядування, або досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років, та досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною мовою, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань».	<i>«На посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра у галузі знань «Правознавство» або спеціальностями «Міжнародне право», з досвідом роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В», або досвідом служби із органах місцевою самоврядування, або досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років, та досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною та англійською мовами, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань».</i>

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

N _____

Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 10.05.
2018. № 1825/1

Відповідно до пункту 13 частини 12 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року

НАКАЗУЮ:

1. Змінити назву Департаменту із «Департамент міжнародних спорів» на «Департамент спорів зарубіжного характеру».
2. Внести зміни до ПОЛОЖЕННЯ про Департамент міжнародних спорів від 10.05. 2018. № 1825/1, що додаються.
3. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Міністр**Павло ПЕТРЕНКО**

ЗАТВЕРДЖЕНО**Наказ Міністерства юстиції України****_____ 2018 р. № _____****ЗМІНИ****до ПОЛОЖЕННЯ про Департамент міжнародних спорів**

1. У заголовку Положення про «Департамент міжнародних спорів» змінити на «Департамент спорів зарубіжного характеру».

2. Пункт 5.2. розділу V викласти у такій редакції:

«На посаду директора Департаменту призначається особа, яка має вищу освіту за освітнім ступенем не нижче магістра у галузі знань «Правознавство» або за спеціальністю «Міжнародне право», з досвідом роботи па посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвідом служби в органах місцевою самоврядування, або з досвідом роботи на керівних посадах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності не менше двох років і досвідом роботи у сфері представництва інтересів у закордонних юрисдикційних органах або медіації; вільно володіти державною та англійською мовами, а також однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, достатньому для виконання посадових обов'язків та завдань».

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту
права та післядипломної освіти
Міністерства юстиції України,
д.ю.н., доцент,
Заслужений юрист України
К.І. Чижмарь

« 3 » вересня 2018 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Зубка Артема Олександровича на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» у правозастосовну діяльність Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» Зубка Артема Олександровича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження було використано в правозастосовній діяльності Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, а саме щодо розроблення, впровадження та модернізації нормативно-правових актів, що встановлюють організаційні та правові засади діяльності Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України та окремо удосконалення практичної реалізації його адміністративної діяльності під час здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» Зубка Артема Олександровича вважати впровадженими у правозастосовну діяльність Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України.

Члени комісії:

Перший заступник директора Інституту
д.ю.н, професор,
Заслужений юрист України

Заступник директора Інституту

Журавльов Д. В.

Гавловський І.А.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, професор

В.В. Галуцько

« 20 »

серпня 2018 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження

Зубка Артема Олександровича на тему: «Адміністративно-правовий статус
Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук у науково-дослідну діяльність Науково-
дослідного інституту публічного права

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» Зубка Артема Олександровича. Під час обговорення наданих матеріалів щодо використання їх у науково-дослідній діяльності комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження використовуються у науково-дослідній діяльності Науково-дослідного інституту публічного права, а саме для подальшого дослідження особливостей адміністративно-правового статусу публічних органів влади, в тому числі їх змістових, структурних та динамічних елементів та окремо особливостей функціонування Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України як складової останньої в процесі здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України.

Отримані в результаті ґрунтовного усебічного аналізу проблем адміністративно-правового статусу Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України висновки є достатньо аргументованими, мають важливе теоретико-правове значення для подальшого розвитку науки адміністративного права та використовуються Інститутом в межах реалізації теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» Зубка Артема Олександровича вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки адміністративного права та удосконалення законодавства у цій сфері.

Члени комісії:

завідувач відділу
науково-правових експертиз
та законопроектних робіт,
кандидат юридичних наук

науковий співробітник
відділу науково-правових експертиз
та законопроектних робіт

К. М. Куркова

І.О. Глобенко

Відкритий
міжнародний
розвитку людини

УНІВЕРСИТЕТ
"УКРАЇНА"

Open
International
of Human Development
UNIVERSITY
"UKRAINE"

Україна, 04071, м. Київ, вул. Хорива, 1-Г, тел. (044) 422-50-19, 428-74-10, т/ф (044) 428-81-56
e-mail: office@vmurol.com.ua <http://www.vmurol.com.ua>

АКТ

упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Зубка Артема Олександровича на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» у навчальний процес Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини Україна

Окремі положення дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» Зубка Артема Олександровича впроваджені у навчальний процес при викладанні навчальної дисципліни «Адміністративне право України», при підготовці конспектів лекцій, відповідних підручників, навчальних посібників.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України» Зубка Артема Олександровича вважати впровадженими в навчальний процес Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Заступник директора
Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,
кандидат юридичних наук

І. Г. Орловська